

ZESZYTY NAUKOWE
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

EKONOMIKA
i ORGANIZACJA
GOSPODARKI
ŻYWNOŚCIOWEJ

NR 92 (2011)

Wydawnictwo SGGW
Warszawa 2011

KOMITET REDAKCYJNY

Wojciech Ciechomski, Alina Daniłowska, Michał Pietrzak, Henryk Runowski, Izabella Sikorska-Wolak, Joanna Szwacka-Mokrzycka, Maria Zajączkowska – redaktor naczelna, Aneta Mikuła – sekretarz Komitetu Redakcyjnego

RECENZENCI

Justyna Franc-Dąbrowska, Barbara Gołębowska, Sławomir Juszczyk, Marian Podstawka, Mirosław Wasilewski

Redaktor – Jan Kiryjow

Redaktor techniczny – Krystyna Piotrowska

Korekta – Agata Kropiwek

ISSN 2081-6979

Wydawnictwo SGGW

ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

tel. (22) 593 55 20 (-22, -25 – sprzedaż), fax (22) 593 55 21

e-mail: wydawnictwo@sggw.pl

www.wydawnictwosggw.pl

Druk: Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzcyk, www.grzeg.com.pl

Spis treści

Andrzej Czyżewski, Katarzyna Smeździk

Wpływ opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną indywidualnych gospodarstw rolnych z obszaru intensywnego rolnictwa (próba symulacji w odniesieniu do gospodarstw FADN z powiatu gostyńskiego) 5

Jarosław Gołębiewski

Obciążenia podatkowe przedsiębiorstw agrobiznesu 17

Arkadiusz Sadowski, Agnieszka Baer-Nawrocka

Ekonomiczne przesłanki sposobu rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych w świetle zmian przepisów w 2011 roku 31

Agnieszka Ginter

Korzyści finansowe z tytułu podatku VAT w wybranych gospodarstwach rolnych dokonujących inwestycji 41

Jacek Pieczonka

Forma ewidencji księgowej w kontekście potrzeb informacyjnych gospodarstw rolnych 51

Tomasz Siudek

Podatek bankowy – konsekwencje dla sektora bankowego w Polsce 63

Jerzy Różyński, Olaf Kowalski

Obciążenia finansowe na przykładzie wybranych banków spółdzielczych 77

Magdalena Forfa

Obciążenia fiskalne gospodarstw rolniczych w zależności od wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego 89

Krzysztof Prymon

Problemy wdrażania rachunkowości rolniczej na Dolnym Śląsku 103

Tomasz Pawlonka

Płynność finansowa a wielkość kapitału obrotowego w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej 115

Daniela Zabielska

Wybór formy opodatkowania dochodów rolników rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą 129

Andrzej Czyżewski, Katarzyna Smędzik
Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Wpływ opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną indywidualnych gospodarstw rolnych z obszaru intensywnego rolnictwa (próba symulacji w odniesieniu do gospodarstw FADN z powiatu gostyńskiego)¹

Wstęp

Rolnictwo, podobnie jak inne działy gospodarki narodowej, obciążone jest świadczeniami o charakterze podatku. Obecnie w odniesieniu do rolnictwa w Polsce funkcjonuje podatek rolny od gruntów, od nieruchomości, od środków transportowych, leśny, VAT oraz podatek dochodowy od działów specjalnych. Produkcja rolna w rozumieniu tradycyjnych jej kierunków nie została do tej pory objęta podatkiem dochodowym. W wielu państwach UE w odniesieniu do dochodów rolniczych stosuje się natomiast takie same stawki wymiaru podatku, jak w przypadku dochodów osiągniętych poza rolnictwem [Podstawka 2000, s. 93]. Podatek od dochodów rolniczych w szczególności proponowany jest do opodatkowania rolnictwa intensywnego [Podstawka 1995, s. 40]. Wobec krytyki podatku rolnego, który nie spełnia swoich podstawowych funkcji, gdyż nie wyrównuje ekonomiczno-przyrodniczych warunków gospodarowania w rolnictwie oraz w niewystarczającym stopniu ogranicza wpływ renty różniczkowej I na wyniki działalności rolniczej [Podstawka 2000, s. 66], postuluje się jego zastąpienie podatkiem dochodowym, co może powodować jednoczesne realizowanie funkcji fiskalnej i motywacyjnej [Gruziel 2008, s. 6].

Stan struktury agrarnej i aktualna sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych w Polsce pozwalają przypuszczać, że wprowadzenie podatku dochodowego w rolnictwie przyczyni się do polepszenia dochodowości części gospodarstw rolnych, które w wyniku zastąpienia podatku rolnego podatkiem dochodowym zostaną całkowicie zwolnione z ciężaru opodatkowania. Zdaniem J. Wilkina,

---

¹Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki na podstawie decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr 3834/B/H03/2011/40 z dnia 04.02.2011 r.

mniej więcej połowa polskich gospodarstw ma tak niskie dochody, że nawet nie przekroczy progu, który będzie zmuszał do płacenia podatku dochodowego. Obecnie płacony przez nie podatek rolny może być większy niż ewentualny dochodowy [Wilkin 2009, s. 1]. Na drugim końcu jest grupa 10%, czyli około 200 tys. gospodarstw rolnych, których właściciele uzyskują ze swojej pracy dochody większe niż średnie zarobki w kraju [Józwiak 2009, s. 1]. Do takich gospodarstw zaliczają się badane gospodarstwa z powiatu gostyńskiego. Rolnictwo tego powiatu należy do najintensywniejszych i najbardziej towarowych w skali kraju i województwa wielkopolskiego i wykazuje się wyższym niż przeciętnie stopniem dochodowości gospodarstw rolnych z tego obszaru. Dotyczy to w szczególności gospodarstw z grupy FADN², objętych badaniem. Należą one do jednostek o najwyższej produktywności i efektywności gospodarowania w Wielkopolsce, co wynika z ich wysokiej skali produkcji i stopnia jej intensywności (por. tab. 1).

Bazując na danych gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego uczestniczących w FADN, autorzy podjęli próbę symulacji wpływu wprowadzenia w miejsce podatku rolnego podatku od dochodów rolniczych. Tym samym opracowanie stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jak zmiana podatku rolnego na podatek dochodowy wpłynie na sytuację ekonomiczną gospodarstw towarowych o wysoce intensywnej produkcji rolnej, wypracowujących dochody rolnicze. W opracowaniu postawiono hipotezę, że zastąpienie podatku rolnego dochodowym będzie oddziaływało niekorzystnie na dochody z działalności rolniczej osią-

Tabela 1

Wybrane wskaźniki sytuacji produkcyjnej gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego objętych badaniem na tle województwa wielkopolskiego i kraju

Wyszczególnienie	Średnio na gospodarstwo		
	w próbie badawczej	w Wielkopolsce	w Polsce
Powierzchnia UR w ha	31,31	8,86	5,64
Obsada zwierząt gospodarskich w szt. dużych na 100 ha UR	257	72	46
Obsada bydła na 100 ha UR w szt.	87	45	38
Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR w szt.	1132	230	93

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN, dotyczących gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego, *Rolnictwo w 2009 r.*, Wyd. Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2010, s. 114, *Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2009 r.*, Wyd. Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2009, s. 103, *Rocznik Statystyczny Rolnictwa*, Wyd. Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2009, s. 91, 100, 176–177, 181–183.

²W polu obserwacji FADN w Polsce znajduje się około 750 tys. gospodarstw towarowych, na które przypada co najmniej 90% standardowej nadwyżki bezpośredniej, por. J.S. Zegar 2008, *Dochody rolnictwa w okresie transformacji i integracji europejskiej*, Wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 66.

gane przez gospodarstwa rolne z powiatu gostyńskiego uczestniczące w FADN, a skala tego wpływu będzie zależała od typu rolniczego oraz wielkości obszarowej i żywotności ekonomicznej gospodarstwa, a także przyjętej formy opodatkowania dochodów rolniczych. W opracowaniu podjęto również próbę określenia, która z form opodatkowania, tzn. podatek liniowo-proporcjonalny czy podatek progresywny, będzie bardziej korzystna dla gospodarstw określonych typów, a także należących do wyszczególnionych klas wielkości wyrażonych w ha i ESU. Należy jeszcze raz podkreślić, że powiat gostyński należy do obszarów wyróżniających się pod względem sytuacji produkcyjno-ekonomicznej rolnictwa, a także gospodarstw rolnych [Wysocki 2010, s. 298], a zatem wyniki symulacji nie mogą być uogólniane na rolnictwo w skali ogólnokrajowej.

Metodologia badań

Badaniem objęto gospodarstwa indywidualne z powiatu gostyńskiego, uczestniczące nieprzerwanie w latach 2005–2008 w Systemie Rachunkowości Rolnej FADN. W sumie było to 45 gospodarstw. Ze względu na wymóg FADN, dotyczący możliwości publikacji wyników obliczeń obejmujących grupę powyżej 15 gospodarstw, oprócz wyników analizy dla całej próby, w opracowaniu zamieszczono wyniki obliczeń dla gospodarstw pogrupowanych według typów (wyszczególniono gospodarstwa o zdywersyfikowanej strukturze produkcji – wielokierunkowe i wyspecjalizowane w tuczu trzody chlewnej) oraz klas wielkości wyrażonych w ha (poniżej 20 ha oraz 20 ha i więcej) i ESU (do 20 ESU i 20–50 ESU). Stworzenie takich przedziałów umożliwiło prezentację wyników zgodnie z wymogami FADN.

Badaniem objęto lata 2005–2008. Jest to okres na tyle długi, że pozwala wnioskować na temat potencjalnego oddziaływania wprowadzenia podatku dochodowego na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych, w warunkach wysokiej zmienności cen produktów rolnych i środków do ich wytwarzania. Za podstawę opodatkowania przyjęto przychód ze sprzedaży, pomniejszony o koszty uzyskania przychodu (koszty ogółem działalności rolniczej powiększone o koszty ubezpieczeń społecznych, powstałe z pomnożenia liczby osób pełnozatrudnionych z rodziny oraz rocznej składki KRUS). Wysokość składki KRUS na ubezpieczenie emerytalno-rentowe obecnie wynosi 10% emerytury podstawowej. Rolnik, którego gospodarstwo rolne obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 50 ha przeliczeniowych opłaca na ubezpieczenie emerytalno-rentowe dodatkową składkę miesięczną w wysokości 12% emerytury podstawowej³.

---

³Wielkość dodatkowej składki wzrasta wraz z wielkością gospodarstwa rolnego (dla gospodarstw o wielkości 100–150, 150–300 i powyżej 300 ha przeliczeniowych wynosi odpowiednio 24%, 35% i 48% emerytury podstawowej).

Brak informacji na temat wielkości zasobów ziemi poszczególnych klas w badanych gospodarstwach uniemożliwił określenie ich wielkości w hektarach przeliczeniowych. Wiadomo natomiast, że powiat gostyński dysponuje glebami najwyższej jakości w skali województwa wielkopolskiego. Udział gleb najlepszych (klasy I–IIIa) stanowi 48,6%, natomiast niskourodzajnych (klasy V–VI) tylko 11% w ogólnej powierzchni gruntów ornych [Szalczyk 2001, s. 45]. W związku z tym przyjęto założenie, że gospodarstwa do 45 ha objęte są składkami KRUS właściwymi dla gospodarstw o wielkości do 50 ha przeliczeniowych, natomiast gospodarstwa o wielkości przekraczającej 45 ha płacą również dodatkową składkę miesięczną. Zgodnie z tymi kryteriami, w grupie gospodarstw objętych koniecznością zapłaty dodatkowej składki znalazły się 3 podmioty. W tabeli 2 zamieszczono roczny wymiar składek KRUS, przypadających na 1 osobę, w latach 2005–2008.

Tabela 2

Wymiar rocznych składek KRUS w latach 2005–2008

Wyszczególnienie	Roczna składka na ubezpieczenie emerytalno-rentowe	Roczna składka na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie	Dodatkowa roczna składka dla gospodarstwa powyżej 50 ha przeliczeniowych
2005	675,00	264,00	810,00
2006	706,00	288,00	847,00
2007	716,00	288,00	859,00
2008	752,00	312,00	902,00

Źródło: www.krus.gov.pl/krus/krus-w-liczbach/wymiar-kwartalnych-skladek-na-ubezpieczenie-spoeczne-rolnikow/wymiar-skladek-na-ubezpieczenie-spoeczne-rolnikow-w-latach-1995-2009/, 22.02.2010 r.

W analizach przyjęto dwa warianty: pierwszy zakładał nałożenie na gospodarstwa rolne podatku proporcjonalno-liniowego o stawce 19%, który pozbawia możliwości korzystania z ulg. W drugim natomiast przyjęto opodatkowanie dochodów rolniczych według skali progresywnej, zgodnie z zasadami zamieszczonymi w tabeli 3.

Tabela 3

Skala podatku dochodowego w latach 2009–2011

Podstawa obliczenia podatku w złotych	Podatek wynosi
Do 85 528 zł	18% minus kwota zmniejszająca podatek 556,02 zł
Ponad 85 528 zł	14 839,02 zł + 32% nadwyżki ponad 85 528 zł
Roczny dochód niepowodujący obowiązku zapłaty podatku (kwota wolna od podatku) 3 091 zł	

Źródło: www.mf.gov.pl/_files_/podatki/od_osob_fizycznych/pit_2011/skala2009-2011.pdf/, 22.02.2011 r.

Dochody gospodarstw z działalności rolniczej po opodatkowaniu, zgodnie z zasadami podatku proporcjonalno-liniowego i progresywnego, zostały powiększone o wartość jednolitych płatności obszarowych. Rozporządzenie Rady nr 1782/2003 ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego wskazuje, że płatności przewidziane w ramach wspólnotowych systemów wsparcia powinny być przekazywane przez władze krajowe beneficjentom w pełnej wysokości. Wszelkie zmniejszenia mogą być dokonywane wyłącznie na podstawie powołanego rozporządzenia. Przewiduje ono możliwość zmniejszenia wypłacanych kwot jedynie z uwagi na niestosowanie się do wymogów zasad dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska [Rozporządzenie Rady (WE) nr 1782/2003 z 29 września 2003 r., s. 5]. Dochody po opodatkowaniu podatkiem proporcjonalno-liniowym i progresywnym powiększone o wielkość dopłat porównano z obecnymi. Stanowiło to podstawę do wnioskowania na temat wpływu zastąpienia podatku rolnego podatkiem dochodowym na sytuację ekonomiczną gospodarstw objętych badaniem.

Wyniki

Wyniki symulacji pokazują, że zastąpienie podatku rolnego dochodowym spowoduje zmniejszenie dochodów rolniczych gospodarstw z powiatu gostyńskiego, uczestniczących w FADN. Średnioroczny spadek dochodów w latach 2005–2008 wynosi 15% w przypadku zastosowania skali progresywnej oraz 13% przy założeniu wprowadzenia opodatkowania proporcjonalno-liniowego (por. tab. 4)⁴. Rozpiętość w zakresie spadku dochodów w zależności od formy opodatkowania ocenić można jako niewielką.

Dodatkowo ulgi w podatku progresywnym przemawiają za tym, że zastosowanie skali progresywnej może okazać się bardziej korzystne dla gospodarstw objętych analizą. Opodatkowanie progresywne w większym stopniu reaguje również na zmiany sytuacji ekonomicznej podmiotów nią objętych. W odniesieniu do gospodarstw o intensywnym i towarowym profilu produkcji zachęte do wyboru opodatkowania według skali progresywnej może stanowić również utrzymanie ulgi inwestycyjnej, funkcjonującej obecnie w podatku rolnym. Gospodarstwa takie należą bowiem do tych, które podejmują inwestycje w relatywnie większym stopniu niż pozostałe, co wynika z ich specyfiki i ukierunkowania

---

⁴Nie oznacza to, że na zastąpieniu podatku rolnego opodatkowaniem dochodów rolniczych stracą wszystkie gospodarstwa znajdujące się w powiecie gostyńskim. Zyskają te, które uzyskują ujemne dochody, bądź mieszczące się w kwocie wolnej od podatku, w przypadku zastosowania skali progresywnej, gdyż nie będą one musiały ponosić ciężaru fiskalnego również w postaci aktualnie obowiązującego podatku rolnego.

Tabela 4

Średnioroczny dochód przypadający na gospodarstwo z powiatu gostyńskiego w latach 2005–2008 w zależności od sposobu opodatkowania

Lata	Podatek rolny	Podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	Podatek dochodowy zasada progresji
2005	85 187,34	73 038,88	70 471,85
2006	82 049,11	70 306,20	68 497,85
2007	89 562,85	77 279,96	73 540,78
2008	87 099,04	77 527,41	74 388,47
Średnia	85 974,59	74 538,11	71 724,74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN, dotyczących gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego.

na rynek. Wyzwała to działania nastawione na wzrost konkurencyjności przez zwiększenie produktywności i efektywności wytwarzania. Potwierdzeniem tej tezy jest średnia wartość inwestycji netto przypadająca na jedno gospodarstwo objęte badaniem. W 2005 r. wyniosła ona aż 34 377zł.

Sporządzona symulacja pozwala sądzić, że oddziaływanie założonych form opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną gospodarstw objętych analizą będzie zależało od ich typu rolniczego. Świadczą o tym wyniki symulacji sporządzonej dla gospodarstw trzodowych i wielokierunkowych (por. tab. 5).

Tabela 5

Średnia wartość dochodu rolniczego w gospodarstwach wielokierunkowych i wyspecjalizowanych w tuczu trzody chlewnej z powiatu gostyńskiego w latach 2005–2008 w zależności od sposobu opodatkowania (w zł)

Lata	Gospodarstwa wyspecjalizowane w tuczu trzody chlewnej			Gospodarstwa o zdywersyfikowanej strukturze produkcji (wielokierunkowe)		
	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji
2005	87 642	74 122	71 072	48 549	40 803	41 084
2006	89 253	75 144	72 484	43 177	36 221	36 303
2007	85 828	72 838	68 145	45 362	38 460	38 463
2008	110 393	94 257	89 652	37 504	32 885	32 307
Średnia	93 279	79 090	75 338	43 648	37 092	37 040

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN, dotyczących gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego.

Dochody gospodarstw wyspecjalizowanych w tuczu trzody chlewnej są zdecydowanie wyższe przy założeniu opodatkowania proporcjonalno-liniowego. Zgodnie z obliczeniami, średnioroczny spadek dochodów w tych gospodarstwach w latach 2005–2008 na skutek wprowadzenia podatku proporcjonalno-liniowego wyniósłby 14 189 zł, natomiast w przypadku skali podatkowej byłby bliski kwocie 18 000 zł w stosunku do ich obecnych dochodów. Wzrost skali produkcji, związany ze specjalizacją, która pociąga za sobą zwiększenie rentowności sprzedaży, przyczynia się także do zwiększenia rozpiętości w wielkości dochodów uzyskiwanych w różnych wariantach opodatkowania. Świadczą o tym wyniki obliczeń dla gospodarstw wyspecjalizowanych w 2008 r. Wówczas to wzrost przychodów ze sprzedaży, wynikający ze zwiększenia skali produkcji⁵ w tych gospodarstwach, wywołałby wzrost wielkości podatku dochodowego w stosunku do lat poprzednich. Tym samym można powiedzieć, że część korzyści wynikających ze wzrostu skali produkcji zostałaby przejęta przez budżet. W takich warunkach zasadnicze wydaje się pytanie, czy nie wpłynęłoby to demotywująco na decyzje tych gospodarstw, dotyczące wzrostu skali produkcji i stopnia specjalizacji. Wystąpienie takiego zjawiska byłoby wysoce niekorzystne dla całego sektora rolnego w Polsce, gdyż spowodowałoby obniżenie konkurencyjności polskich produktów rolnych, wynikające z ograniczonego stosowania ekonomiki skali. W przypadku gospodarstw o zdywersyfikowanej strukturze produkcji z powiatu gostyńskiego objętych symulacją wpływ formy opodatkowania dochodów na ich sytuację ekonomiczną jest nieznaczny. Zarówno opodatkowanie według skali progresywnej, jak i podatkiem proporcjonalno-liniowym spowodowałyby zbliżoną obniżkę dochodów tych gospodarstw. W odniesieniu do skali progresywnej, w przypadku gospodarstw wielokierunkowych, osiągających niższe dochody, bardzo ważna okazuje się możliwość skorzystania z kwoty wolnej od podatku oraz zmniejszającej podatek, co niweluje różnice w wysokości obciążeń podatkowych tych gospodarstw, w zależności od przyjętej formy opodatkowania dochodów. Pozwala to twierdzić, że skala podatkowa w większym stopniu wpisuje się w ich oczekiwania.

Podobne spostrzeżenia wynikają z symulacji wpływu przyjętych form opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną gospodarstw mniejszych i większych obszarowo objętych analizą (por. tab. 6). Wyniki obliczeń pozwalają twierdzić, że w przypadku gospodarstw z powiatu gostyńskiego o wielkości do 20 ha, uczestniczących w FADN, korzystniejsze byłoby ich opodatkowanie według skali progresywnej. Gospodarstwa te zazwyczaj uzyskują

---

⁵Średnioroczna obsada trzody chlewnej, przypadająca na 1 gospodarstwo wyspecjalizowane w tym typie produkcji objęte badaniem, wynosiła w 2007 r. 575 sztuk, podczas gdy w 2008 r. było to już 608 sztuk.

Tabela 6

Średnia wartość dochodu rolniczego w gospodarstwach mniejszych i większych obszarowo z powiatu gostyńskiego w latach 2005–2008 w zależności od sposobu opodatkowania (w zł)

Lata	Gospodarstwa < 20 ha			Gospodarstwa 20 ha i więcej		
	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji
2005	35 599	29 723	30 558	153 045	132 314	125 090
2006	34 862	28 892	29 343	146 621	126 979	122 079
2007	33 366	27 977	28 612	166 463	144 747	135 022
2008	27 899	24 238	24 498	168 109	150 450	142 659
Średnia	32 932	27 707	28 253	158 560	138 622	131 213

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN, dotyczących gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego.

gorsze wyniki ekonomiczne niż gospodarstwa większe obszarowo⁶. Dlatego zasady opodatkowania według skali progresywnej (stawka 18% zamiast 19%, kwota wolna od podatku i zmniejszająca podatek) pozwalają na zatrzymanie większej kwoty dochodów w tych gospodarstwach niż w przypadku zastosowania podatku proporcjonalno-liniowego. Odwrotnie wygląda to w przypadku gospodarstw większych (powyżej 20 ha).

Również wyniki symulacji dla gospodarstw rolnych objętych badaniem, pogrupowanych według ich żywotności ekonomicznej, potwierdzają, że wprowadzenie podatku progresywnego w mniejszym stopniu wpłynęłoby na zmniejszenie dochodów gospodarstw osiągających gorsze wyniki ekonomiczne (o żywotności do 20 ESU). Zgodnie z obliczeniami, wprowadzenie tej formy opodatkowania pozwoliłoby na zatrzymanie w gospodarstwach o niższej żywotności ekonomicznej dochodu średniorocznie wyższego o 429 zł niż w przypadku zastosowania podatku proporcjonalno-liniowego. W przypadku gospodarstw o wyższej żywotności z powiatu gostyńskiego, uczestniczących w FADN, bardziej korzystne z punktu widzenia ich sytuacji ekonomicznej byłoby opodatkowanie proporcjonalno-liniowe dochodów, o czym świadczą wyniki symulacji dla gospodarstw objętych analizą, pogrupowanych według ich siły ekonomicznej, zamieszczone w tabeli 7.

⁶Wyjątek w tym zakresie mogą stanowić gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, których osobliwość produkcji powoduje, że osiągają one wysokie wyniki ekonomiczne przy niskich nakładach czynnika ziemi.

Tabela 7

Średnia wartość dochodu rolniczego w gospodarstwach o żywotności poniżej 20 ESU oraz 20 ESU i więcej z powiatu gostyńskiego w latach 2005–2008 w zależności od sposobu opodatkowania (w zł)

Lata	Gospodarstwa < 20 ESU			Gospodarstwa > 20 ESU i więcej		
	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji	podatek rolny	podatek dochodowy proporcjonalno-liniowy	podatek dochodowy zasada progresji
2005	28 070	23 629	24 386	123 266	105 979	101 196
2006	23 429	19 591	19 924	121 129	104 117	100 880
2007	28 956	24 301	24 995	129 967	112 599	105 905
2008	17 625	15 719	15 653	133 415	118 733	113 545
Średnia	24 520	20 810	21 239	126 944	110 357	105 382

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN, dotyczących gospodarstw indywidualnych z powiatu gostyńskiego.

Wyniki symulacji pozwalają zatem twierdzić, że forma opodatkowania dochodów rolniczych będzie miała prawdopodobnie duże znaczenie dla dochodowości osiągananej przez przebadane gospodarstwa. W zależności od ich typu, wielkości wyrażonej w hektarach bądź ESU przyjęte w symulacji formy opodatkowania w różnym stopniu oddziaływałyby na wielkość dochodów pozostających do dyspozycji właścicieli tych gospodarstw po opodatkowaniu. Z wysokim prawdopodobieństwem można powiedzieć, że na zastąpieniu podatku rolnego dochodowym zyskają gospodarstwa o ujemnych dochodach lub te, których dochód będzie mieścił się w granicach wyznaczanych przez kwotę wolną od podatku (jeśli zostanie wprowadzony podatek progresywny). Na podstawie symulacji można również przypuszczać, że podatek progresywny w większym stopniu chroniłby dochody gospodarstw mniejszych, o niższej żywotności ekonomicznej i zdywersyfikowanej strukturze produkcji. Podatek proporcjonalno-liniowy z kolei pozwalałby zatrzymać większą część dochodów w gospodarstwach większych, bardziej żywotnych i wyspecjalizowanych.

Wnioski

Symulacja wpływu opodatkowania dochodów rolniczych na sytuację ekonomiczną indywidualnych gospodarstw rolnych z powiatu gostyńskiego uczestniczących w FADN pozwala stwierdzić, że zastąpienie podatku rolnego opodatkowaniem dochodów rolniczych wywoła obniżenie dochodów z działalności rolnej.

czej, pozostających do dyspozycji gospodarstw prowadzących produkcję w sposób intensywny, z przeznaczeniem głównie na rynek. Wyniki symulacji pozwalają przypuszczać, że w szczególności na tym rozwiązaniu stracą gospodarstwa duże, żywotne ekonomicznie i wyspecjalizowane, przy czym skala zmniejszenia ich dochodów będzie zależała od przyjętych zasad opodatkowania. Uzasadnione wydaje się więc wprowadzenie możliwości wyboru formy opodatkowania przez producentów rolnych oraz podtrzymanie ulgi inwestycyjnej. Można przypuszczać, że ograniczyłyby to spadek dochodów wywołany ich opodatkowaniem w gospodarstwach wysokoprodukcyjnych, a jednocześnie stworzyłyby warunki do modernizacji sektora rolnego w Polsce. Należałoby rozważyć również wprowadzenie ulgi z tytułu zakupu ziemi, co powinno wyzwolić wzrost przepływu tego zasobu z gospodarstw niskowydajnych, o charakterze samozaopatrzeniowym, do najefektywniejszych.

Możliwe obniżenie dochodów w gospodarstwach o intensywnej produkcji w wyniku ich opodatkowania powoduje zagrożenie spadku produktywności w tych gospodarstwach w celu ograniczenia ciężaru podatkowego. Powstanie takiego zjawiska byłoby wysoce niekorzystne dla całego sektora rolnego w Polsce. Należy zatem określić taką stawkę i takie zasady opodatkowania gospodarstw intensywnych, które nie powodowałyby obniżenia ich produktywności, co jest zadaniem niezwykle trudnym.

Dyskusyjny wydaje się brak wyceny nakładów pracy własnej rolnika i jego rodziny w gospodarstwach indywidualnych, co uniemożliwia ich włączenie do kosztów uzyskania przychodów. Na gruncie teorii przedsiębiorstwa uznaje się, że minimalne wynagrodzenie właściciela przedsiębiorstwa powinno pokrywać tzw. stopę zysku z tytułu inwestycji nieryzykownych oraz premię związaną z zaangażowaniem środków w danej branży. Osobliwości produkcji rolnej powodują, że jest ona obciążona szczególnie wysokim ryzykiem, za co producent rolny powinien być odpowiednio wynagradzany. W szczególności jest to ważne w odniesieniu do gospodarstw o wysokim stopniu efektywności wytwarzania, będących podstawą konkurencyjności sektora rolnego. Być może w przypadku takich gospodarstw (czerpiących dochody wyłącznie z produkcji rolnej) należałoby rozważyć zwolnienie z opodatkowania dochodów na poziomie parytetowym bądź chociażby minimalnym. Stanowiłoby to rodzaj premii za wysoką efektywność gospodarowania. Należy mieć na uwadze również fakt, że majątek trwały wykorzystywany w gospodarstwie rolnym pełni bardzo często podwójną funkcję, gdyż jest wykorzystywany zarówno w celu zaspokajania potrzeb użytkowników gospodarstwa, jak i na cele produkcyjne. W związku z tym koszty eksploatacji składników majątkowych związane z realizacją funkcji produkcyjnej powinny być włączone do kosztów uzyskania przychodów, co pozwoliłoby zmniejszyć wymiar płaconego przez gospodarstwa rolne podatku dochodowego. Kwestią zasadniczą jest problem określenia wartości zużycia tych środków na

cele produkcyjne. Być może należałoby tu rozważyć zastosowanie formy ryczałtu, określającego wartość tego zużycia w zależności od wielkości gospodarstwa, kwalifikującą się do kosztów uzyskania jego przychodu.

Mimo wysoce prawdopodobnego niekorzystnego oddziaływania zastąpienia podatku rolnego dochodowym na sytuację ekonomiczną gospodarstw intensywnych, należy mieć na uwadze, że rozwiązanie to powinno wpłynąć korzystnie na kondycję ekonomiczną gospodarstw, które uzyskują ujemne dochody z działalności rolniczej bądź mieszczą się w kwocie wolnej od podatku w przypadku zastosowania skali progresywnej. Nie będą one musiały ponosić ciężaru fiskalnego również w postaci aktualnie obowiązującego podatku rolnego. Struktura dochodowa rolnictwa w Polsce pozwala stwierdzić, że rozwiązanie to będzie korzystne dla większości gospodarstw indywidualnych. Liczba gospodarstw rolnych w Polsce o wielkości 0–2 ESU w 2007 r. wynosiła aż 68%. Gospodarstwa te w zdecydowanej większości nie roją nadziei na dochodową produkcję rolną [Chlebicka, Fałkowski, Wołek 2009, s. 6].

Literatura

- CHLEBICKA A., FAŁKOWSKI J., WOŁEK T.: *Małe gospodarstwa w Polsce – charakterystyka*. Wydawnictwo FAPA, Warszawa 2009.
- WYSOCKI F.: *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2010.
- GRUZIEL K.: *Stan i kierunki zmian w opodatkowaniu gospodarstw rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.
- KOZMANA M.: *Opodatkowanie rolników i reforma KRUS do lamusa (artykuł zawierający wypowiedzi W. Józwiaka, J. Wilkina, W. Poczyty)*, <http://www.rp.pl/artykul/395763.html>, data dostępu 16.03.2011 r.
- PODSTAWKA M.: *Finanse w rolnictwie*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2000.
- PODSTAWKA M.: *Opodatkowanie rolnictwa i perspektywy jego zmian w Polsce*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 1995.
- PODSTAWKA M.: *System podatkowy w rolnictwie*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2000.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa*. Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2009.
- Rolnictwo w 2009 r.* Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2010.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1782/2003 z 29 września 2003 roku.
- SZALCZYK Z.: *Zróżnicowanie warunków produkcji i zasobów rolnictwa w Wielkopolsce*. [w:] Współczesne problemy agrobiznesu w Polsce, Czyżewski A. (red.), Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2001.
- ŚMIGIEL S.: *Rolnicy powinni płacić jak wszyscy – wywiad w J. Wilkinem*. Gazeta Wyborcza z 26.01.2009 r., <http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,33181,6204854.html>, data dostępu 16.03.2011 r.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2009 r.*, Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2009.

Impact of income tax on the economic situation of individual farms in the area of intensive agriculture (simulation for FADN farms of the county gostyński)

Abstract

In the research the attempt to check the influence of levying a tax on agriculture for the economic situation of individual farms from Gostyń province, taking part in FADN (the system of farm bookkeeping). On the basis of the results of that simulation, it was tried to specify the effect of progressive and proportionally-linear tax on the amount of income from farming, remaining to them after taxation. The analysis was made on the group of forty-five farms FADN from Gostyń province, taking into account classes according to area (up to 20 ha and from 20 ha and more), vitality economic (up to 20 ESU and from 20 to 50 ESU) and farm types. It was shown that levying taxes on farm incomes may have the negative effect on income remaining to farm disposal from Gostyń province, taking part in FADN. Especially it is connected with specialized farms and those with high economic vitality, tested in that attempt.

Jarosław Gołębiowski

Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Obciążenia podatkowe przedsiębiorstw agrobiznesu

Wstęp

Na funkcjonowanie przedsiębiorstw i rynków w łańcuchu marketingowym żywności wywierają wpływ różnorodne czynniki zarówno o charakterze makroekonomicznym, jak i mikroekonomicznym. Wśród tych czynników szczególnie miejsce zajmują instrumenty polityki gospodarczej [Lambin 2001, s. 52]. Jednym z tych instrumentów jest system podatkowy. Stanowi on ważny instrument oddziaływania na rozwój gospodarczy każdego kraju [Podstawka 2010, s. 222]. Podatki pełnią przede wszystkim funkcję fiskalną. Stanowią podstawowe źródło dochodów budżetu państwa i jednostek samorządowych. Jednakże ważna jest również funkcja stymulacyjna. Polega ona na oddziaływaniu instrumentów podatkowych na funkcjonowanie jednostek gospodarczych oraz kierunki i tempo ich rozwoju. Podatki mogą też wpływać na równowagę na rynkach poszczególnych dóbr i usług [Mynarski 1993, s. 52; Stiglitz 2004, s. 584]. W pierwszym przypadku podstawowe znaczenie mają podatki bezpośrednie (w szczególności podatek dochodowy od osób prawnych), w drugim natomiast podatki pośrednie (VAT i akcyza) [Zarzecki 2003, s. 143]. W niniejszym opracowaniu skoncentrowano uwagę przede wszystkim na określeniu znaczenia podatku dochodowego od osób prawnych. Jego stawki i konstrukcja mają bowiem w sektorze żywnościowym wpływ na rozwój przedsiębiorczości, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wzrost konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw.

Cel i metody badań

Podstawowym celem badań było teoretyczne i empiryczne określenie znaczenia podatku dochodowego od osób prawnych w funkcjonowaniu sektora żywnościowego oraz ocena poziomu i zróżnicowania efektywnej stopy podatkowej. Efektywna stopa podatkowa jest określana jako miara skuteczności działań

przedsiębiorstw podejmowanych w zakresie optymalizowania obciążeń wynikających z obowiązujących przepisów [Jędrachowicz 2010]. Podstawową miarą efektywnej stopy podatkowej jest relacja wykazanego w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwa podatku do zysku brutto. Wskazuje ona na faktyczny poziom opodatkowania dochodów przedsiębiorstwa. W niniejszym opracowaniu przyjęto zmodyfikowaną wersję tego wskaźnika określoną wzorem¹:

$$Esp = \frac{Zb - Zn}{Zb} \cdot 100$$

gdzie:

Esp – efektywna stopa podatkowa,

Zb – zysk brutto wykazany w sprawozdaniu finansowym,

Zn – zysk netto.

W takiej konstrukcji efektywna stopa podatkowa uwzględnia wszystkie składniki zmniejszające zysk brutto przedsiębiorstwa, a więc nie tylko podatek, ale również pozostałe obowiązkowe obciążenia uwzględnione w sprawozdaniach finansowych.

Podstawą źródłową opracowania były: literatura przedmiotu, dane Ministerstwa Finansów RP, statystyki i raporty publikowane przez krajowe i międzynarodowe instytucje doradcze i podatkowe. Ocenę efektywnej stopy podatkowej przeprowadzono na podstawie statystyk sektorowych. Źródłem danych były niepublikowane statystyki GUS dotyczące wybranych sekcji i klas działalności gospodarczej, które prowadzą produkcję i dystrybucję żywności. Podstawą tworzenia statystyk są sprawozdania F-01/I-01. W sprawozdaniach tych uwzględniane są informacje o poziomie zysku brutto i netto. Statystyki GUS odnoszą się do części przedsiębiorstw funkcjonujących w sektorze żywnościowym, która objęta jest tego typu obowiązkiem sprawozdawczym. W latach 2004–2007 było to 236 przedsiębiorstw działu 01 (Rolnictwo)², 1426 podmiotów przemysłu spożywczego i napojów (działy 10 i 11), 332 podmioty handlu hurtowego produktami żywnościowymi (grupy 46.2 oraz 46.3), 708 przedsiębiorstw handlu detalicznego żywnością (klasa 47.11 oraz grupa 47.2) oraz 132 podmioty sektora gastronomii (dział 56)³. Łącznie statystyki GUS odnoszą się do około 2,8 tys. podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sektorze żywnościowym.

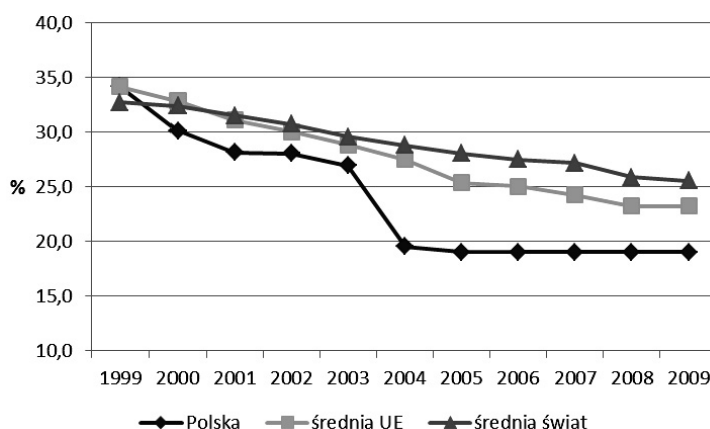
¹Przyjęto za: Produkcja artykułów spożywczych i napojów. EconTrends Sector Analyses, Warszawa 2011, <http://www.securities.com/> [dostęp 15 kwietnia 2011].

²Dane te nie uwzględniają indywidualnych gospodarstw rolnych, które podlegają innym regulacjom podatkowym.

³Oznaczenia zgodne z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD 2007), <http://www.stat.gov.pl/> [dostęp 1 czerwca 2010].

Tendencje zmian w opodatkowaniu przedsiębiorstw w Polsce i na świecie

Podatek dochodowy od osób prawnych jest ważnym instrumentem polityki gospodarczej, wpływającym bezpośrednio na funkcjonowanie przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych i usługowych. Szczególne znaczenie ma tu zarówno poziom nominalnej stawki podatkowej, jak i system ulg i zwolnień. W latach 80. XX w. rozpoczął się w gospodarce światowej proces zmian systemu opodatkowania dochodów przedsiębiorstw. W tym procesie uwidoczniło się kilka wyraźnych tendencji. Przede wszystkim w realizacji fiskalnej funkcji podatków nastąpiło zmniejszenie roli podatków bezpośrednich (w tym głównie podatku od osób prawnych), a zwiększenie znaczenia podatków pośrednich (VAT i podatek akcyzowy). Stopniowe zmniejszanie obciążeń coraz bardziej mobilnego kapitału było rekompensowane zwiększeniem obciążeń podatkowych znacznie mniej mobilnej konsumpcji. Ważnym zjawiskiem w procesie zmian opodatkowania przedsiębiorstw było obniżanie nominalnych stawek podatku CIT. Na rysunku 1 przedstawiono tendencje kształtowania się nominalnych stawek podatku CIT w Polsce na tle zmian średniej stawki dla krajów UE i świata. Dynamika spadku poziomu opodatkowania dochodów przedsiębiorstw była znacznie wyższa niż średnia dla wszystkich krajów UE. W Polsce w latach 1999–2009 poziom opodatkowania dochodów przedsiębiorstw zmniejszył się o 15,1 p.p. (stawka nominalna), podczas gdy średnia stawka podatku CIT dla krajów UE zmniejszyła się w tym okresie o 10,9 i o 7,2 p.p. w przypadku średniej dla całego świata.

Rysunek 1

Zmiany średnich nominalnych stawek podatku CIT w latach 1999–2009

Źródło: KPMG's Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2009, <http://www.kpmg.com> [dostęp: 15 kwietnia 2011].

Zmiany nominalnych stawek podatkowych w większości krajów miały na celu poszerzenie bazy podatkowej i zwiększenie podstawy opodatkowania przez całkowitą likwidację lub redukcję ulg i zwolnień podatkowych. Podatek CIT zaczął odgrywać coraz ważniejszą rolę w polityce gospodarczej, szczególnie w programach przyciągania i zachęcania inwestorów, głównie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Odbywało się to przez całkowite lub częściowe zwolnienia z podatku CIT. W Polsce tego typu rozwiązania zastosowano dla firm podejmujących działalność w specjalnych strefach ekonomicznych (SSE)⁴. SSE jest to wyodrębniona administracyjnie część terytorium kraju, na którym możliwe jest prowadzenie działalności gospodarczej na preferencyjnych warunkach, a w szczególności zwolnienie z podatku dochodowego⁵. Spadek stawek podatku dochodowego jest przejawem rosnącej konkurencji między państwami w zakresie przyciągania inwestycji zagranicznych. Istotnym zjawiskiem jest zwracanie przez firmy coraz większej uwagi na planowanie podatkowe, głównie dążenie do maksymalnego zmniejszenia zobowiązań podatkowych, między innymi przez stosowanie tzw. cen transferowych.

Jak wynika z rysunku 2, obniżenie nominalnych stawek CIT nie spowodowało spadku wpływów budżetowych z tego tytułu. Wręcz przeciwnie, nastąpił wyraźny wzrost, szczególnie po 2004 r. Wynikało to głównie z poprawy zyskowności przedsiębiorstw w warunkach dobrej koniunktury (załamanie nastąpiło dopiero w 2009 r.), rozszerzenia zakresu opodatkowania, zwiększenia liczby podatników⁶.

Wydaje się, że ważnym czynnikiem zwiększania wpływów podatkowych mogło być również ograniczenie szarej strefy wynikające z rezygnacji przedsiębiorców z obchodzenia podatków. W dłuższej perspektywie uzyskiwane z tego korzyści stają się nieistotne w porównaniu z ponoszonym ryzykiem.

W latach 2004–2010 wpływy z podatku CIT stanowiły od 10,8 do 13,5% dochodów budżetu państwa w Polsce (średnio 12,2%). Poziom tych wpływów uza-

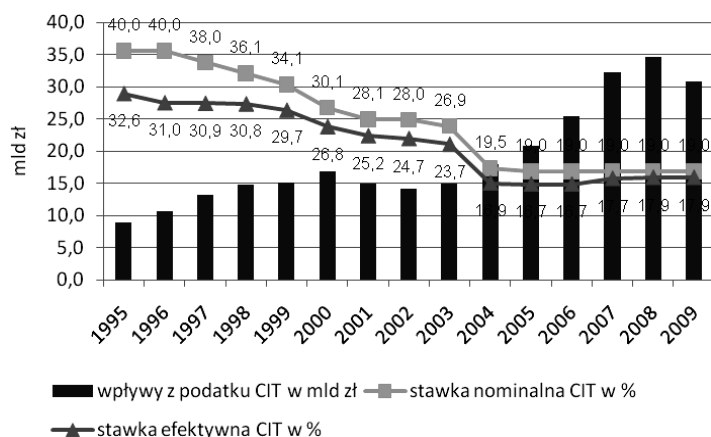
---

⁴Według stanu na 31 grudnia 2010 r. 14 SSE obejmowało tereny zlokalizowane w 135 miastach i 192 gminach o łącznej powierzchni 14,1 tys ha. *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011, <http://bip.mg.gov.pl/> [dostęp 12 kwietnia 2011].

⁵Ustawa z 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274) oraz ustawa z 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz.U. z 2008 r. Nr 118, poz. 746). Na mocy 14 rozporządzeń Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2008 r. (Dz.U. Nr 232, poz. 1549–1562) okres funkcjonowania każdej strefy został przedłużony do końca 2020 r.

⁶Według danych Ministerstwa Finansów: w 2004 r. – 52 016 (20,9% podmiotów składających zeznania podatkowe), w 2008 r. – 123 396 (39,5%), w 2009 r. – 119 935 (36,6%). Informacja dotycząca rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za lata 2004, 2008 i 2009, <http://www.mf.gov.pl> [dostęp 15 kwietnia 2011].

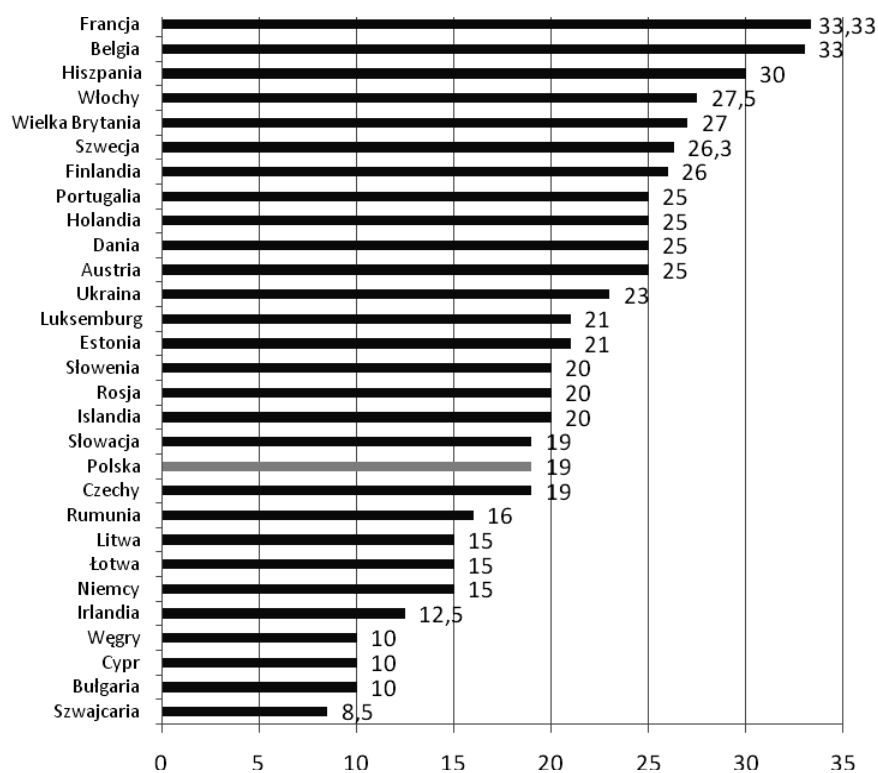
leżniony jest od przychodów, kosztów uzyskania przychodów, wysokości odpisów amortyzacyjnych, możliwości odliczania strat z lat ubiegłych. Na wysokość wpływów z podatku CIT mają wpływ odliczenia i ulgi. Kształtują one efektywną stawkę podatkową, tj. stawkę, po której przedsiębiorstwa zapłaciły podatek. Jak wynika z rysunku 2, różnica między nominalną i efektywną stawką podatku CIT systematycznie się zmniejsza. W 1995 r. wynosiła ona 7,4 p.p., w 2004 r. 2,6 p.p., a w 2009 r. już tylko 1,1 p.p. Różnice między nominalną i efektywną stawką podatku CIT wynikają z możliwości wykorzystania przez podatników ulg i odliczeń. Ich zakres oraz poziom jest przejawem konkurencji między krajami w zakresie warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej. Na rysunku 3 przedstawiono zróżnicowanie stawek podatku dochodowego od osób prawnych w wybranych krajach europejskich w 2011 r. Polska zaliczana jest do grupy krajów o średnim poziomie opodatkowania. Najwyższe stawki CIT to cecha systemów podatkowych największych uprzemysłowionych krajów świata. W Europie odnosi się to przede wszystkim do krajów tzw. starej UE. Najwyższe stawki obowiązują we Francji, w Belgii i w Hiszpanii. Najniższe są natomiast cechą z reguły małych, otwartych gospodarek, w tym również krajów, które wstąpiły do UE w 2004 r. i następnych latach. Względnie niską stawką podatku CIT charakteryzują się również Niemcy – 15% (obniżona w 2008 r. z poziomu 24%). Efektywny poziom obciążenia przedsiębiorstw jest w Niemczech, jednak porównywalny do Francji, jeżeli się uwzględni dodatkowe obciążenia, takie jak podatki lokalne itp. Tylko nieliczne kraje i terytoria zależne stosują zerową stawkę CIT. Określa-

Rysunek 2

Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych oraz nominalna i efektywna stawka podatku CIT w Polsce w latach 1995–2009

Źródło: Informacja dotycząca rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za lata 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 i 2009, <http://www.mf.gov.pl> [dostęp: 15 kwietnia 2011] oraz Roczniki Statystyczne GUS 1996–2010.

Rysunek 3

Nominalne stawki podatkowe CIT w wybranych krajach Europy w 2011 r. (w %)

Źródło: Rates matrix. Deloitte. <http://www.dits.deloitte.com/> [dostęp: 30 maja 2011]

ne są one jako raje podatkowe. Na świecie są to między innymi Wyspy Bahamy, Bermudy, Kajmany, Guernsey i Wyspa Man⁷.

Wpływ zmian podatku CIT na zachowania przedsiębiorstw przetwórstwa i handlu żywnością

Podatek CIT, podobnie jak każda forma opodatkowania kapitału, wpływa na skłonność przedsiębiorstw do inwestowania. Wzrost stawek podatku ogranicza inwestycje i wzrost gospodarczy. Jednocześnie wyższe stawki CIT wpływają na zjawisko obchodzenia podatków i powiększanie tzw. szarej strefy. Niski poziom obciążeń podatkowych osób prawnych zmniejsza korzyści z planowania

⁷KPMG's Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2009, <http://www.kpmg.com> [dostęp: 15 kwietnia 2011].

podatkowego (stosowania przemysłanych, zgodnych z obowiązującym prawem sposobów obniżania obciążeń podatkowych) oraz zmniejsza koszty transakcyjne związane z obsługą podatku (składanie zeznań podatkowych). Skutkiem obniżenia stawki podatku CIT może być również przechodzenie osób fizycznych osiągających wysokie dochody na rozliczanie według zasad obowiązujących osoby prawne przez podjęcie działalności gospodarczej lub zmianę formy prawnej działalności dotychczas prowadzonej.

Różnice w obciążeniach podatkowych osób prawnych powodują, że w przypadku firm międzynarodowych występuje często rozbieżność między krajem, w którym rzeczywiście jest prowadzona działalność gospodarcza, a miejscem, w którym jest rejestrowana całość osiągniętych zysków. Stosując odpowiednie strategie księgowe, finansowe i inwestycyjne, firmy mogą różnicować koszty i przychody między swoimi zagranicznymi oddziałami. Odbywa się to najczęściej za pomocą systemu cen transferowych, czyli wewnętrznych cen rozliczeniowych stosowanych między oddziałami korporacji. Może to powodować, że do gospodarek o najkorzystniejszych rozwiązaniach podatku dochodowego od osób prawnych mogą napływać zyski z działalności prowadzonej w innych krajach. Odwrotna sytuacja występuje oczywiście w krajach o najmniej atrakcyjnych rozwiązaniach dla opodatkowania przedsiębiorstw. Niski poziom opodatkowania CIT ma szczególne znaczenie dla firm krajowych z wyłącznie rodzimym kapitałem. Wiele (jeśli nie większość) drobnych firm funkcjonujących w sektorze żywnościowym nie posiada oddziałów za granicą. Powoduje to, że nie mogą one korzystać z mechanizmu cen transferowych stosowanych przez wielooddziałowe koncerny zagraniczne. Uproszczenie podatku CIT staje się ważnym mechanizmem wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw, które nie są zdolne realizować złożonych strategii optymalizacji obciążeń podatkowych przy wykorzystaniu kosztownego doradztwa podatkowego i prawnego.

Zmiana obciążeń podatkiem CIT może powodować próby przerzucania dodatkowych obciążeń na innych uczestników rynku (klientów), w tym także pracowników, na przykład przez ograniczenie tempa wzrostu płac. Przerzucenie dodatkowych obciążeń podatkowych na klientów przez wzrost cen w warunkach silnej konkurencji grozi jednak spadkiem udziałów rynkowych, a w konsekwencji pogorszeniem sytuacji ekonomicznej.

Podatki są również ważnym czynnikiem decyzji lokalizacyjnych firm zagranicznych. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne są uznawane za jedno z najważniejszych narzędzi wspierania rozwoju gospodarczego, zatrudnienia oraz transferu nowych technologii. Obniżanie stawki CIT staje się dla potencjalnych inwestorów zawsze sygnałem dobrego klimatu inwestycyjnego. Zmiany te są ważne zarówno dla przyciągnięcia inwestorów, jak i dla ich zatrzymania i zachęcania do rozwoju działalności na danym rynku.

Efektywna stopa podatkowa w łańcuchu marketingowym żywności

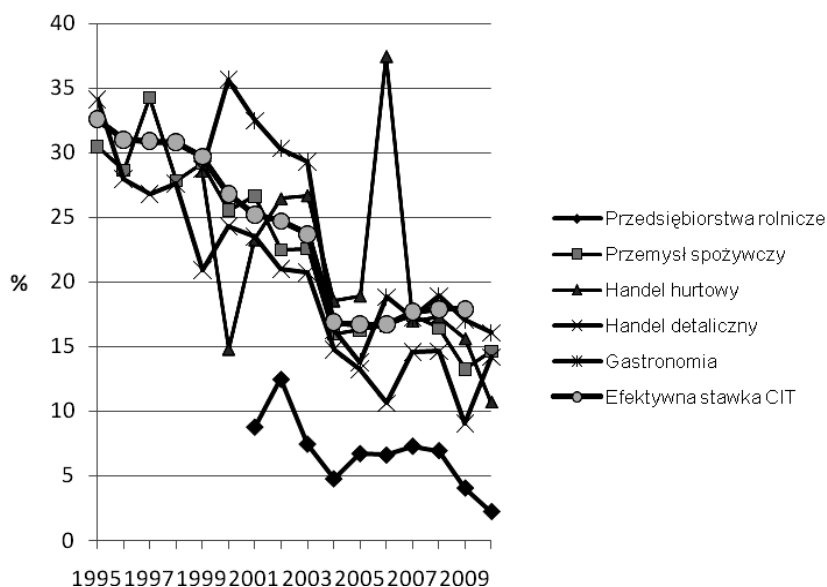
Efektywna stopa podatkowa jest stosunkiem podatku wykazanego w sprawozdaniu finansowym do osiągniętego zysku brutto. Informuje ona o faktycznym poziomie opodatkowania przedsiębiorstw. Efektywna stopa podatkowa jest traktowana jako miara skuteczności realizowanej w przedsiębiorstwie polityki podatkowej. Niekiedy określana jest również jako miara efektywności podatkowej przedsiębiorstwa. Jej poziom wynika z przyjętych w danym kraju rozwiązań podatkowych i realizowanej przez przedsiębiorstwa strategii. Jeśli efektywna stopa podatkowa jest zbliżona do ustawowej stopy podatkowej, tj. 19%, świadczy to o efektywnym zarządzaniu przedsiębiorstwem w ujęciu podatkowym. Gdy efektywna stopa podatkowa jest powyżej stawki ustawowej, oznacza to, że spółka musi przeanalizować swoje rozliczenia podatkowe, by zidentyfikować możliwe obszary optymalizacji. Odpowiednio wdrożone rozwiązania optymalizacyjne powinny przyczynić się do obniżenia efektywnej stopy podatkowej.

Ocena zmian efektywnej stopy podatkowej w sektorze żywnościowym jest dosyć trudnym zagadnieniem. Łańcuch marketingowy żywności stanowi złożony system powiązanych podmiotów gospodarczych uczestniczących w procesach produkcji i dystrybucji żywności. Obejmuje on produkcję rolniczą, przemysł spożywczy, handel hurtowy artykułami spożywczymi, handel detaliczny oraz sektory gastronomii. Opodatkowanie podatkiem dochodowym podmiotów prowadzących działalność w tych sektorach gospodarki reguluje ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych⁸. Zgodnie z przepisami tej ustawy, podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych są osoby prawne, podatkowe grupy kapitałowe oraz spółki niemające osobowości prawnej mające siedzibę i zarząd w innym państwie. Przepisów ustawy nie stosuje się do przychodów z działalności rolniczej, z wyjątkiem dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej.

Na rysunku 4 przedstawiono poziom efektywnej stopy podatkowej w przedsiębiorstwach funkcjonujących na podstawowych rynkach łańcucha żywnościowego. Wyniki dokonanych obliczeń zestawiono z poziomem efektywnej stawki podatku CIT określonej przez Ministerstwo Finansów dla wszystkich podmiotów objętych tym rodzajem obowiązku podatkowego. Z zaprezentowanych danych wynika generalna zgodność kierunku zmian poziomu opodatkowania podmiotów w łańcuchu żywnościowym z tendencjami odnoszącymi się do całej gospodarki. Zaprezentowane dane wskazują na wyraźnie niższy poziom efektywnej stopy podatkowej w przedsiębiorstwach prowadzących produkcję rolniczą. Jest

⁸Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm.

Rysunek 4

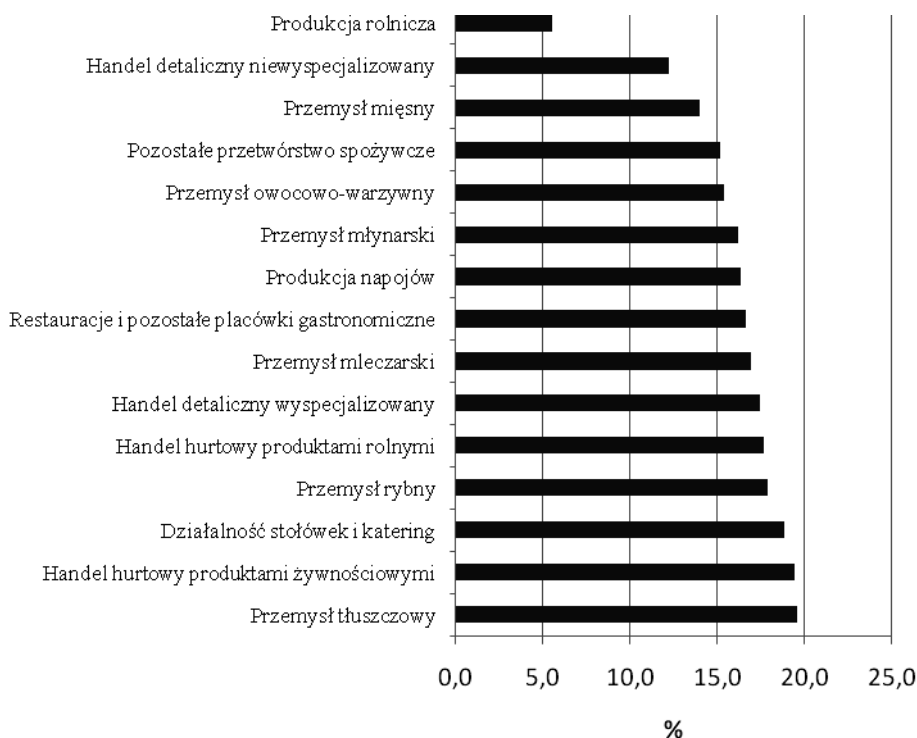
Efektywna stopa podatkowa w łańcuchu żywnościowym w latach 1995–2010

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS oraz dane Ministerstwa Finansów, <http://www.mf.gov.pl> [dostęp: 15 kwietnia 2011].

to oczywiście wynikiem przyjętych regulacji prawnych. Dostępne dane za lata 1999–2010 wskazują, że była ona o kilkanaście punktów procentowych niższa w porównaniu z efektywną stawką opodatkowania podatkiem CIT w Polsce. Niższy poziom obciążenia wyniku finansowego brutto w porównaniu z efektywną stawką podatku CIT wykazywały w badanym okresie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego i przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie handlu detalicznego.

Odmienna sytuacja występowała w przypadku dwóch ostatnich sektorów łańcucha żywnościowego, tj. handlu hurtowego i działalności gastronomicznej. W sektorze handlu hurtowego w latach 2002–2006 efektywna stopa podatkowa wyraźnie przewyższała średnią efektywną stawkę CIT. Podobna sytuacja wystąpiła w sektorze przedsiębiorstw gastronomicznych w okresie 2000–2003 oraz w latach 2006 i 2008. Zaprezentowane na rysunku 4 dane wskazują na znaczne wahania efektywnej stopy podatkowej w poszczególnych latach. Wynikały one ze zmian poziomu stawek ustawowych podatku dochodowego od osób prawnych oraz dostosowań przedsiębiorstw do tych zmian. Stabilizacja poziomu nominalnej stawki CIT od 2004 r. wpłynęła na pewne ograniczenie zmienności efektywnej stopy podatkowej w sektorze żywnościowym.

Na rysunku 5 zaprezentowano dane dotyczące średniej efektywnej stopy podatkowej w głównych branżach produkcji i dystrybucji żywności za lata 2004–2010.

Rysunek 5

Średnia efektywna stopa podatkowa w latach 2004–2010 w sektorach produkcji i dystrybucji żywności w Polsce (w %)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Według danych Ministerstwa Finansów, w latach 2004–2009 efektywna stawka podatku CIT wyniosła w Polsce 17,3%. Z przedstawionych na rysunku 5 danych wynika, że w przypadku 6 branż prowadzących działalność związaną z produkcją i dystrybucją żywności (przemysł tłuszczowy, handel hurtowy produktami żywnościowymi, stołówki i catering, przemysł rybny, handel hurtowy surowcami rolnymi oraz handel detaliczny wyspecjalizowany) efektywna stopa podatkowa była wyższa niż efektywna stawka podatku CIT w Polsce. W pozostałych analizowanych segmentach łańcucha żywnościowego relacja obciążeń podatkowych do zysku brutto była niższa od średniej efektywnej stawki CIT. Najkorzystniejsza sytuacja (poza rolnictwem) występowała w handlu detalicznym niewyspecjalizowanym. Do tego segmentu zaliczane są przedsiębiorstwa

prowadzące sprzedaż detaliczną żywności w placówkach handlowych o szerokim asortymencie produktów (głównie supermarkety i hipermarkety). W strukturze tego segmentu znaczącą rolę odgrywają jednostki z kapitałem zagranicznym funkcjonujące na zasadach sieciowych. Przedstawione dane wskazują na dużą skuteczność polityki podatkowej tych podmiotów, w tym związanej między innymi ze stosowaniem cen transferowych w obniżaniu poziomu obciążenia wyniku finansowego.

Wnioski

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie następujących spostrzeżeń o bardziej ogólnym charakterze:

1. Obciążenia podatkowe wyniku finansowego przedsiębiorstw są ważnym źródłem dochodów budżetu państwa. Współcześnie jednak oprócz funkcji fiskalnej podatek dochodowy od osób prawnych odgrywa istotną rolę w stymulowaniu działań podmiotów gospodarczych. Zgodne z tendencjami światowymi obniżenie nominalnych stawek podatku CIT wpłynęło w Polsce na poszerzenia bazy podatkowej i w efekcie przyczyniło się do wzrostu wpływów budżetowych oraz poprawy konkurencyjności gospodarki w zakresie warunków lokowania kapitału przez inwestorów zagranicznych.
2. Sektor żywnościowy pod względem zasad opodatkowania przedsiębiorstw objęty jest ogólnymi regulacjami prawa o podatku dochodowym od osób prawnych. Przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych nie stosuje się do przychodów z działalności rolniczej, z wyjątkiem przychodów z działów specjalnych.
3. Kierunek zmian efektywnej stopy podatkowej w sektorach gospodarki tworzących łańcuch żywnościowy był generalnie zgodny ze zmianami poziomu efektywnej stawki podatku CIT w Polsce. Wyższą skutecznością w prowadzeniu polityki podatkowej cechowały się w latach 1995–2010 przedsiębiorstwa funkcjonujące w przemyśle spożywczym i handlu detalicznym artykułami spożywczymi. Statystyczna ocena wskazuje, że w sektorach tych efektywna stopa podatkowa była niższa od przeciętnego poziomu efektywnej stawki CIT w Polsce. Sytuacja taka była również w przedsiębiorstwach rolniczych. W tym przypadku jednak decydującym czynnikiem kształtującym znacznie niższy poziom efektywnej stopy podatkowej były regulacje prawne. Najniższym poziomem efektywnej stopy podatkowej (poza przedsiębiorstwami rolniczymi) charakteryzował się sektor handlu detalicznego niewyspecjalizowanego. Biorąc pod uwagę wysoki udział w tym sektorze sieci zagranicznych hipermarketów i supermarketów oraz

brak szczególnego uprzywilejowania w obowiązujących przepisach o podatku dochodowym od osób prawnych handlu detalicznego i firm z udziałem kapitału zagranicznego, wskazuje to na wysoką skuteczność polityki podatkowej przedsiębiorstw w zakresie optymalizowania obciążeń podatkowych. Można przypuszczać, że wyjaśnienie tego stanu może wynikać z możliwości wykorzystania przez podmioty zagraniczne funkcjonujące w tym sektorze polityki cen transferowych.

Literatura

- LAMBIN J.J.: *Strategiczne zarządzanie marketingowej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Informacja dotycząca rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za lata 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 i 2009*, <http://www.mf.gov.pl> [dostęp: 15 kwietnia 2011].
- Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011, <http://bip.mg.gov.pl/> [dostęp 12 kwietnia 2011].
- JĘDRACHOWICZ M.: *Efektywna stopa podatkowa*. BDO Podatki i Rachunkowość, Nr 3 (37), 2010, <http://www.podatkirachunkowosc.bdo.pl> [dostęp 6 maja 2011].
- KPMG's Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2009*, <http://www.kpmg.com/> [dostęp: 15 kwietnia 2011].
- MYNARSKI S. (red.): *Analiza rynku. Systemy i mechanizmy*. Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1993.
- PODSTAWKA M. (red.): *Finanse*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Polska Klasyfikacja Działalności (PKD 2007)* <http://www.stat.gov.pl/> [dostęp 1 czerwca 2010].
- Produkcja artykułów spożywczych i napojów*. EconTrends Sector Analyses, Warszawa, 2011, <http://www.securities.com/> [dostęp 15 kwietnia 2011].
- Rates matrix*. Deloitte. <http://www.dits.deloitte.com/> [dostęp 30 maja 2011].
- STIGLITZ J.E.: *Ekonomia sektora publicznego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Ustawa z 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274.
- Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz.U. z 2008 r. Nr 118, poz. 746.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm.
- ZARZECKI J.: *Finanse*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2003.

Tax burden as a factor affecting behavior of enterprises in the food marketing chain

Abstract

The purpose of this study was plotting changes in the level of taxation of enterprises operating in the food marketing chain. Particular attention was paid to determine the effect of income tax law on the behavior of operators in the sectors of production and distribution of food. Evaluation of effective tax rate helped to determine the effectiveness of diversity of enterprises in different sectors of the food economy in the optimization of the tax burden.

Arkadiusz Sadowski, Agnieszka Baer-Nawrocka

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Ekonomiczne przesłanki sposobu rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych w świetle zmian przepisów w 2011 roku

Wstęp

Krajowy system podatkowy jest różny dla poszczególnych podmiotów, kryterium podziałowym może być rodzaj wykonywanej działalności, jej zakres, a także siedziba podatnika. Największe różnice w stosunku do pozostałych form działalności gospodarczej występują w przypadku podmiotów prowadzących gospodarstwa rolne. Działalność rolnicza nie jest bowiem objęta ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych lub prawnych. Podstawowym podatkiem płaconym przez gospodarstwa rolne jest podatek rolny, regulowany przepisami ustawy z dnia 15 listopada 1984 roku [Dz.U. z 1984 r. Nr 52, poz. 268 z późn. zmianami]. Zaliczany jest on do grupy podatków lokalnych, zasilających budżet gminy. Z punktu widzenia podatnika najistotniejsze jest natomiast to, że jest to podatek majątkowy [Goraj i in. 2004, s. 198], stąd ze względu na sposób jego naliczania podatnik nie ma możliwości aktywnego wpływu na wysokość tego podatku. Jego konstrukcja ma wprawdzie pewne znamiona podatku dochodowego, gdyż w kalkulacji wykorzystano wielkość zryczałtowanego dochodu z hektara przeliczeniowego w poszczególnych okręgach podatkowych. Pomimo tego jednak ustawa nie przewiduje możliwości udokumentowania rzeczywistego poziomu dochodu, uzyskiwanego przez poszczególnych podatników, stąd wielkość podatku rolnego jest niezależna od wyników ekonomicznych uzyskiwanych przez podatników.

Odmierna sytuacja występuje w przypadku podatku od towarów i usług (VAT), gdzie ustawodawca przewidział możliwość wyboru formy rozliczenia pełnego lub ryczałtowego, co wymaga aktywnej postawy podatnika. Dlatego też, chcąc indywidualnie określić jeden z dwóch możliwych sposobów rozliczania, powinien on wziąć pod uwagę wiele czynników, w tym przede wszystkim ekonomicznych, takich jak: rodzaj prowadzonej działalności i wynikająca z tego struktura przychodów i wydatków, skala produkcji oraz obowiązujące

obecnie i planowane przepisy dotyczące podatku VAT, w tym szczególnie stawki na poszczególne produkty oraz środki do produkcji i usługi. Poza tym decyzja o wyborze sposobu rozliczania może też uwzględniać czynniki pozaekonomiczne, takie jak obawy przed kontaktami z urzędem skarbowym i związana z tym możliwość kontroli, jak również czasochłonność dodatkowych czynności, związanych z gromadzeniem niezbędnej dokumentacji, w przypadku wyboru rozliczania na zasadach ogólnych [Sadowski 2007, s. 62]. Bez względu jednak na to, czy uwzględnione zostaną wyłącznie czynniki ekonomiczne czy także pozostałe, wybór formy rozliczania podatku VAT stanowi jeden z elementów zarządzania gospodarstwem. Zauważyć przy tym należy, że prowadzenie działalności rolniczej jest w wielu aspektach odmiennie traktowane w kategoriach formalnoprawnych w stosunku do innych form działalności gospodarczej, lecz ostateczny, ekonomiczny cel – uzyskanie możliwie największej nadwyżki finansowej – jest taki sam dla wszystkich podmiotów gospodarczych, bez względu na rodzaj wykonywanej działalności. Dlatego też, rozpatrując zagadnienie formy rozliczania podatku VAT z punktu widzenia rolnika, należy przede wszystkim uwzględnić jej wpływ na stan finansów gospodarstwa.

Od 1 stycznia 2011 roku obowiązują nowe regulacje dotyczące stawek podatku VAT. Wynikają one z zakończenia okresu przejściowego na stosowanie ulgowych stawek VAT na wybrane nieprzetworzone i niskoprzetworzone artykuły spożywcze (objęte dotychczas stawką 3%)¹. Aktualne stawki podatku VAT są również skutkiem ostatniej ustawy zmieniającej² ustawę o podatku od towarów i usług³. W wyniku wprowadzonych zmian najniższa preferencyjna stawka wynosi 5% i dotyczy między innymi takich produktów, jak rośliny jednoroczne (np. zboża, kukurydza, buraki cukrowe, ziemniaki), materiał siewny (zboż, rzepaku, buraków pastewnych), mleko, owoce i warzywa świeże. Do 7% (ale do 2013 roku włącznie do 8%) wzrasta stawka między innymi na zwierzęta żywe,

---

¹Zgodnie z postanowieniami traktatu akcesyjnego, przez cztery lata od dnia akcesji, tj. do 1 maja 2008 roku, istniała możliwość stosowania obniżonej, 3-procentowej stawki na produkty rolne, rzeczowe środki do produkcji oraz usługi rolnicze. Po tym okresie miała nastąpić pełna harmonizacja przepisów dotyczących podatku VAT z prawem unijnym, zgodnie z którym kraje członkowskie mają możliwość stosowania jednej stawki podstawowej, nie niższej niż 15%, oraz maksymalnie dwóch stawek zredukowanych nie niższych niż 5% [Sadowski 2007, s. 60]. Stąd od 1 maja 2008 roku stawka podatku VAT na rzeczowe środki produkcji oraz usługi rolnicze wzrosła do 7 i 22%. W wyniku prowadzonych negocjacji uzyskano natomiast zgodę na utrzymanie do końca 2010 roku 3-procentowej stawki podatku VAT na nieprzetworzone artykuły rolne. Jednocześnie, aby zrekompensować wzrost podatku na środki do produkcji, podwyższono z 5 do 6% stawkę VAT dla rolników ryczałtowych.

²Z dnia 18 marca 2011 roku, Dz.U. Nr 64, poz. 332. Ustawa weszła w życie z dniem 1 kwietnia 2011 roku.

³Ustawa z dnia 11 marca 2004 roku, Dz.U. Nr 54, poz. 535 z późniejszymi zmianami.

nawozy mineralne, koncentraty paszowe i usługi rolnicze. Z kolei w wykazie towarów i usług opodatkowanych stawką 23% na najbliższe trzy lata (po tym okresie przewidziany jest powrót do 22%) ujęto przede wszystkim paliwo, energię elektryczną, usługi pozarolnicze oraz maszyny i urządzenia rolnicze. Podwyższona została jednocześnie stawka zryczałtowanego zwrotu podatku VAT z 6% docelowo do 6,5%. W okresie przejściowym – od 1 stycznia 2011 roku do 31 grudnia 2013 roku – przyjęto stawkę 7% [Sadowski i Szymańska 2010, s. 18–19]. Warto zaznaczyć również, że uproszczono procedurę przejścia z ryczałtu na rozliczenie według zasad ogólnych. Jedynym obowiązkiem producenta rolnego w tym przypadku jest obecnie dokonanie zgłoszenia rejestracyjnego w urzędzie skarbowym. Wcześniej procedura ta uzależniona była dodatkowo między innymi od prowadzenia ewidencji obrotów oraz wykazania dostaw na poziomie przekraczającym 20 tys. zł w poprzednim roku podatkowym.

Cel i metody badań

Celem przeprowadzonych badań było określenie ekonomicznej racjonalności wyboru jednej z dwóch dopuszczalnych prawnie form rozliczania podatku VAT w gospodarstwie rolnym w kontekście zmian w przepisach dokonanych w 2011 roku.

Badania przeprowadzono metodą analizy przypadku (*case study*), na podstawie wywiadu z kierownikiem wybranego gospodarstwa, w ramach którego, na podstawie zapisów w rejestrze VAT⁴, pozyskano dane na temat wpływów i wydatków w 2010 roku.

Na podstawie analizy przyjętych odpowiednich kwot netto wyliczono, na podstawie odpowiednich stawek VAT, wartości brutto. Zastosowano przy tym następujący algorytm:

$$W_b = W_n + W_n \cdot \text{VAT}$$

gdzie:

W_b – wartość brutto,

W_n – wartość netto,

VAT – stawka VAT.

W odniesieniu do przychodów ze sprzedaży produktów rolnych obliczenia dokonano zarówno z wykorzystaniem stawki VAT (3% w analizie 2010 roku oraz odpowiednio 5 i 8% w 2011 roku), jak i stawki zryczałtowanego zwrotu (6% w 2010 oraz 7% w 2011 roku). Celem takiego podejścia było określenie wy-

⁴Badane gospodarstwo w 2010 roku rozliczało się z podatku VAT na zasadach ogólnych.

sokości wpływów i wydatków kasowych dla obu form rozliczania VAT. Przyjęto przy tym założenie, że w przypadku rozliczania na zasadach ogólnych w ciągu roku nastąpi całkowity zwrot z urzędu skarbowego różnicy między podatkiem należnym i naliczonym, stąd wpływy i wydatki kasowe wyliczono według kwot netto.

Specyfiką rozliczania VAT w rolnictwie jest funkcjonowanie dwóch alternatywnych stawek (stawki VAT oraz stawki ryczałtowanego zwrotu tego podatku) dla sprzedawanych produktów. Dlatego też w ocenie ekonomicznego uzasadnienia nie można oprzeć się wyłącznie na różnicy między podatkiem należnym i naliczonym. W niniejszym opracowaniu dokonano wyliczenia dochodów pieniężnych, rozumianych następująco [Sadowski 2007, s. 62]:

dla rozliczenia ryczałtowego:

$$DP_b = Wp_b - Wy_b \text{ oraz}$$

dla rozliczenia na zasadach ogólnych:

$$DP_n = Wp_n - Wy_n$$

gdzie:

DP_b – dochód pieniężny w przypadku rozliczenia ryczałtowego,

Wp_b – wpływy brutto,

Wy_b – wydatki brutto,

DP_n – dochód pieniężny w przypadku rozliczenia na zasadach ogólnych,

Wp_n – wpływy netto,

Wy_n – wydatki netto.

Odpowiednie obliczenia wykonano korzystając z historycznych danych, w odniesieniu do 2010 roku z zastosowaniem dla poszczególnych wpływów i wydatków obowiązujących w tym roku stawek VAT. Następnie, na podstawie wpływów i wydatków netto z 2010 roku (zakładając, zgodnie z zasadą *ceteris paribus*, niezmiennosc relacji cenowych) wykonano obliczenia dla 2011 roku, stosując obecne stawki VAT. Różnica dochodu pieniężnego wyliczonego dla rozliczenia ryczałtowego oraz na zasadach ogólnych stanowi odpowiedź na pytanie o ekonomiczną racjonalność wyboru jednej z tych dwóch przewidzianych prawnie form.

W toku badań wykonano także analizę symulacji, mającą na celu określenie wielkości inwestycji obciążonej stawką 22% w 2010 roku oraz 23% w 2011 roku, przy której wartość dochodu pieniężnego dla rozliczenia ryczałtowego oraz pełnego ulegnie zrównaniu.

Charakterystyka badanego gospodarstwa

Badane gospodarstwo posiada około 20 ha UR i zlokalizowane jest w województwie wielkopolskim. Główny kierunek produkcji stanowi tucz trzody w cyklu zamkniętym, opartym na stadzie podstawowym 12 macior. Poza tym sprzedaje ono młode bydło opasowe (zakup cieląt oraz sprzedaż młodego bydła opasowego w wieku około 1,5 roku), buraki cukrowe oraz ziemniaki. Uprawiane zboża przeznaczane są na pasze, głównie dla trzody, bydło natomiast jest żywione między innymi liśćmi buraczanymi, wysłódkami oraz paszą treściwą (zbożem pochodzącym z gospodarstwa). Gospodarstwo corocznie korzysta z dopłat bezpośrednich. W związku z takimi kierunkami produkcji w badanym gospodarstwie dokonuje się zakupu podstawowych środków produkcji roślinnej (nawozów, środków ochrony roślin, kwalifikowanego materiału siewnego) oraz zwierzęcej (preparatów i leków weterynaryjnych oraz dodatków paszowych, w tym koncentratów dla trzody oraz preparatów mlekozastępczych dla cieląt). Gospodarstwo korzysta też z usług weterynaryjnych. Ponoszone są też wydatki związane z kosztami ogólnogospodarczymi, takimi jak paliwo, energia elektryczna, woda, telefon. Pozostałe wydatki to przede wszystkim podatek rolny, ubezpieczenia majątkowe, produkcyjne i społeczne (KRUS) oraz obsługa kredytów krótko- i długoterminowych (raty kapitałowe i odsetki). W latach poprzedzających rok analizy (2010) w gospodarstwie wykonano inwestycje modernizacyjne oraz dostosowujące do standardów UE, które były współfinansowane z funduszy unijnych. W 2010 roku w badanym gospodarstwie prowadzono jedynie remonty bieżące, nie ponoszono natomiast nakładów inwestycyjnych. Brak działalności inwestycyjnej umożliwił określenie racjonalności wyboru formy rozliczenia podatku VAT w odniesieniu do prowadzonego kierunku produkcji.

Wyniki badań

Struktura wydatków według stawek VAT uzależniona jest od profilu produkcji oraz jej intensywności, co przejawia się między innymi przez zużywanie środków produkcji pochodzących spoza gospodarstwa oraz energii [Sadowski 2007, s. 70]. W badanym gospodarstwie w 2010 roku relatywnie duży udział (26% w cenach netto – tab. 1) miały wydatki zwolnione z podatku VAT, do których należały przede wszystkim podatki, ubezpieczenia oraz obsługa kredytów. Bezwzględnie przeważały natomiast wydatki związane ze stawką 3% (35% wydatków w cenach netto), czyli przede wszystkim zakup podstawowych środków produkcji, takich jak pasze, zwierzęta czy kwalifikowany materiał siewny. Ze stawką 7% związane były natomiast zakupy środków ochrony roślin, nawozów

Tabela 1

Struktura wydatków gospodarstwa według stawek podatku VAT w 2010 roku

Wyszczególnienie	Wydatki [zł]		Wydatki [razem = 100]	
	brutto	netto	brutto	netto
Wydatki zwolnione z VAT	26 814	26 814	24	26
Wydatki wg stawki 3%	36 895	35 820	33	35
Wydatki wg stawki 7%	18 683	17 461	17	17
Wydatki wg stawki 22%	27 951	22 911	25	22
Razem	110 343	103 006	100	100

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wywiadu z rolnikiem.

oraz opłaty za zimną wodę i usługi rolnicze. Łącznie stanowiły one w cenach netto 17% wydatków. Stawka 22% dotyczyła natomiast przede wszystkim płatności za energię (paliwo i energia elektryczna), telefon oraz zakup części zamiennych oraz materiałów do remontów bieżących. Ich udział wyniósł 22% w cenach netto. Taka struktura wydatków w 2010 roku, a przede wszystkim duży udział płatności związanych z niskimi stawkami (3 i 7% łącznie stanowią ponad połowę wydatków badanego gospodarstwa) wskazuje na relatywnie umiarkowaną energochłonność produkcji oraz korzystanie ze środków produkcji pochodzących spoza gospodarstwa.

W tabeli 2 przedstawiono wartość wpływów i wydatków badanego gospodarstwa w latach 2010–2011 przy uwzględnieniu rozliczania podatku VAT w systemie ryczałtowym oraz na zasadach ogólnych. Zgodnie z założeniami metodycznymi, wartość netto wpływów i wydatków w obu formach rozliczania w analizowanych latach nie ulega zmianie. Wzrost po stronie wydatków brutto na poziomie 1675 zł, zarówno przy ryczałcie, jak i zasadach ogólnych, stanowi pośredni efekt zmian stawek VAT na środki do produkcji, usługi rolnicze oraz nośniki energii i wynika ze struktury tych wydatków. Z kolei wzrost wpływów brutto o nieco ponad 1500 zł w przypadku rozliczenia ryczałtowego wynika bezpośrednio ze zmiany stawki zryczałtowanego zwrotu podatku z 6 do 7%. Pomimo więc podwyższenia stawek VAT, zmiany w poziomie wpływów i wydatków są niewielkie i w żadnym przypadku nie przekraczają 2%. Znacznie większa różnica, sięgająca 6664 zł, widoczna jest w poziomie wpływów brutto przy rozliczaniu na zasadach ogólnych, na co wpływ miało podniesienie stawki VAT na produkty rolne z 3 do 5 i 8%. Należy jednak zauważyć, że różnica ta nigdy nie zostanie w rzeczywistości uzyskana, gdyż w przypadku rozliczenia na zasadach ogólnych, po odprowadzeniu do urzędu skarbowego podatku należnego, gospodarstwo otrzyma wpływ netto.

Zarówno w 2010, jak i 2011 roku wyższy dochód pieniężny (rozumiany jako różnica między wpłatami i wypłatami pieniężnymi) został uzyskany dla wariantu

Tabela 2

Wpływy i wydatki gospodarstwa przy ryczałtowym rozliczeniu podatku VAT oraz na zasadach ogólnych w latach 2010 i 2011 [zł]

Wyszczególnienie		2010	2011	zmiany 2010–2011
Rozliczenie ryczałtowe				
Wpływy	brutto	188 071	189 586	1 515
	netto	178 983	178 983	0
Wydatki	brutto	110 343	112 018	1 675
	netto	103 006	103 006	0
Rozliczenie na zasadach ogólnych				
Wpływy	brutto	183 527	190 191	6 664
	netto	178 983	178 983	0
Wydatki	brutto	110 343	112 018	1 675
	netto	103 006	103 006	0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wywiadu z rolnikiem.

rozliczenia ryczałtowego (tab. 3). Wynika to ze struktury wydatków, a szczególnie z relatywnie niskich nakładów na nośniki energii, obciążonych najwyższą obowiązującą stawką 22 lub 23%, oraz z przeprowadzania na niewielką skalę remontów. W sytuacji, gdy duża część wydatków związana jest z niskimi stawkami, wówczas stosowany ryczałtowy zwrot podatku zarówno w 2010, jak i w 2011 roku spełnia swoją rolę rekompensaty za VAT płacony w środkach do produkcji. Dodać też należy, że prowadząc rozliczenia na zasadach ogólnych, większość podmiotów rozlicza się z urzędem skarbowym korzystając z usług biura rachunkowego, co pociąga za sobą dodatkowe wydatki. W analizowanym przykładzie ich uwzględnienie prowadzi do tego, że rozliczając się na zasadach ryczałtowych, gospodarstwo jest w stanie uzyskać dochód pieniężny o ponad 3000 zł wyższy niż w przypadku rozliczania na zasadach ogólnych. Należy zauważyć, że w obu analizowanych latach wartość uzyskanych dochodów pieniężnych w każdym z rozpatrywanych wariantów jest podobna, co wynika bezpośrednio z niewielkiej różnicy zarówno wpływów, jak i wydatków, będących skutkiem nowych przepisów podatkowych. Jak wcześniej zaznaczono, przeprowadzona analiza obejmowała wyłącznie działalność operacyjną oraz finansową gospodarstwa. Wyniki badań wskazują, że przy obecnych stawkach VAT, relacjach cenowych oraz strukturze prowadzonej produkcji nie jest uzasadnione rozliczanie się na zasadach ogólnych. Nadmienić przy tym należy, że w ubiegłych latach czynnikiem motywującym do rezygnacji ze statusu rolnika ryczałtowego były wykonane inwestycje modernizacyjne. Dlatego też istotne zmiany, które uzasadniałyby rozliczanie VAT na zasadach ogólnych, mogą nastąpić w sytuacji, gdyby gospodarstwo chciało także w przyszłości kontynuować modernizację, gdyż za-

równy zakup gotowych przedmiotów inwestycji (maszyn, środków transportowych i innych), jak również materiałów budowlanych obciążony jest najwyższą stawką. Przeprowadzona analiza symulacji (przy zachowaniu niezmienności pozostałych wpływów i wydatków) wykazała, że zrównanie się wartości dochodów pieniężnych w obu analizowanych formach rozliczania nastąpiłoby, gdyby gospodarstwo wykonałoby inwestycję o wartości około 9700 zł w 2010 roku oraz 6900 zł w 2011 roku.

Tabela 3

Dochód pieniężny w gospodarstwie przy ryczałtowym rozliczeniu podatku VAT oraz rozliczeniu na zasadach ogólnych w latach 2010 i 2011 [zł]

Lp.	Wyszczególnienie	2010	2011
1	Dochód pieniężny [wpływy brutto – wydatki brutto] przy ryczałtowym rozliczaniu VAT	77 728	77 568
2	Dochód pieniężny [wpływy netto – wydatki netto] przy rozliczaniu VAT na zasadach ogólnych	75 977	75 977
3	Różnica dochodu pieniężnego [ryczałt – rozliczenie pełne (3 = 1 – 2)]	1 751	1 591
4	Wydatki netto na obsługę księgową	1 475	1 475
5	Różnica dochodu pieniężnego [ryczałt – rozliczenie pełne] z uwzględnieniem obsługi księgowej (5) = (3) – (4)	3 227	3 067

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wywiadu z rolnikiem.

Wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, że w analizowanym gospodarstwie w 2010 roku nie było uzasadnienia do rozliczania podatku VAT na zasadach ogólnych, co wynikało pośrednio ze specyfiki prowadzonej w nim produkcji, a bezpośrednio z będącej jej skutkiem struktury wydatków, gdzie przeważały zakupy obciążone niskimi stawkami VAT. Przy braku prowadzenia działalności inwestycyjnej wydatków obciążonych stawką podstawową było relatywnie niewiele, co w znaczący sposób wpłynęło na ekonomiczną opłacalność rozliczania VAT na zasadach ryczałtowych. Sytuacji tej nie zmieniły nowe przepisy podatkowe, obowiązujące od 2011 roku, gdyż wzrostowi stawek na środki produkcji towarzyszyło jednoczesne podniesienie zryczałtowanej stawki zwrotu podatku. Ponadto, jak wynika z przeprowadzonej analizy, wprowadzenie nowych regulacji dotyczących podatku VAT w 2011 roku przyczyniło się jedynie do nieznacznych zmian wartości wpływów i wydatków oraz dochodu pieniężnego, pomimo tego, że dla niektórych produktów i usług wzrost stawek wyniósł nawet 5 punktów procentowych. Stało się tak przede wszystkim dlatego, że zarówno w 2010, jak i w 2011 roku produkty oraz większość środków produkcji i usług objętych

było niskimi stawkami, przez co wpływ podatku VAT na wartość przepływów pieniężnych gospodarstwa był stosunkowo niewielki. Uzasadnienie rozliczania podatku VAT na zasadach ryczałtowych w obu analizowanych latach skłania też do wniosku, iż w odniesieniu do kierunku produkcji w badanym gospodarstwie skalkulowana stawka zryczałtowanego zwrotu spełnia swoją rolę w zakresie rekompensowania rolnikom ryczałtowym dodatkowych wydatków związanych z niemożnością odliczenia podatku należnego.

Literatura

- GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z.: *Rachunkowość rolnicza*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2004.
- SADOWSKI A.: *Ekonomiczne uzasadnienie rozliczania podatku VAT na zasadach ogólnych w wybranych typach gospodarstw rolnych, w świetle harmonizacji prawa podatkowego Polski i Unii Europejskiej*. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, Nr 3 (51), Poznań 2007.
- SADOWSKI A., SZYMAŃSKA M.: *Skok na VAT od 2011 roku*. Tygodnik Rolniczy, Nr 44, Poznań 2010.
- Ustawa z dnia 15 listopada 1984 roku o podatku rolnym [Dz.U. z 1984 r. Nr 52, poz. 268 z późn. zmianami].
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 roku o podatku od towarów i usług [Dz.U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535 z późn. zmianami].
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz ustawy – Prawo o miarach [Dz.U. z 2011 r. Nr 64, poz. 332].

Economic grounds for VAT settlement scheme in farms, after regulatory amendments in 2011

Abstract

The exemplary farm was analyzed in the paper, in order to assess if regulatory amendments in 2011 resulted in changes of VAT settlement schemes in agricultural holdings. The results show that in 2010 and 2011 the analyzed farm generates higher income using lump-sum tax. This is a result of farm's spending structure, where basic means of production and services predominate. The situation might change if the farm started to invest, which would require purchasing goods with higher VAT rate.

Agnieszka Ginter

Zakład Ekonomiki, Organizacji Rolnictwa i Agrobiznesu
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Korzyści finansowe z tytułu podatku VAT w wybranych gospodarstwach rolnych dokonujących inwestycji

Wstęp

Według przedmiotu opodatkowania podatki można podzielić na: przychodowe, dochodowe, majątkowe i konsumpcyjne [Szczodrowski 2007, s. 21]. Źródłem podatków konsumpcyjnych jest dochód wydatkowany, a kwota podatku zostaje umieszczona w cenie dóbr i usług (VAT, akcyza). Podatki te, wraz z podatkami dochodowymi, mają współcześnie największe znaczenie fiskalne.

Klasyfikacja według faz tworzenia i podziału dochodów wyróżnia podatki pobierane:

- na rynku towarów lub czynników produkcji,
- na rynku nabywców i sprzedawców dóbr i usług,
- od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw,
- od osiągnięcia lub przeznaczenia dochodu.

Podział podatków według kryterium źródeł pochodzenia (kryterium podmiotowe) pozwala na dokonanie analiz dotyczących tego, w jakim stopniu poszczególne grupy podmiotów ponoszą ciężary podatkowe. Wobec tego można wymienić podatki płacone przez sektory:

- przedsiębiorstw,
- instytucji finansowych,
- gospodarstw domowych,
- zagranicy.

Podatek od towarów i usług został wprowadzony w 1993 r. [Szczodrowski 2007, s. 112]. Stanowi on polską odmianę powszechnie stosowanego w krajach UE podatku od wartości dodanej (VAT), a wpływy z niego zasilają budżet państwa. VAT w każdej fazie obrotu gospodarczego obciąża nie cały obrót, ale wyłącznie wartość dodaną w tej fazie.

Podatek obrotowy, jako podatek wliczony w koszty, przyczynił się do wzrostu cen, a zatem był podatkiem inflacyjnym. Podatnikami VAT są osoby

prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne, wykonujące samodzielnie działalność gospodarczą, bez względu na cel lub rezultat takiej działalności.

System opodatkowania wartości obrotu netto przypadającego na każdą fazę obrotu oparty jest na mechanizmie odliczania od kwoty podatku należnego (obliczonej od dokonanej sprzedaży), kwoty podatku naliczonego w fazie poprzedniej, tj. zawartego w cenach nabytych dóbr i usług przeznaczonych do produkcji lub sprzedaży [Podstawka 2000, s. 136]. Wpłata łącznego podatku zawartego ostatecznie w cenie detalicznej jest dokonana dzięki cząstkowym płatnościom, wnoszonym przez kolejnych uczestników obrotu.

Podstawowa stawka podatku VAT od 1 stycznia 2011 r. wynosi 23%. Istnieją także stawki obniżone w wysokości 8, 5 i 0%. Stawka 5% odnosi się przede wszystkim do hodowli, upraw, nieprzetworzonych produktów spożywczych.

Celem artykułu było ukazanie korzyści finansowych rezygnacji z systemu ryczałtowego rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych, które rozwijają się przez inwestowanie w nowoczesny sprzęt rolniczy. Ponadto w pracy wykazano, że polscy producenci rolni, w przeważającej części badanej próby, byli świadomi sprzyjających uwarunkowań prowadzenia rozliczeń z urzędem skarbowym w zakresie podatku VAT.

Badaniami objęto 16 gospodarstw rolnych, położonych na obszarze trzech powiatów województwa mazowieckiego, tj. siedleckiego, sokołowskiego i węgrowskiego. Wśród wybranych gospodarstw 9 było na warunkach ogólnych rozliczania podatku VAT (podatnicy VAT), a pozostałe gospodarstwa stanowiły jednostki ryczałtowe.

Badania dotyczyły 2010 r. Podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu przeprowadzonego bezpośrednio w wybranych gospodarstwach rolnych.

Podatek VAT w rolnictwie

Od września 2000 r. konstrukcją podatku od towarów i usług (PTU) została objęta sprzedaż nieprzetworzonych produktów rolnych [Cieślukowski, Kańduła, Kijek 2007, s. 105]. Ustawodawca rozróżnił dwie kategorie rolników. Pierwsza obejmuje rolników opodatkowanych na zasadach ogólnych – rolnik sprzedaje wytworzone produkty, naliczając z tego tytułu podatek i ma prawo do odliczenia podatku zapłaconego przy nabywaniu towarów niezbędnych do produkcji.

Druga grupa obejmuje rolników, którzy sprzedając produkty rolne, są zwolnieni od płacenia podatku od towarów i usług (tzw. rolnicy ryczałtowi). Rolnikowi ryczałtowemu dokonującemu dostawy produktów rolnych dla podatnika

podatku, który rozlicza ten podatek, przysługuje zryczałtowany zwrot podatku z tytułu nabywania niektórych środków produkcji dla rolnictwa opodatkowanych tym podatkiem. Wysokość zryczałtowanego podatku do końca 2010 r. wynosiła 6%.

Rolnik ryczałtowy jest zwolniony z obowiązku [Turowska 2010, s. 230]:

- prowadzenia ewidencji sprzedaży własnych produktów oraz ewidencji zakupu towarów i usług,
- wystawiania faktur sprzedaży,
- dokonywania zgłoszenia rejestracyjnego,
- składania deklaracji VAT w urzędzie skarbowym.

Jedynym obowiązkiem rolnika jest przechowywanie otrzymanych od nabywcy faktur VAT RR przez 5 lat, licząc od końca roku, w którym faktury te wystawiono. System ryczałtowy został więc stworzony w celu odciążenia rolników od obowiązku ewidencyjnych i podatkowych rozliczeń z urzędem skarbowym.

Ustawa o VAT z marca 2004 r. stawkę podstawową na produkty rolne, usługi i środki produkcji ustaliła na poziomie 7%, przy czym dla rolników ryczałtowych określono na poziomie 5% zwrot zryczałtowany. Jednocześnie, wstępując do UE, nasz kraj zyskał prawo do stosowania przez kolejne 4 lata obniżonych stawek VAT w rolnictwie.

Dzięki temu w okresie przejściowym obok 5-procentowego zwrotu zryczałtowanego obowiązywała stawka 3-procentowa na produkty rolne, usługi i środki do produkcji. Okres, w którym mogliśmy stosować preferencyjny wymiar tego podatku minął 30 kwietnia 2008 r.

Zgodnie z unijnym prawodawstwem (VI Dyrektywa UE), na którym oparta jest nasza ustawa o VAT, zwrot zryczałtowany ma zapewnić pełne pokrycie podatku naliczonego w gospodarstwach objętych ryczałtem (czyli korzystających ze zwolnienia z VAT, a więc nie dotyczy to podmiotów rozliczających się na zasadach ogólnych). Jednocześnie rząd powinien monitorować sytuację ekonomiczną gospodarstw i zmieniać odpowiednio stopę zwrotu zryczałtowanego, aby zapewnić realność tej zasady. Dlatego od połowy 2007 r. trwały starania naszego rządu w Komisji Europejskiej (KE) o przedłużenie możliwości stosowania obniżonych stawek VAT w rolnictwie. Główną tego przesłanką była obawa o wzrost cen rynkowych artykułów rolnych po podniesieniu stawki VAT do ustawowego poziomu 7%.

KE niechętnie podchodziła do polskich postulatów, a jej zgoda była uzależniona od pozytywnej decyzji w tej sprawie wszystkich krajów członkowskich. Należy tu dodać, że większość krajów UE nie ma obniżonych stawek VAT w rolnictwie i dlatego twierdzono, że dalsze preferencje dla Polski naruszają warunki konkurencyjności wewnątrz UE.

Od początku wiadano, że nie uzyska się zgody na utrzymanie niższych stawek VAT na środki produkcji rolnej, dlatego starano się, aby przedłużyć 3-procentowe stawki VAT na produkty rolne. Ostatecznie Polska uzyskała zgodę na stosowanie do 31 grudnia 2010 r. 3-procentowej stawki na artykuły spożywcze. Decyzja ta miała na celu zabezpieczenie przed wzrostem cen mleka, mięsa, zboża, warzyw i owoców.

W związku z powyższym ustawa z 2004 r. została zmieniona. Nowelizacja tej ustawy doprowadziła do wzrostu od 1 maja 2008 r. z 3 do 7% stawki VAT na podstawowe środki do produkcji rolnej (nawozy, środki ochrony roślin, usługi rolnicze).

Pod koniec lutego 2008 r. ukazał się pierwszy projekt zmiany ustawy o VAT, a na początku marca drugi, poprawiony. Proponowane zmiany dotyczyły wydłużenia o 3,5 roku okresu stosowania stawki 3% VAT na artykuły rolne. Ponieważ wzrost VAT na środki produkcji powinien być rekompensowany rolnikom ryczałtowym, zaproponowano podniesienie stawki zwrotu zryczałtowanego do 6%. Opracowano również nowy załącznik z wykazem towarów opodatkowanych 3-procentową stawką VAT.

Od stycznia 2011 r. obowiązują nowe stawki podatku VAT w rolnictwie. Zmiany dotyczą wzrostu stawki podstawowej z 22 do 23%. Na niektóre produkty podniesiono stawkę VAT z 7 do 8%. Wprowadzono 5-procentową stawkę VAT na produkty rolne. Stawka zwrotu zryczałtowanego do 2013 r. będzie wynosiła 7%, a potem 6,5%.

Wyniki badań

Badane gospodarstwa rolne charakteryzowały się zróżnicowaną powierzchnią. Najmniejsze z nich miało 17,0 ha UR, a największe 101,0 ha. Średnia powierzchnia badanego gospodarstwa w całej próbie badawczej wynosiła 37,8 ha i zdecydowanie przewyższała średnią krajową. W ramach poszczególnych powiatów najmniejsza średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego charakteryzowała powiat siedlecki (22,3 ha), następnie powiat węgrowski (31,2 ha), a w ostatnim z badanych powiatów średnia powierzchnia gospodarstwa była największa i wynosiła 51,4 ha.

Łączna kwota inwestycji w 2010 r. w gospodarstwach rozliczających się na zasadach ogólnych wyniosła 851 324 zł, co w przeliczeniu na jedno gospodarstwo dało wartość niemal 95 000 zł, a dokładnie 94 592 zł. Zdecydowanie niższa kwota inwestycji charakteryzowała gospodarstwa ryczałtowe, gdzie dokonano inwestycji na kwotę 71 045 zł. Na jedno gospodarstwo wartość inwestycji ukształtowała się na poziomie 10 149 zł.

Na 16 badanych gospodarstwach rolnych 9 było płatnikami podatku VAT. Opodatkowanie działalności rolniczej podatkiem VAT wynika z przepisów ustawy o rachunkowości (art. 2, pkt 1). Rolnik sprzedaje produkty rolne, jak również może świadczyć usługi rolnicze i z tytułu tej działalności podlega opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług. Producent rolny ma obowiązek prowadzenia ewidencji VAT i co miesiąc musi składać odpowiednie formularze w urzędzie skarbowym (deklaracja VAT 7).

Do sprzedawanych artykułów pochodzenia rolniczego rolnik do końca 2010 r. doliczał 3% VAT, gdyż wynikało to z ewidencji analitycznej, gdzie widoczna jest specyfika produkcji rolniczej.

W grupie gospodarstw na zasadach ogólnych rozliczania podatku VAT znalazły się 4 gospodarstwa z produkcją roślinną, 2 z produkcją trzody chlewnej oraz 3 z produkcją mleka (tab. 1).

Tabela 1

Gospodarstwa rolne na zasadach ogólnych rozliczania podatku VAT

Lp.	Kierunek produkcji gospodarstwa	Sprzedaż		Zakupy		Inwestycje	
		kwota	VAT 3%	kwota	VAT 3%, 7%, 22%	kwota	VAT 22%
1	produkcja roślinna	55 400	1 662	30 535	2 240	–	–
2	trzoda chlewna	155 750	4 673	136 850	12 350	–	–
3	produkcja roślinna	509 300	15 297	220 200	19 950	21 236	4 673
4	bydło mleczne	977 500	29 325	688 275	56 950	73 636	16 200
5	produkcja roślinna	263 100	7 893	164 500	14 040	160 000	35 200
6	bydło mleczne	404 400	12 132	228 900	18 480	266 000	58 520
7	trzoda chlewna	207 540	6 226	179 000	13 940	147 727	32 500
8	bydło mleczne	239 750	7 192	145 000	12 420	84 545	18 600
9	produkcja roślinna	136 205	4 086	69 800	5 670	98 180	21 600

Źródło: Badania własne.

Liczba towarów i usług, jakie zakupowali badani producenci rolni na potrzeby wytwarzania surowców rolnych, była bardzo duża. Lista tych artykułów obejmowała przede wszystkim nawozy mineralne, materiał siewny, środki ochrony roślin, paliwo, smary i różnego rodzaju oleje. Ponadto, zakupy te dotyczyły części do maszyn, materiałów do konserwacji i napraw, energii, usług rolniczych, weterynaryjnych, komunalnych itp. Zakupy te są opodatkowane podatkiem VAT. Rolnik, który jest płatnikiem VAT, ma możliwość odliczenia tego podatku. Jeśli

jest większy udział zakupów opodatkowanych podatkiem VAT, to większe korzyści finansowe rezygnacji z zasad ryczałtowych, na co wskazują dane zawarte w tabeli 1.

Do końca 2010 r. maszyny rolnicze były opodatkowane podstawową stawką, która wynosiła 22%. Podejmowanie decyzji o inwestycjach dotyczących modernizacji parku maszynowego w badanych gospodarstwach, będących podatnikami podatku VAT, dawało możliwość skorzystania ze zwrotu kwoty podatku z urzędu skarbowego.

Na podstawie danych zaprezentowanych w tabeli 1 zaobserwowano, że większość gospodarstw rolnych będących na ogólnych zasadach rozliczania podatku VAT dokonywała inwestycji. Należy dodać, że były to w wielu przypadkach znaczące kwoty (gospodarstwa 6, 5 oraz 7). Modernizacja gospodarstw rolnych występowała niezależnie od kierunku produkcji. Zwrot podatku VAT z tytułu dokonywanych inwestycji stanowił istotne kwoty wpływów finansowych w badanych gospodarstwach rolnych.

Kwoty sprzedaży opodatkowanej, które były wynikiem poziomu produkcji towarowej badanych jednostek, generowały w znacznej mierze wysokość ponoszonych kosztów na tę produkcję. To z kolei skutkowało znacznymi kwotami podatku VAT zapłaconego w środkach do produkcji. Kwoty te można było odliczyć od kwoty należnego podatku VAT, w przypadku rolnika na zasadach ogólnych.

Dane w tabeli 2 wskazują, że większość gospodarstw rozliczających się w systemie ryczałtowym nie inwestowała w swoje gospodarstwa. W trzech gospodarstwach dokonano zakupu środków trwałych. Należy zauważyć, że z tytułu inwestycji w gospodarstwach 1 oraz 3 poniesiono straty finansowe przy stosowanym systemie rozliczeń w tych gospodarstwach, czyli na ryczałcie.

Tabela 2
Gospodarstwa rolne ryczałtowe

Lp.	Profil gospodarstwa	Sprzedaż		Zakupy		Inwestycje	
		Kwota	Ryczałt 6%	Kwota	VAT 3%, 7%, 22%	Kwota	VAT 22%
1	bydło mleczne	132 850	7 971	80 553	7 605	31 000	6 820
2	trzoda chlewna	68 640	4 118	59 840	4 420	3 000	660
3	bydło mleczne	286 200	17 172	158 900	13 506	37 045	8 150
4	trzoda chlewna	68 640	4 118	55 020	4 500	–	–
5	trzoda chlewna	68 460	4 108	54 920	4 361	–	–
6	trzoda chlewna	198 800	11 928	182 600	15 750	–	–
7	trzoda chlewna	68 604	4 116	61 464	4 930	–	–

Źródło: Badania własne.

Rolnik ryczałtowy, który sprzedaje wytwarzane przez siebie produkty, ma możliwość skorzystania ze zwolnienia z podatku VAT i podlega zryczałtowanemu systemowi rozliczenia tego podatku. Producent rolny korzysta ze zryczałtowanego zwrotu podatku w cenie uzyskanej za sprzedane towary. Zwrot ten stanowi rekompensatę za podatek VAT płacony przy zakupie środków do produkcji rolnej.

Podobnie jak w przypadku gospodarstw na zasadach ogólnych, w gospodarstwach na ryczałcie kwoty podatku ryczałtowego w dużej mierze rekompensowały kwoty podatku VAT w dokonywanych zakupach środków trwałych na cele produkcyjne, szczególnie w gospodarstwach nieinwestujących.

Wyniki hipotetycznej zmiany opodatkowania

W celu ukazania korzyści finansowych rezygnacji z systemu ryczałtowego rozliczania podatku VAT przyjęto hipotetyczną sytuację, że następuje zmiana systemu rozliczeń we wszystkich badanych gospodarstwach, które były na zasadach ogólnych. Gospodarstwa, które faktycznie były płatnikami podatku VAT, w myśl celowego założenia, stały się gospodarstwami ryczałtowymi, według stawek obowiązujących w 2010 r.

W tabeli 3 zaprezentowano zestawienie salda VAT zgodnie ze stanem faktycznym w gospodarstwach na zasadach ogólnych oraz w celach porównawczych obliczono salda VAT zgodnie z przyjętą symulacją w tych gospodarstwach.

Hipotetyczna sytuacja wykazała, że tylko jedno gospodarstwo (nr 1), które faktycznie funkcjonowało na zasadach ogólnych, mogłoby z korzyścią finanso-

Tabela 3

Stan salda VAT w badanych gospodarstwach na zasadach ogólnych

Lp.	Kierunek gospodarstwa	Saldo VAT (stan faktyczny)	Saldo VAT (symulacja)
1	produkcja roślinna	+578	+1 084
2	trzoda chlewna	+7 677	-3 005
3	produkcja roślinna	+9 344	+5 935
4	bydło mleczne	+43 825	-14 500
5	produkcja roślinna	+41 347	-33 454
6	bydło mleczne	+64 868	-52 736
7	trzoda chlewna	+40 214	-33 988
8	bydło mleczne	+23 828	-16 635
9	produkcja roślinna	+23 184	-19 098

Źródło: Badania własne.

wą zrezygnować z bycia „VAT-owcem”. Należy tu dodać, że pomyślna zamiana dla rolnika występuje przy założeniu, że gospodarstwo nie będzie inwestować w środki trwałe.

We wszystkich pozostałych przypadkach hipotetyczna zamiana przyniosłaby stratę, szczególnie w gospodarstwach, które chciałyby inwestować. Z całą pewnością praktykowany przez nich faktycznie system rozliczeń podatku VAT jest racjonalny i przynosi korzyści finansowe.

Wnioski

W artykule wykazano korzyści finansowe rezygnacji z ryczałtowego rozliczania podatku VAT w gospodarstwach rolnych, które inwestowały w środki trwałe. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Gospodarstwa rolne, stawiające w swej strategii rozwoju na modernizację parku maszynowego, z korzyścią finansową realizują się jako podatnicy na zasadach ogólnych.
2. Korzyści finansowe są ściśle związane z przyjętym systemem rozliczania podatku VAT w badanych gospodarstwach.
3. Analiza poruszanego zagadnienia pozwala na stwierdzenie, że rolnicy liczą się z konsekwencjami dokonywanego wyboru systemu rozliczeń podatku VAT.
4. Badani producenci rolni przez bycie podatnikami na zasadach ogólnych, szczególnie w perspektywie inwestowania w gospodarstwo, osiągają korzyści finansowe.

Literatura

- CIEŚLUKOWSKI M., KAŃDUŁA S., KIJEK I.: *Polski system podatkowy. Materiały do ćwiczeń i wykładów*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2007.
- PODSTAWKA M.: *System finansowy w rolnictwie na tle integracji Polski z UE*. Wydawnictwo Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Warszawa 2000.
- SZCZODROWSKI G.: *Polski system podatkowy*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- TUROWSKA W.: *Ewidencja, rozliczanie i skutki rozrachunków przedsiębiorstw rolniczych z tytułu podatku VAT*. [w:] Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, nr 82 (2010).
- Ustawa z dnia 11.03.2004 r o podatku od towarów i usług z późniejszymi zmianami (Dz.U. Nr 54).
- Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości z późniejszymi zmianami (Dz.U. Nr 121).

Ustawa z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych z późniejszymi zmianami (Dz.U. Nr 54).

Financial benefits of VAT on selected farms investing

Abstract

The aim of the article was to show the financial benefits of the lump-sum tax resignation of Value Added Tax in farms, which are progressing by investment in modern agricultural equipment. The article was proved that Polish farmers are aware of accounting system for the value added tax.

To analyse the problem the experiment was carried out in sixteen farms, located in Mazovia voivodeship, in three districts, Siedlecki district, Sokołowski district and Węgrowski district. Nine farms were taxed on basic rules and seven were lump-sum tax payers.

The data were collected using questionnaire and the experiment in farms was carried out in the period of one year, 2010.

Jacek Pieczonka

Katedra Finansów i Rachunkowości
Uniwersytet Opolski

Forma ewidencji księgowej w kontekście potrzeb informacyjnych gospodarstw rolnych

Wstęp

Rolnictwo w Polsce, jako dość istotna gałąź gospodarki narodowej, podlega szczególnym rozwiązaniom podatkowym. Rolnicy indywidualni są wyłączeni z grupy płatników podlegających obowiązkowi opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Stanowi to istotne odstępstwo od zasady powszechności tego podatku i w konsekwencji rodzi negatywne skutki: finansowe, społeczne, gospodarcze (modernizacyjne) i edukacyjne.

Zwolnienie dochodów rolników indywidualnych od obowiązku podatkowego ma wymiar ekonomiczny dla państwa, pociąga bowiem za sobą odpowiednie zmniejszenie dochodów budżetowych. Dodatkową konsekwencją zwolnienia pewnej grupy społecznej z ponoszenia kosztów utrzymania państwa na zasadach powszechnych oznacza większe obciążenie fiskalne innych grup społecznych, a to kłóci się z konstytucyjną zasadą równości obywateli.

W wielu krajach rolnictwo jest gałęzią gospodarki wymagającą wielkiej dbałości. Niemniej jednak rolnicy uczestniczą tam w systemie finansów publicznych nie tylko jako korzystający, ale również jako płatnicy.

Obowiązujący system prawny w zakresie podatku dochodowego, który swym zakresem, co do zasady, nie obejmuje dochodów rolniczych ma także pozabudżetowe konsekwencje gospodarcze. Niewłączanie dochodów do systemu podatkowego można bowiem uznać za tożsame ze zwolnieniem z obowiązku opodatkowania. A zatem obecne rozwiązania podatkowe można uznać za równoważne subwencji w wysokości odpowiadającej średniej rzeczywistej stopie opodatkowania dochodów osób fizycznych.

Przyjęte rozwiązania w zakresie podatku dochodowego mogą mieć również wpływ na funkcjonowanie mechanizmu konkurencyjności w ramach samego sektora rolnictwa. Wielkość, rodzaj gospodarstwa i forma prawna stanowią o jego konkurencyjności. Oprócz indywidualnych gospodarstw rolnych funkcjonują także specjalistyczne gospodarstwa indywidualne czy spółki działające na podstawie przepisów kodeksu spółek handlowych.

Podejmowanie decyzji dotyczących funkcjonowania gospodarstw rolnych w gospodarce rynkowej bardzo często odbywa się intuicyjnie, bez wiedzy z zakresu rachunku ekonomicznego, co może skutkować nietrafnością decyzji czy też inwestycji. Dlatego tak ważna jest umiejętność wykorzystania już znanych i wypracowanych zasad rachunku ekonomicznego opartych na formach ewidencji księgowej.

Z uwagi na fakt, że funkcjonujący system podatkowy jest skomplikowany i rodzi duże obawy rolników na wielu płaszczyznach oraz mając na względzie konieczność podniesienia świadomości ekonomicznej rolników, obecny system podatkowy wymaga nowych uregulowań w zakresie podatku dochodowego obejmującego dochody uzyskiwane z rolnictwa. Niewątpliwie wprowadzenie podatku dochodowego będzie skutkowało obowiązkiem prowadzenia przez rolników ewidencji księgowej niezbędnej do oszacowania podstawy opodatkowania, a z tym wiąże się wiele pytań:

- Jaka powinna być forma ewidencji, by z jednej strony uwzględnić potrzeby informacyjne rolników, a z drugiej – nie generować zbyt nadmiernych kosztów związanych z jej prowadzeniem?
- Jakie powinny być obowiązki ewidencyjne rolników?
- Jakie konsekwencje fiskalne będą skutkiem zmiany systemu podatkowego (zarówno po stronie rolników, jak i budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego)?

Okres transformacji, jaki rozpoczął się w latach 90. wymusił przekształcenia na obszarach wiejskich w strukturze społecznej, ekonomicznej i przestrzennej. W strukturze społecznej wsi zarysowuje się więc podział gospodarstw rodzinnych na trzy grupy: 1) duże, silne ekonomicznie, wysokotowarowe, relatywnie dobrze wyposażone w maszyny, urządzenia i budynki (stanowią one ok. 20–25% ogólnej liczby gospodarstw), 2) gospodarstwa wykazujące tendencję do powiększania powierzchni i skali produkcji, z których część ma szansę dołączyć do grupy pierwszej (jest to ok. 15% ogólnej liczby gospodarstw), 3) gospodarstwa mniejsze, niskotowarowe, poszukujące głównych źródeł utrzymania poza pracą w gospodarstwie. Gospodarstwa te stanowią 55–60% ogólnej liczby gospodarstw [Heffner, Rosner 2006, s. 14–15].

Jednak analizy dokonywane według różnych wskaźników prowadzą do tego samego wniosku: wyodrębnia się grupa gospodarstw silnych ekonomicznie i grupa gospodarstw słabych, dla których praca w rolnictwie nie stanowi głównego źródła utrzymania. Między tymi biegunami występuje grupa gospodarstw poszukujących strategii przyspieszonego rozwoju, który mógłby zapewnić im w przyszłości możliwość utrzymania się na rynku producentów rolnych [Heffner, Rosner 2006, s. 15].

Celem artykułu jest zaprezentowanie rachunkowości jako źródła informacji w kontekście zaspokajania potrzeb informacyjnych gospodarstwa rolnego. W artykule zwrócono uwagę na jakość informacji wynikającą z systemu rachunkowości i przedstawiono obowiązki ewidencyjne wynikające z obowiązującego prawa. Poruszono kwestię specyfiki gospodarstwa rolnego i jej konsekwencji. Wskazano potencjalne korzyści ze zmiany systemu podatku dochodowego.

Przedstawiony materiał został opracowany na podstawie studiów literaturowych oraz badań empirycznych, w których wykorzystano wywiad kwestionariuszowy, a narzędziem badawczym był kwestionariusz. Wywiad przeprowadzono wśród osób prowadzących działalność gospodarczą (sektor MSP) i osób prowadzących gospodarstwa rolne na terenie województwa opolskiego.

Jakość informacji wynikająca z systemu rachunkowości a zaspokojenie potrzeb informacyjnych

Skuteczność zarządzania zależy dzisiaj przede wszystkim od jakości posiadanych informacji. Informacje pozwalają poznać zmiany zachodzące w otoczeniu przedsiębiorstwa i odpowiednio wcześniej dostosować jego potencjał i przyszłe możliwości do zachodzących zmian. Bez znajomości rynku i otoczenia oraz dokonujących się przemian, a więc szans, możliwości i zagrożeń, trudno sporządzać prognozy i scenariusze, redukować niepewność działania, podejmować rozsądne decyzje i formułować możliwe (dopuszczalne) koncepcje rozwoju, a zwłaszcza strategie, przy opracowywaniu których rozpoznanie szans i zagrożeń w otoczeniu oraz słabych i mocnych stron przedsiębiorstwa stanowi tzw. bazowy zbiór informacji.

Informacje decydują o tzw. inteligencji przedsiębiorstwa, tj. o sposobie wykorzystania przez nie posiadanych możliwości, o zdolnościach dostosowania się do nowych sytuacji i programowania swego rozwoju (przewidywanie, rozwijanie koncepcji, doskonalenie organizacji itp.), a więc o zdolnościach do osiągania stałych sukcesów w warunkach ciągłych zmian w otoczeniu i do traktowania tych zmian nie jako zagrożeń, lecz jako szans dla rozwijania nowej działalności [Druczer 1992, s. 36–37].

Uważa się, i nie bez racji, że informacje są dzisiaj czwartym (obok ziemi, pracy i kapitału) czynnikiem produkcji – i to czynnikiem równie ważnym jak kapitał, a ich posiadanie stanowi strategiczny zasób firmy, będący często głównym źródłem budowy jej przewagi konkurencyjnej [Szapiro 1994, s. 552].

Każde przedsiębiorstwo, także rolne, powinno zatem dobrze znać swoje potrzeby informacyjne i wiedzieć, jakie informacje są niezbędne do wykonywania

podstawowych funkcji i działań, do tworzenia oraz realizacji programów i planów.

Każda informacja odznacza się pewnymi cechami, do których należą: jakość, aktualność, istotność, ścisłość, cennaść, kompletność, kosztowność, dostępność, spójność, ekonomiczność, powiązanie z zadaniami itp. Toteż przydatność informacji dla przedsiębiorstwa może być oceniana z różnych punktów widzenia. Szczególną uwagę trzeba zwracać na prawdziwość informacji.

Informacje gromadzone w przedsiębiorstwie powinny być odpowiedniej jakości, tzn. obiektywne, istotne dla sprawy, dostępne w odpowiednim czasie, a także porównywalne, pełne i zwięzłe. Przedsiębiorstwo powinno być zainteresowane pozyskiwaniem przede wszystkim informacji cennych. Cennaść (wartość, użyteczność dla decydenta) informacji jest związana nie z ich liczbą czy też z pojemnością informacyjną wiadomości (danych) niosących informacje, lecz ze znaczeniem (ważnością) dla sytuacji decyzyjnej i z wagą podejmowanych dzięki nim decyzji. Oczywiście, cennaść zależy od posiadanego przez dane przedsiębiorstwo potencjału informacyjnego (zasobów informacji). O cennaści informacji decyduje więc układ odniesienia, którym jest zawsze określona sytuacja decyzyjna, a także koszt uzyskania informacji we właściwym czasie. Wysoki koszt uzyskania informacji pomniejsza jej cennaść dla przedsiębiorstwa. Choć decydent liczy się tym mniej z kosztami pozyskania informacji, im większą ma ona wartość jako czynnik zmniejszający niepewność wyboru, to jednak w każdym wypadku musi kalkulować poniesione na nią nakłady i możliwe do uzyskania dzięki niej efekty. Musi to robić nawet w odniesieniu do informacji związanych z tzw. kluczowymi obszarami efektywności [Stoner, Wankel 1992, s. 469]. W praktyce więc dąży się do tego, aby koszty zdobywania informacji były umiarkowane, a ich pozyskiwanie poprawiało znacznie możliwości decyzyjne kierownictwa. Jeżeli ten warunek nie jest spełniony, to nie warto ponosić dodatkowych nakładów na informacje. Spełnienie tego warunku nie jest łatwe, gdyż trudno jest kwantyfikować cennaść informacji.

Posiadane przez przedsiębiorstwo informacje stanowią podstawę podejmowanych decyzji. Sposób podejmowania decyzji zależy od złożoności problemu, który decyzja rozwiązuje. Im bardziej złożony jest problem, im wyższy jest stopień trudności jego rozwiązania, tym bardziej podejmowanie decyzji staje się procesem skomplikowanym, wymagającym działania zorganizowanego, uporządkowanego, a nawet wytworzenia sobie przez racjonalnego decydenta „optymalnego” stylu podejmowania decyzji [Bittel 1994, s. 205].

Zarządzanie w gospodarstwie rolnym – ze względu na mniejszą liczbę pracowników, prostszy proces produkcji, mało zróżnicowany asortyment produkcji i usług, mniejszą liczbę i wartość środków produkcji – może podlegać pewnym uproszczeniom.

Z punktu widzenia złożoności problemy można podzielić na trzy grupy, a więc na problemy: proste, złożone, bardzo złożone. W gospodarstwach rolnych będą przeważały problemy proste, tj. mające charakter operatywny, których rozwiązywanie nie jest specjalnie pracochłonne, trudne i kosztowne, nie wymagają bowiem dużej liczby informacji ani potrzeby uwzględniania różnych aspektów czy też większej liczby pomysłów rozwiązania. Może się jednak zdarzyć, że rozwiązanie problemu z ekonomicznego punktu widzenia prostego wymusi konieczność uwzględnienia nieprzewidzianych i nieoczekiwanych zdarzeń, co sprawi, że problem stanie się problemem złożonym.

Rola rachunkowości jako źródła informacji

Jak każda jednostka gospodarcza, tak i gospodarstwo rolne wymaga zarządzania. Zarządzanie gospodarstwem rolnym w gospodarce rynkowej nie powinno być realizowane intuicyjnie. Zmieniające się otoczenie i konkurencja wymagają, by także gospodarstwa rolne posiadały system dostarczający informacji o kosztach, przychodach, stanie aktywów czy źródłach ich finansowania.

Takim źródłem informacji jest rachunkowość. Stanowi ona system odzwierciedlenia w mierniku pieniężnym sytuacji majątkowej jednostek gospodarczych oraz kompletnego ujmowania zachodzących zjawisk i procesów gospodarczych w uporządkowany sposób za pomocą specyficznych metod, form, rozwiązań organizacyjnych i technicznych. Dzięki temu uzyskuje się sformalizowany, wewnętrznie spójny i zbilansowany obraz działalności gospodarczej o uniwersalnym charakterze. Rachunkowość daje przejrzysty i wiarygodny obraz rzeczywistości gospodarczej jednostki.

Mimo że większość podejmowanych w gospodarstwie rolnym decyzji stanowią decyzje dotyczące problemów prostych, to jednak nie powinny być one podejmowane w stanie niepewności. Podstawowym, choć nie jedynym źródłem informacji przydatnych w zarządzaniu są informacje pochodzące z ewidencji księgowej. Niektóre formy prowadzenia ewidencji księgowej dla celów podatkowych w mikroprzedsiębiorstwach mogłyby mieć zastosowanie w przypadku indywidualnego gospodarstwa rolnego (jednak po pewnych korektach).

Obowiązki ewidencyjne występujące w przypadku ewidencji w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Obligatoryjne obowiązki ewidencyjne i sprawozdawcze podmiotów zajmujących się działalnością rolniczą mogą wynikać głównie z przepisów prawa bilansowego i/lub podatkowego. Do prowadzenia rachunkowości, zgodnie

z przepisami prawa, są zobligowane gospodarstwa prowadzące działalność w ramach działów specjalnych produkcji rolnej oraz gospodarstwa zorganizowane w formie spółek handlowych i innych osób prawnych. Gospodarstwa indywidualne i prowadzone w formie spółek cywilnych lub jawnych podlegają przepisom ustawy o rachunkowości tylko wówczas, gdy ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 1 200 000 euro. W pozostałych wypadkach rachunkowość w gospodarstwach rolnych może być prowadzona dobrowolnie [Pieczonka 2006, s. 192].

Tak więc dominujące w Polsce gospodarstwa indywidualne nie są objęte obowiązkiem prowadzenia ewidencji ani przez ustawę o rachunkowości, ani przez przepisy podatkowe. Jeżeli prowadzą one ewidencję, to najczęściej jest ona prowadzona w formie uproszczonej, tj. z zastosowaniem zasady pojedynczego zapisu zdarzeń gospodarczych. Ewidencja ta koncentruje się na obrocie pieniężnym, ograniczając się do systematycznej rejestracji stanu i ruchu środków pieniężnych.

Gospodarstwa rolne, zobligowane do prowadzenia ksiąg rachunkowych, mają obowiązek gromadzenia danych finansowych i ich przetwarzania w sposób i w formie wymaganych przez przepisy ustawy o rachunkowości. Objęte są również obowiązkiem okresowego zestawiania informacji w postaci sprawozdania finansowego, które zawiera informacje finansowe w układach i relacjach odpowiadających głównie potrzebom informacyjnym odbiorców zewnętrznych [Rydzewska-Włodarczyk 2004].

Podobnie jak prawo bilansowe, również przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, nie obejmują indywidualnych gospodarstw rolnych, z wyjątkiem tych, które prowadzą działalność w ramach działów specjalnych produkcji rolnej. Ze względu na brak powiązania wymiaru podatku rolnego z dochodem gospodarstwa rolne są zwolnione z podatkowych obowiązków ewidencyjnych.

Obowiązki ewidencyjne indywidualnych gospodarstw rolnych wynikają w określonych przypadkach z przepisów ustawy o podatku od towarów i usług lub z innych regulacji. Dotyczy to rolników, którzy nie korzystają z podmiotowego oraz przedmiotowego zwolnienia z podatku VAT lub tych, którzy prowadzą dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.

Prowadzenie w gospodarstwach rolnych ewidencji dla celów rozliczeń podatkowych wiąże się z jednej strony z koniecznością generowania zestawów informacji potrzebnych do prawidłowego i terminowego rozliczania i regulowania obciążeń podatkowych, a z drugiej strony z zarządzaniem finansami w celu wygenerowania środków niezbędnych do uregulowania płatności podatkowych. Wymagania informacyjne w tym zakresie zależą od czynników zewnętrznych

(otoczenia gospodarstwa) oraz od czynników wewnętrznych (szczebla zarządzania i obszaru funkcjonalnego). Warto zauważyć, że gospodarstwo objęte wyłącznie podatkiem rolnym lub leśnym ma mniejsze zapotrzebowanie na informacje niż gospodarstwo, które jest podatnikiem podatku dochodowego czy podatku od towarów i usług.

Zestaw informacji na potrzeby rozliczeń podatkowych nie jest jednakowy we wszystkich gospodarstwach rolnych. Jest on zdeterminowany specyfiką podmiotu, a w szczególności: rodzajem prowadzonej działalności, jego formą organizacyjno-prawną i wielkością. Zapotrzebowanie na informacje jest zgłaszane przez dwie grupy podmiotów: organy podatkowe i podatników (gospodarstwa rolne).

Formy prowadzenia ewidencji księgowej dla celów podatkowych

Większość polskich podmiotów gospodarczych zaliczanych do grupy małych prowadzi działalność w prostych formach organizacyjno-prawnych, a więc nie ma osobowości prawnej. Najpopularniejszą formą prawną w rolnictwie, w której funkcjonują gospodarstwa indywidualne prowadzące produkcję towarową, jest przedsiębiorstwo osoby fizycznej [Ziętara 2010, s. 84]. Tylko niektóre prowadzą działalność w formach organizacyjnych mających osobowość prawną. W konsekwencji małe podmioty gospodarcze są w większości podatnikami podatku dochodowego od osób fizycznych.

Forma opodatkowania podmiotu gospodarczego delimituje wymogi w zakresie prowadzonej ewidencji. Opodatkowanie działalności gospodarczej podatkiem dochodowym od osób fizycznych może być realizowane w formie uproszczonej, tj. ryczałtu, bądź na zasadach ogólnych.

Opodatkowanie ryczałtem polega – w przypadku stosowania karty podatkowej – na opłacie stawki miesięcznej uzależnionej od trzech czynników: od faktu wykonywania działalności, od liczby zatrudnionych pracowników oraz od liczby mieszkańców miejscowości, w której wykonywana jest działalność; w przypadku stosowania opodatkowania ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych wysokość podatku dochodowego jest uzależniona od osiągniętego przychodu oraz od stawki podatku przypisanej do rodzaju wykonywanej działalności. Opodatkowanie na zasadach ogólnych oznacza natomiast opłacanie podatku od dochodów faktycznie osiągniętych, a więc od przychodów pomniejszonych o koszty ich uzyskania – na podstawie prowadzonej podatkowej księgi przychodów i rozchodów bądź ksiąg rachunkowych.

Płatnicy podatku dochodowego od osób prawnych są zobowiązani – niezależnie od osiągniętych obrotów – do prowadzenia pełnej rachunkowości. Przez rachunkowość pełną rozumie się prowadzenie ksiąg rachunkowych (handlowych). Obejmują one ogół urządzeń księgowych, do których należą: dziennik, księga główna, księgi pomocnicze, inwentarz oraz zestawienie obrotów i sald.

Obowiązki ewidencyjne i dokumentacyjne wynikające z formy opodatkowania podatkiem dochodowym małych jednostek gospodarczych przedstawiono na rysunku 1.

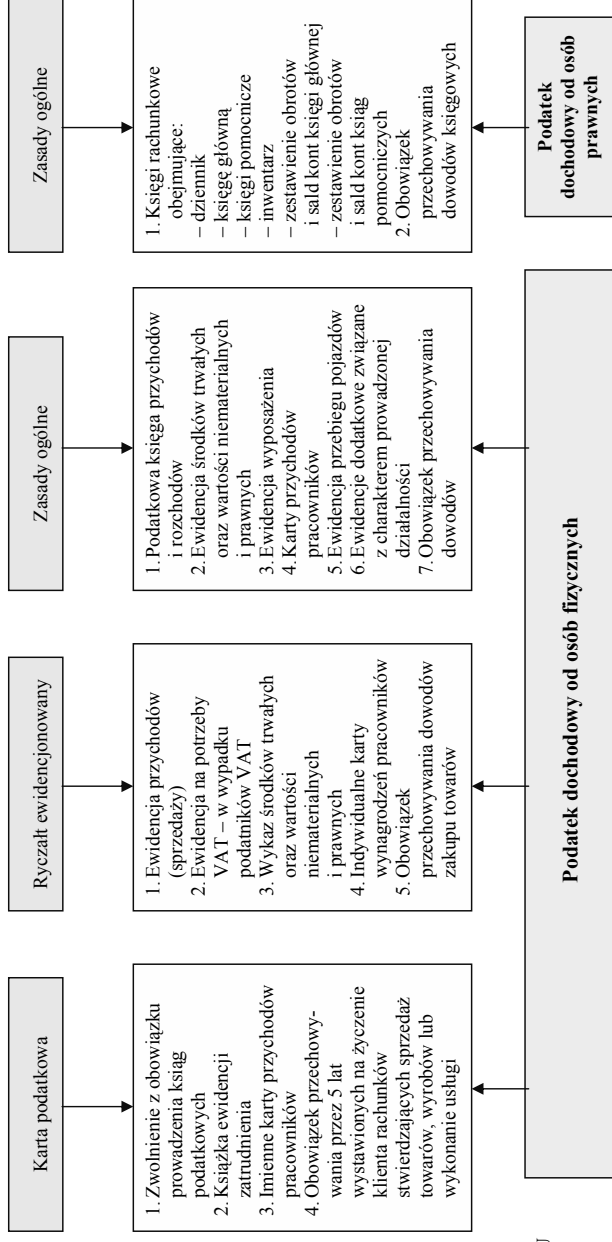
Każda z form opodatkowania ma określone zalety i wady. Dla jednych podatników istotne jest przede wszystkim uproszczenie wszelkich formalności związanych z prowadzoną działalnością. Dla takich najlepsza będzie karta podatkowa, przy zastosowaniu której nie występuje obowiązek prowadzenia ksiąg, składania zeznań podatkowych, deklaracji o wysokości uzyskanego dochodu ani wpłacania zaliczek. Z kolei dla innych podatników najbardziej korzystna jest taka forma opodatkowania, która pozwala na jak największą minimalizację opłacanego podatku dochodowego. Taki podatnik zapewne zdecyduje się na prowadzenie księgi przychodów i rozchodów, umożliwiającej nie tylko korzystanie z większości ulg podatkowych, ale także odliczanie poniesionych kosztów uzyskania przychodów. Wiele zależy także od rozmiaru zamierzonego przedsięwzięcia. W przypadku przedsięwzięć bardzo dużych i kosztownych, a więc dotyczących jednostek gospodarczych prowadzących działalność w większym rozmiarze, korzystniejsze byłoby prowadzenie ewidencji w postaci ksiąg rachunkowych. Może się bowiem okazać, iż koszty podjęcia błędnej decyzji byłyby dużo większe od kosztów prowadzenia tychże ksiąg. Obowiązki ewidencyjne występujące w poszczególnych formach ewidencji zaprezentowano na rysunku 1.

Indywidualne gospodarstwa rolne a kwestia podatku dochodowego osób fizycznych

Kierując się zasadą równości obywateli, rolników indywidualnych należałoby objąć powszechnym podatkiem dochodowym. Oczywiście oznaczałoby to zmiany w sytuacji dochodowej rolników. W przypadku zamożnych, dochodowych gospodarstw byłoby to przejawem pożądanej normalizacji. W przypadku gospodarstw, z których dochody są niewielkie i stanowią jedynie uzupełnienie budżetów domowych ich właścicieli oraz gospodarstw deficytowych zmiany miałyby odpowiednio mniejsze znaczenie lub wcale nie wywołałyby następstw.

Oczywiście należy podkreślić, że konsekwencją wprowadzenia podatku od dochodów uzyskiwanych z produkcji rolnej byłoby wprowadzenie obowiązku prowadzenia odpowiedniej ewidencji księgowej na potrzeby podatkowe. Moż-

**FORMY
OPODATKOWANIA**

**OBYWIAZKI
EWIDENCYJNE
I DOKUMENTACYJNE**

Rysunek 1

Obowiązki ewidencyjne i dokumentacyjne wynikające z formy opodatkowania podatkiem dochodowym małych jednostek gospodar-
czych.

Źródło: Opracowanie własne.

na założyć, że prowadzona w gospodarstwie ewidencja księgową powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb i dotyczyć albo całokształtu działalności danego gospodarstwa, albo tylko wyodrębnionych zagadnień, jak przychody i koszty, które wpływają na wynik finansowy (dochód). Informacje wynikające z prowadzonej ewidencji służyłyby nie tylko do oszacowania dochodu, ale także m.in. wartości majątku gospodarstwa i jego zdolności produkcyjnych.

Wprowadzenie obowiązku prowadzenia ewidencji zdarzeń gospodarczych w gospodarstwach rolnych mogłoby stać się poważnym czynnikiem racjonalizacji gospodarki rolnej, gdyż w wyniku jej prowadzenia można by pozyskać informacje pomocne w podejmowaniu optymalnych, efektywnych decyzji, a tworzone sprawozdania finansowe mogłyby być podstawą rzetelnej oceny ich sytuacji finansowej.

Obecnie nie bez znaczenia dla gospodarstw rolnych są programy wspierające rozwój obszarów wiejskich, w tym mające na celu przebudowę, modernizację i doposażenie gospodarstw, jak np. realizowany Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) ukierunkowany na działania poprawiające konkurencyjność polskich gospodarstw oraz na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Jak wszystkie tego typu programy pomocowe, PROW ma ograniczone środki na realizację zadań w określonym okresie programowania, wydatkowania i rozliczania. Po zakończeniu realizacji programów pomocowych nie będzie już takich środków i gospodarstwa rolne będą zmuszone do dostosowania się do zasad rynkowych i trudnej konkurencji. Należy mieć na uwadze również to, że część gospodarstw będzie potrzebowała środków z innych źródeł, by rozpocząć dodatkowy rodzaj działalności, niekoniecznie związanej stricte z rolnictwem. Pozyskanie takich środków związane jest z wiedzą na temat kondycji finansowej gospodarstwa, a bez ewidencji nie sposób ją wykazać. Dlatego tak ważne jest, by świadomość ekonomiczna rolników posiadających gospodarstwa rolne była na stosunkowo wysokim poziomie. Można to osiągnąć m.in. przez wprowadzenie obowiązku podatkowego. Zapewne obowiązek ten, jak każda nowość, będzie budził wiele kontrowersji.

Nie można też pominąć aspektu wpływu na budżet państwa. Fiskalizm z zasady budzi niechęć, ale patrząc przez pryzmat dochodów budżetu państwa może się okazać, że środki uzyskiwane z tytułu podatku dochodowego z działalności rolniczej nie mogą być pomijalne.

Wnioski

Podsumowując tematykę artykułu, którego celem było zaprezentowanie rachunkowości jako źródła informacji w kontekście zaspokajania potrzeb informacyjnych gospodarstwa rolnego, należy podkreślić znaczenie informacji w pro-

cesie decyzyjnym. Funkcjonowanie podmiotów gospodarczych w ciągle zmieniającym się otoczeniu oraz zmieniających się regulacjach prawnych zarówno krajowych, jak i zagranicznych wymusza posiadanie coraz większego zakresu i lepszej jakości informacji (w tym informacji finansowych). Tendencję tę widać także w literaturze, np. po coraz obszerniejszych (zawierających propozycje większej liczby kont syntetycznych, rozbudowanej analityki) opracowaniach wzorcowych planów kont.

Tematyka pozyskiwania informacji, rozwiązywania problemów decyzyjnych dotyczy także indywidualnych gospodarstw rolnych, w związku z czym wyciągnięto następujące wnioski:

- każda jednostka gospodarcza, także indywidualne gospodarstwo rolne, powinna dobrze znać swoje potrzeby informacyjne i wiedzieć, jakie informacje są niezbędne do podejmowania możliwie optymalnych decyzji,
- posiadanie informacji cennych, istotnych, aktualnych powoduje, iż podejmowane na ich podstawie decyzje są podejmowane w stanie mniejszej niepewności,
- prowadzenie ewidencji dla celów podatkowych (w sytuacji wprowadzenia podatku dochodowego) tylko w pewnym stopniu zaspokoi potrzeby informacyjne gospodarstw rolnych.

Literatura

- BITTEL R.L.: *Krótki kurs zarządzania*. PWN, Warszawa 1994.
- DRUCER P.F.: *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*. PWN, Warszawa 1992.
- HEFFNER K., ROSNER A.: *Wybrane koncepcje i możliwości rozwoju obszarów wiejskich po dekadzie transformacji w Polsce*. [w:] *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Problemy rozwoju obszarów wiejskich*, red. nauk. S. Sokołowska. Uniwersytet Opolski, Opole 2006.
- PIECZONKA J.: *Charakterystyka dochodów w gospodarstwach indywidualnych prowadzących rachunkowość rolną*. [w:] *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Problemy rozwoju obszarów wiejskich*, red. nauk. S. Sokołowska. Uniwersytet Opolski, Opole 2006.
- RYDZEWSKA-WŁODARCZYK M.: *Obowiązki ewidencyjne i sprawozdawcze podmiotów zajmujących się działalnością rolniczą*. *Buchalter* 51/52 2004.
- SZAPIRO T.: *Dane ważne jak kapitał*. *Businessman Magazine* 1994, nr 2.
- STONER J.A.F., WANKEL CH.: *Kierowanie*. PWE, Warszawa 1992.
- ZIĘTARA W.: *Charakterystyka zmian struktur produkcyjno-ekonomicznych polskich gospodarstw rolnych w najbliższych latach*. [w:] *Wpływ funduszy współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej na rozwój rolnictwa i regionów wiejskich. Raport końcowy*, red. J. Rowiński. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

The choice of accounting records in the context of information needs of agricultural companies

Abstract

Every company – also agricultural company, should well know its own information needs and what kind of informations are necessary to perform appropriate functions and activities to create and implement plans and programs.

Informations gathered in the company should be of sufficient quality, which means they should be objective, relevant to the case, available in a timely manner and also comparable, complete and concise.

Some source of informations used for the purposes of decision-making can be as recorded for tax purposes.

Leading the record in rural firms of records for purposes of tax accounts will be connected with necessity of generating information for correct income assignation in a fixed time – which is a base of taxation, calculation and settlement of tax charge.

Tomasz Siudek

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Podatek bankowy – konsekwencje dla sektora bankowego w Polsce

Wstęp

Światowy kryzys finansowy w 2008 r. spowodował powszechną zgodę na wprowadzenie rygorystycznych przepisów regulujących działalność banków. Obecnie w wielu krajach prowadzone są burzliwe dyskusje na temat zmian regulacji prawnych w zakresie działalności bankowej, mających na celu wzmocnienie stabilności instytucji finansowych oraz całego sektora finansowego.

Na poziomie poszczególnych banków propozycje zmian regulacyjnych mają dotyczyć podniesienia standardów jakości i przejrzystości bazy kapitałowej, jak również wprowadzenia dopuszczalnych norm wskaźników zadłużenia. Z punktu widzenia perspektywy w skali makro dyskusje głównie skierowane są na zwiększenie stabilności systemu finansowego.

Charakterystyczną cechą reform systemu finansowego po ostatnim kryzysie jest wzmocnienie nadzoru. Niewielkie postępy zrobiono w tworzeniu sprawnych narzędzi i systemów, które by zapobiegały występowaniu kryzysów finansowych. Dużo uwagi poświęcono regulacjom działalności dużych instytucji finansowych, których ewentualna upadłość mogłaby zachwiać stabilnością światowego systemu finansowego. Obecnie prowadzone są dyskusje na temat, jak uregulować działalność tych dużych instytucji, aby kryzys finansowy z 2008 r. już się nie powtórzył.

W wielu krajach na świecie w celu zachowania stabilności systemów finansowych realizuje się trzy inicjatywy:

- ograniczenie ryzykownych inwestycji w instytucjach finansowych,
- zapobieganie rozprzestrzenianiu się upadłości instytucji finansowych,
- dążenie do odzyskania funduszy zaangażowanych wcześniej w ratowanie instytucji finansowych przed upadłością.

W celu stabilności rynków finansowych prezydent USA Barack Obama zaproponował „regulę Volckera”, która ogranicza zakres działalności banków (limit the scope) oraz zabrania inwestowania i sponsorowania ryzykownych funduszy hedgingowych (hedge fund) oraz funduszy typu private equity.

Druga propozycja prezydenta Baracka Obamy dotyczyła wielkości banków (limit the size). Obama chce ograniczyć konsolidację sektora finansowego, jak również wprowadzić limity wielkości banków. Obama deklaruje, że państwo nie będzie interweniowało w sytuacji, w której nieracjonalne decyzje banków doprowadzą je do stanu niewypłacalności. Z pewnością jest to deklaracja potrzebna, należy jednak ubolewać, że Amerykanom zabrakło takiej konsekwencji w 2008 r., kiedy z jednej strony pozwolono zbankrutować bankowi Lehman Brothers, a z drugiej uratowano przed upadkiem ubezpieczyciela AIG i bank Bear Sterns. Zdaniem niektórych ekonomistów (takich jak John B. Taylor – twórca „reguły Taylora”), takie zachowanie amerykańskiego państwa pogłębiło i przedłużyło kryzys finansowy.

Oprócz tych inicjatyw mających wzmocnić stabilność rynków finansowych toczą się równoległe dyskusje na temat wprowadzenia podatku bankowego w celu odzyskania funduszy zaangażowanych przez państwo w proces ratowania banków przed upadłością w czasie ostatniego kryzysu finansowego, jak również zapobieżenia wystąpieniu kolejnego takiego kryzysu [Marcelo, Rodríguez i Trucharte 2008].

Zamierzeniem autora pracy było przedstawienie koncepcji wprowadzenia podatku bankowego na świecie i w Polsce, jak również ukazanie konsekwencji wprowadzenia tego podatku w sektorze bankowym w Polsce.

Cel, zakres i metody badań

Głównym celem artykułu jest określenie wpływu podatku bankowego na sytuację ekonomiczno-finansową sektora bankowego w Polsce.

W pracy sformułowano jedną hipotezę badawczą, w której zakłada się, że wprowadzenie podatku bankowego w Polsce na poziomie 0,39% aktywów ogółem banków doprowadzi do dużego wzrostu obciążeń podatkowych sektora bankowego, czego efektem będzie pogorszenie jego sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Oprócz tego w ramach pracy ukazano istotę i cel wprowadzenia podatku bankowego, typy podatku bankowego, jak również stanowiska największych państw na świecie w sprawie perspektywy wprowadzenia tego podatku.

Część teoretyczną pracy opracowano na podstawie studium literatury przedmiotu, natomiast część empiryczną na podstawie danych pozyskanych z Komisji Nadzoru Finansowego. W celu określenia sytuacji ekonomiczno-finansowej sek-

tora bankowego wykorzystano wskaźniki rentowności aktywów ogółem ROA i rentowności kapitałów własnych ROE.

Badania empiryczne obejmowały lata 1999–2009. Dotyczyły one całego sektora bankowego w Polsce, jak również sektora banków komercyjnych i sektora banków spółdzielczych. Wyniki badań przedstawiono w formie tabelarycznej i opisowej.

Istota podatku bankowego

Podatek bankowy różni się od innych regulacji tym, że jest pośrednim instrumentem do osiągnięcia celów regulacyjnych przez nałożenie obciążeń finansowych na banki. Obecnie kraje na świecie są podzielone w kwestii wprowadzenia podatku bankowego. Dlatego ważne jest, żeby przeanalizować koncepcje podatku bankowego, tło jego wprowadzenia i stanowisko głównych państw w tej kwestii.

Podatek bankowy jest obciążeniem finansowym nakładanym na instytucje finansowe, w tym banki. Na świecie najczęściej naliczany jest on od zobowiązań oraz zysków banków.

Bezpośrednim celem podatku bankowego jest odzyskanie funduszy zaangażowanych przez państwo w proces ratowania banków przed ich upadłością w czasie kryzysu finansowego w 2008 r. W 2009 r. kraje grupy G20 przeznaczyły 3,5% łącznego PKB na ratowanie instytucji finansowych. W Wielkiej Brytanii i USA, gdzie banki najsilniej były dotknięte kryzysem finansowym, wydatki stanowiły odpowiednio 6,5 i 4,8% wartości PKB.

Drugim celem podatku bankowego jest zgromadzenie funduszy na wypadek wystąpienia przyszłych kryzysów finansowych. W dniu 22 czerwca 2010 r. Niemcy, Francja i Wielka Brytania wyraziły chęć opracowania własnych koncepcji wprowadzenia podatku bankowego, aby dzięki temu móc zgromadzić środki finansowe na pokrycie ewentualnych kosztów przyszłych kryzysów finansowych.

Trzecim celem wprowadzenia podatku bankowego na świecie jest zapobieganie niestabilności rynków finansowych oraz ograniczenie rozmiaru ryzyka podejmowanego przez banki. Podatek bankowy byłby nakładany na instytucje finansowe, które przekroczyłyby określone rozmiary ryzyka sprzyjającego ich upadłości i prowadzącego do zachwiania systemu finansowego poszczególnych krajów (tab. 1).

Tabela 1

Cel i koncepcje wprowadzenia podatku bankowego

Cel wprowadzenia podatku bankowego	Koncepcje wprowadzenia podatku bankowego	Komentarz
Odzyskanie funduszy wykorzystanych przez państwa na ratowanie banków w czasie kryzysu finansowego.	Podatek bankowy jako instrument stabilności systemu finansowego. Podatek od działalności finansowej.	Podatek bankowy byłby instrumentem służącym odzyskania funduszy, które wcześniej zaangażowane zostały w celu przeciwdziałania upadłości banków w czasie kryzysu finansowego.
Zapobieganie kryzysom finansowym (zgromadzenie funduszy kapitałowych jako buforów).	Podatek bankowy jako instrument stabilności systemu finansowego. Podatek od działalności finansowej.	Nakładanie podatku bankowego na instytucje finansowe w celu zgromadzenia funduszy, które będą wykorzystane w czasie ewentualnych przyszłych kryzysów finansowych.
Zapobieganie kryzysom finansowym (stabilizacja rynku finansowego).	Podatek bankowy jako instrument stabilności systemu finansowego. Podatek od transakcji finansowych.	Ograniczenie międzynarodowego spekulacyjnego przepływu kapitałów przez podniesienie kosztów alternatywnych dla transakcji walutowych.
Ograniczenie nadmiernego ryzyka podejmowanego przez instytucje finansowe.	Podatek bankowy jako instrument stabilności systemu finansowego. Podatek od transakcji finansowych.	Nakładanie podatku na zobowiązania niedepozytowe w celu ograniczenia ryzykownych inwestycji w instytucjach finansowych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Hyo-Chan 2010; Jetuah 2010; Phillips 2010].

Typy i rola podatku bankowego

Wprowadzenie podatku bankowego ma na celu wykorzystanie go jako instrumentu nadzoru ostrożnościowego w skali makro i mikro (tab. 2). Po wprowadzeniu podatku bankowego odnotowano na świecie wzrost stabilności sektora finansowego mierzonego wskaźnikiem adekwatności kapitałowej.

Tabela 2

Światowe regulacje a podatek bankowy

Regulacje	Komentarz	Rola podatku bankowego
1	2	3
Bardziej rygorystyczne standardy ostrożnościowe w skali mikro.	Wzmocnienie bazy kapitałowej instytucji finansowych.	Wzrost kapitału własnego banków podnosi poziom ich współczynnika wypłacalności. Wzrost kapitału obcego będzie determinował naliczanie podatku bankowego.

cd. tabeli 2

1	2	3
Monitorowanie ryzyka systemowego (nadzór ostrożnościowy w skali makro).	Wzmocnienie regulacji ostrożnościowych w dużych instytucjach finansowych, których upadłość może destabilizować cały system finansowy.	Podatek bankowy naliczany byłby tylko w dużych instytucjach finansowych. Wysokość naliczanego podatku bankowego zależna byłaby od wielkości banku mierzonego sumą bilansową.
Ograniczenie ryzykownych inwestycji.	Limity dla ryzykownych inwestycji w instytucjach finansowych.	Podatek bankowy naliczany byłby od transakcji finansowych charakteryzujących się wysokim ryzykiem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Christodoulou 2010; Hyo-Chan 2010; Jetuah 2010].

Podatek bankowy może przyczynić się do ograniczenia ryzyka systemowego, ponieważ nakładany jest on na instytucje finansowe wprost proporcjonalnie do ich wielkości.

Podatek bankowy proponowany obecnie można podzielić na trzy rodzaje: „podatek jako instrument finansowej stabilności”, „podatek od działalności finansowej” i „podatek od transakcji finansowych” (tab. 3).

Tabela 3

Typy oraz istota podatku bankowego w instytucjach finansowych na świecie

Wyszczególnienie	Podatek bankowy jako instrument utrzymania stabilności finansowej	Podatek bankowy od działalności finansowej	Podatek bankowy od poszczególnych transakcji finansowych
Istota	Naliczany jest od aktywów lub zobowiązań z pominięciem zobowiązań depozytowych.	Naliczany jest od zysku brutto.	Naliczany jest od poszczególnych transakcji finansowych.
Zwolennicy/ /przeciwnicy podatku bankowego	Podatek popierają USA oraz największe kraje UE i MFW.	Podatek popiera MFW. Przeciwnikami tego podatku są największe kraje na świecie.	Popierany przez kraje UE. Przeciwnikiem są USA.
Inne kwestie	Jest obecnie przedmiotem najbardziej szczegółowych dyskusji.	Uznawany jest jako uzupełniający podatek do podatku będącego instrumentem utrzymania stabilności finansowej.	Został wprowadzony przez niektóre kraje, w tym Brazylię.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Jetuah 2010; Phillips 2010].

Podatek jako instrument stabilności systemu finansowego naliczany jest najczęściej od niedepozytowych zobowiązań instytucji finansowych. Nie obejmuje on zobowiązań depozytowych ubezpieczonych.

Podatek od działalności finansowej naliczany jest od zysków brutto, podatek od transakcji finansowych od specyficznych rodzajów transakcji finansowych, do których zaliczamy m.in. zagraniczny obrót giełdowy.

Dyskusje o podatku bankowym w ważniejszych krajach na świecie

Pierwszym politykiem, który zaproponował koncepcję wprowadzenia podatku bankowego był premier Wielkiej Brytanii Gordon Brown. Było to we wrześniu 2009 r. na szczycie państw G20 w Pittsburghu. Kwestia podatku bankowego była przedmiotem gorących dyskusji zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Europie. W styczniu 2010 r. prezydent USA Barack Obama przedstawił plan wprowadzenia podatku bankowego w bankach, które wykazywały aktywa ogółem wyższe niż 50 mld dolarów.

Tymczasem przywódcy krajów G20 na szczycie w Pittsburghu zwrócili się z prośbą do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) o przygotowanie raportu, w którym przedstawiono by stanowisko w zakresie wprowadzenia podatku bankowego nakładanego na instytucje finansowe.

W czerwcu 2010 r. w Toronto na szczycie krajów G20 zaproponowano wprowadzenie „podatku jako instrumentu stabilności finansowej” i „podatku od działalności finansowej”. Jednak w czasie dyskusji nie udało się światowym liderom osiągnąć porozumienia w sprawie wprowadzenia globalnego uniwersalnego podatku bankowego. Ustalono, że kwestia wprowadzenia podatku bankowego powinna być pozostawiona w gestii każdego kraju.

Obecnie Wielka Brytania, Francja i Włochy mają opracowane koncepcje wprowadzenia własnych podatków bankowych. Kraje te już wprowadziły podatek bankowy od działalności finansowej i dyskutują na temat wprowadzenia takiego podatku jako instrumentu stabilności systemu finansowego. W Stanach Zjednoczonych debata na temat podatku bankowego utknęła w martwym punkcie po tym, jak podatek ten został wyłączony z ustaw dotyczących regulacji finansowych podpisanych przez prezydenta Obamę 21 lipca 2010 r.

Spośród krajów uprzemysłowionych tylko USA i niektóre kraje europejskie zdecydowanie popierają pomysł wprowadzenia podatku bankowego, natomiast Kanada, Australia i Japonia są temu przeciwnie (tab. 4). Wśród krajów rynków wschodzących Chiny, Indie i Rosja sprzeciwiają się temu pomysłowi, natomiast większość pozostałych krajów nie ma jeszcze wyrobionego stanowiska w tej sprawie.

Tabela 4

Stanowisko najważniejszych państw na świecie w sprawie wprowadzenia podatku bankowego

Wyszczególnienie	Stanowisko w sprawie wprowadzenia podatku bankowego	Kraje
Kraje uprzemysłowione	zwolennicy	USA, Wielka Brytania, Niemcy, Francja, Włochy
	przeciwnicy	Kanada, Australia, Japonia
Kraje rynków wschodzących	niezdecydowani	Większość krajów rynków wschodzących. Niektóre z nich popierają podatek od transakcji finansowych lub podatek Tobina.
	przeciwnicy	Chiny, Indie, Brazylia i Rosja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Bradbery 2010; Christodoulou 2010; Hyo-Chan 2010; Muñoz i McDobald 2010; Nelson 2010].

Niektóre kraje wschodzące i niektóre kraje Unii Europejskiej popierają pomysł wprowadzenia „podatku Tobina” lub podatku od transakcji finansowych w celu wzmocnienia stabilności rynków finansowych na świecie. Podatek od transakcji finansowych w wielu krajach już dawno został wprowadzony. Występuje on m.in. w USA, Australii, Chile, Chinach, Hongkongu, Indiach, Japonii, Korei Południowej, Malezji, Tajwanie, Austrii, Belgii, Danii, Finlandii, Francji, Niemczech, Grecji, Irlandii, Włoszech, Holandii, Portugalii, Szwecji i Szwajcarii. Dotyczy on opodatkowania transakcji akcjami, obligacjami, jak również operacji future [Tobin 1984; Stiglitz 1989; Summers i Summers 1989; Campbell i Froot 1995; Habermeier i Kirilenko 2001; Pollin, Baker i Schaber 2003; Phylaktis i Aristidou 2007]. Z niektórych badań wynika, że wprowadzenie podatku od transakcji finansowych poprawiło stabilność finansową rynków finansowych, w innych badaniach nie stwierdzono takiego wpływu (tab. 5).

Tabela 5

Wpływ podatku od transakcji finansowych na stabilność rynków finansowych w świetle badań empirycznych

Autor	Kraj	Efekt
Roll [1989]	23 kraje na świecie	brak wpływu
Umlauf [1993]	Szwecja	dodatni wpływ
Jones i Seguin [1997]	USA	dodatni wpływ
Saporta i Kan [1997]	USA	brak wpływu
Hu [1998]	Hongkong, Japonia, Korea Południowa, Tajwan	brak wpływu
Green i wsp. [2000]	USA	dodatni wpływ
Hau [2006]	Francja	dodatni wpływ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury.

Obecnie wprowadzenie jednolitego globalnego podatku bankowego jest wątpliwe, ponieważ niektóre kraje wprowadziły już swoje autorskie podatki bankowe, podczas gdy inne sprzeciwiają się temu pomysłowi. Każdy kraj ma inne cele wprowadzenia podatku bankowego, dlatego będzie bardzo trudno wypracować jedną koncepcję wprowadzenia jednolitego podatku bankowego w największych krajach na świecie. Wydaje się, że poszczególne kraje powinny poszukiwać własnych koncepcji wprowadzenia podatku bankowego, które uwzględniałyby specyfikę ich warunków gospodarczych i ekonomicznych.

Poszczególne kraje, aby osiągnąć określone cele wprowadzenia podatku bankowego, powinny najpierw przeanalizować rodzaje podatków, a następnie wybrać te, które z punktu widzenia ich interesów są dla nich najlepsze. Jeżeli chcą one odzyskać utracone fundusze wydaje się, że powinny wybrać podatek jako instrument stabilności systemu finansowego lub podatek od działalności finansowej. W krajach, w których instytucje finansowe płacą wysokie podatki, wydaje się, że byłoby najlepiej zastosować podatek bankowy od transakcji finansowych, zamiast wprowadzania podatku bankowego jako instrumentu stabilności systemu finansowego lub podatku od działalności finansowej. W takim przypadku instytucje te miałyby mniejsze obciążenia fiskalne.

Perspektywa podatku bankowego w Polsce – konsekwencje dla sektora finansowego

Polski sektor bankowy płaci obecnie jeden z najwyższych efektywnych podatków dochodowych na tle innych krajów europejskich. Dodatkowo ponosi on obciążenia związane z finansowaniem Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, funkcjonowania Komisji Nadzoru Finansowego, jak również musi także naliczać specjalne rezerwy celowe na ekspozycje kredytowe. Banki wspierają rozwój przedsiębiorczości i wydatnie przyczyniają się do pobudzenia wzrostu całej gospodarki. O stabilności działających w Polsce banków świadczy między innymi to, że żaden z nich w czasie ostatniego kryzysu finansowego nie korzystał z pomocy państwa, a tak było w wielu krajach.

Perspektywa wprowadzenia nowego obciążenia finansowego na banki może przyczynić się do spowolnienia akcji kredytowej i podwyższenia opłat nakładanych na klientów [Jones 2010; Kenchington 2010]. Niezależnie od tego banki chcą dyskutować o formule nowych ewentualnych obciążeń w kontekście nowych regulacji i wymogów europejskich.

Od 2000 r. polskie banki wpłaciły do budżetu państwa z tytułu podatku dochodowego ponad 20 mld zł. Dodatkowo na fundusz pomocowy Bankowego Funduszu Gwarancyjnego odprowadziły ponad 1,3 mld zł. Od dwóch lat dokonują także wpłat na funkcjonowanie nadzoru finansowego, wpłaciły z tego tytułu blisko 330 mln zł. Ponad 1 mld zł banki zgromadziły w ramach Funduszu Poręczeń Unijnych. Konieczność ustanawiania rezerw obowiązkowych w bankach pochłania kolejne setki milionów złotych rocznie.

W najbliższych latach banki będą musiały liczyć się ze zwiększonymi wymogami kapitałowymi nałożonymi przez dyrektywę Bazylea III oraz uchwały Komisji Nadzoru Finansowego. KNF proponuje wprowadzenie dodatkowego wymogu kapitałowego na kredyty walutowe. Po przyjęciu nowej dyrektywy w sprawie systemów gwarantowania depozytów wpłaty banków na BFG mogą wzrosnąć do poziomu około 400 mln zł rocznie. Po przyjęciu propozycji Komisji Europejskiej w sprawie zarządzania kryzysowego banki będą wnosić dodatkowo obowiązkową opłatę na fundusz likwidacyjny (resolution fund).

Te wszystkie elementy powodują, że nałożenie kolejnego podatku na sektor bankowy może mieć realny, niekorzystny wpływ zarówno na rozwój akcji kredytowej, która stymuluje gospodarkę, jak i na poziom opłat za usługi bankowe.

Powracając do podatku bankowego w Polsce należy stwierdzić, że jedna z koncepcji zakłada wprowadzenie podatku bankowego na poziomie 0,39% aktywów ogółem banków. Przyjmując taką stawkę podatku bankowego, należy stwierdzić, że w latach 1999–2009 banki zapłaciłyby 26,3 mld zł. Najwięcej podatku bankowego odprowadziłyby sektor bankowy w latach 2008 i 2009 – odpowiednio 3,8 i 3,9 mld zł. Naliczony podatek bankowy w całym sektorze bankowym w latach 1999–2009 stanowiłby 115,9% ogólnego podatku dochodowego od osób prawnych CIT (tab. 6).

Wprowadzenie podatku bankowego w Polsce spowodowałoby obniżenie poziomu rentowności aktywów ogółem ROA i rentowności kapitałów własnych ROE sektora bankowego odpowiednio o 0,39 i 5,62%. W sektorze banków komercyjnych spadek rentowności ROA i ROE wyniósłby odpowiednio 0,39 i 5,83%, natomiast w przypadku sektora banków spółdzielczych poziom ten byłby niższy odpowiednio o 0,39 i 5,22%.

Reasumując, należy stwierdzić, że sektor bankowy z powodu wprowadzenia podatku bankowego poniósłby ogromne koszty, które wpłynęłyby na spowolnienie rozwoju banków. Bezpośrednim skutkiem wprowadzenia podatku bankowego byłby wzrost prowizji za czynności bankowe, wzrost stóp procentowych od kredytów oraz spadek stóp procentowych od depozytów. Wynika z tego, że koszty podatku bankowego przerzucone byłyby bezpośrednio na klientów, którzy ponieśliby z tego tytułu duże straty finansowe.

Tabela 6

Wpływ podatku bankowego na efektywność działania banków w Polsce w latach 1999–2009

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	1999– –2009
1. Podatek dochodowy od osób prawnych CIT												
– sektor banków komercyjnych [mln zł]	1 795	1 667	1 386	1 501	1 759	1 543	1 684	2 205	2 871	2 835	1 802	21 047
– sektor banków spółdzielczych [mln zł]	115	174	173	140	121	114	112	121	174	237	183	1 664
– sektor bankowy [mln zł]	1 909	1 842	1 559	1 641	1 880	1 656	1 796	2 326	3 045	3 072	1 986	22 712
2. Podatek bankowy naliczany od aktywów ogółem												
– sektor banków komercyjnych [mln zł]	1 357	1 601	1 748	1 728	1 807	1 988	2 134	2 413	2 777	3 623	3 684	24 861
– sektor banków spółdzielczych [mln zł]	60	70	84	91	100	112	132	164	191	220	241	1 466
– sektor bankowy [mln zł]	1 417	1 671	1 832	1 819	1 907	2 100	2 266	2 577	2 968	3 844	3 925	26 327
3. Udział podatku bankowego w podatku CIT												
– sektor banków komercyjnych [%]	75,64	96,01	126,11	115,13	102,72	128,88	126,71	109,45	96,74	127,82	204,41	118,12
– sektor banków spółdzielczych [%]	52,30	40,37	48,39	65,28	82,95	98,41	117,87	135,33	109,91	93,02	131,31	88,10
– sektor bankowy [%]	74,23	90,74	117,47	110,89	101,46	126,79	126,15	110,80	97,49	125,14	197,66	115,92
4. Rentowność aktywów ogółem ROA												
– sektor banków komercyjnych [%]	0,90	1,10	1,00	0,50	0,50	1,40	1,60	1,80	1,80	1,60	0,90	1,16
– sektor banków spółdzielczych [%]	1,40	1,80	1,60	1,60	1,20	1,80	1,60	1,30	1,50	1,70	1,20	1,39
– sektor bankowy [%]	1,00	1,00	1,00	0,50	0,50	1,40	1,60	1,70	1,70	1,60	0,90	1,15
5. Rentowność funduszy własnych ROE												
– sektor banków komercyjnych [%]	12,90	14,50	12,80	5,20	5,40	17,10	20,80	23,10	22,90	21,20	11,20	17,39
– sektor banków spółdzielczych [%]	17,90	22,80	19,40	18,20	12,20	18,30	17,60	14,50	17,20	19,30	12,70	18,66
– sektor bankowy [%]	12,90	14,20	13,10	5,80	5,80	17,20	20,60	22,50	22,50	21,10	11,30	17,38
6. Rentowność aktywów ogółem ROA po odliczeniu podatku bankowego												
– sektor banków komercyjnych [%]	0,46	0,56	0,48	0,06	0,06	0,92	1,18	1,28	1,44	0,96	0,47	0,77
– sektor banków spółdzielczych [%]	0,97	1,29	1,08	1,13	0,71	1,27	1,12	0,81	1,01	1,20	0,74	1,00
– sektor bankowy [%]	0,49	0,59	0,51	0,11	0,09	0,94	1,16	1,18	1,33	0,92	0,43	0,76

7. Rentowność funduszy własnych ROE po odliczeniu podatku bankowego													
– sektor banków komercyjnych [%]	7,01	8,56	7,09	0,67	0,67	12,00	15,63	17,69	18,02	15,08	6,11	11,55	
– sektor banków spółdzielczych [%]	12,75	17,51	14,26	13,53	7,86	14,01	13,05	9,76	12,39	14,57	8,32	13,44	
– sektor bankowy [%]	7,15	8,57	7,43	1,29	1,08	12,14	15,43	16,90	17,40	14,82	5,93	11,46	
8. Różnica między ROA przed opodatkowaniem i po opodatkowaniu podatkiem bankowym													
– sektor banków komercyjnych [%]	0,44	0,54	0,52	0,44	0,44	0,48	0,42	0,52	0,36	0,64	0,43	0,39	
– sektor banków spółdzielczych [%]	0,43	0,51	0,52	0,47	0,49	0,53	0,48	0,49	0,49	0,50	0,46	0,39	
– sektor bankowy [%]	0,51	0,41	0,49	0,39	0,41	0,46	0,44	0,52	0,37	0,68	0,47	0,39	
9. Różnica między ROE przed opodatkowaniem i po opodatkowaniu podatkiem bankowym													
– sektor banków komercyjnych [%]	5,89	5,94	5,71	4,53	4,73	5,10	5,17	5,41	4,88	6,12	5,09	5,83	
– sektor banków spółdzielczych [%]	5,15	5,29	5,14	4,67	4,34	4,29	4,55	4,74	4,81	4,73	4,38	5,22	
– sektor bankowy [%]	5,75	5,63	5,67	4,51	4,72	5,06	5,17	5,60	5,10	6,28	5,37	5,92	

Stawkę podatku bankowego przyjęto na poziomie 0,39% aktywów ogółem banków – jest to jedna z propozycji opozycji, która ten podatek chce wprowadzić.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego.

Podsumowanie i wnioski

1. Wprowadzenie podatku bankowego w Polsce jest nieuzasadnione ze względu na to, że banki te nie korzystały z pomocy finansowej państwa, jak również nie były one przyczyną kryzysu finansowego. Przeciwnieństwem są USA i Wielka Brytania, w których instytucje finansowe doprowadziły do powstania bańki spekulacyjnej na rynku nieruchomości, a potem do światowego kryzysu finansowego. Instytucje te uzyskały ogromną pomoc finansową od państwa, dlatego wprowadzenie podatku bankowego w tych krajach jest w pełni uzasadnione.
2. Wydaje się, że kwestie podatku bankowego należałoby wyraźnie oddzielić od składki na fundusz stabilizacyjny uruchamiany w sytuacji kryzysu finansowego. Taka składka powinna być naliczana jedynie od pasywów po wyłączeniu kapitałów własnych i depozytów ubezpieczonych. Najmniej zasadną przesłanką wprowadzenia podatku bankowego jest cel fiskalny, ponieważ nieuchronne przrzucenie jego kosztów na klientów banków będzie oznaczało podniesienie kosztów kredytów, ewentualnie spadek oprocentowania depozytów lub też wzrost cen operacji bankowych.
3. Jeżeli celem podatku bankowego w Polsce jest utworzenie funduszu na stabilizację sektora finansowego, to wystarczy podnieść składkę na Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Jeśli celem wprowadzenia podatku bankowego jest z kolei cel fiskalny, to wystarczy podnieść stawkę podatku dochodowego od osób prawnych CIT bez wprowadzania dodatkowego instrumentu, jakim jest podatek bankowy. Przy rozważaniu wprowadzenia podatku bankowego musimy pamiętać o efektach zewnętrznych tego podatku. Będzie on zachętą do nieoptymalnego zarządzania aktywami i pasywami banku, co może np. doprowadzić do zaniku rynku międzybankowego, jeśli tego typu aktywa/pasywa będą opodatkowane. Podatek bankowy może doprowadzić również do zmian w strukturze sektora. Może on spowodować wzrost liczby banków na licencji oddziałów ze względu na to, że w danym kraju macierzystym będą lepsze warunki opodatkowania. Podatek bankowy może również zachęcać do rozprowadzania produktów banków zagranicznych zamiast do tworzenia produktów w Polsce w celu uniknięcia wzrostu opodatkowania aktywów i pasywów w banku krajowym.
4. Wprowadzenie podatku bankowego na świecie nie będzie karą dla banków tylko dla ich klientów, którym banki podniosą ceny produktów i usług. W państwach o gospodarce wolnorynkowej zapomniano jednak, że najwyższą formą kary dla banków jest negatywna weryfikacja przez rynek i bankructwo.

5. Jeśli podatek bankowy będzie ostatecznie wprowadzony przez poszczególne kraje, to powinien on być nałożony na pewne kategorie pasywów nieubezpieczonych. Przyjęcie takiego rozwiązania promowałoby konserwatywny model biznesu bankowego, opartego na finansowaniu akcji kredytowej z depozytów, a nie jej funduszami pozyskanymi na rynkach hurtowych.
6. W czasie kryzysu finansowego poszczególne kraje na świecie podeszły do banków według zasady „zbyt duży, żeby upaść”. Efektem tego była ogromna pomoc finansowa ze strony państwa. Taka postawa państwa wobec banków i ich zarządów jest demoralizująca, ponieważ w przyszłości banki te mogą powielać nieetyczne zachowania, licząc na powtórny pomoc państwa. Skutkiem tego jest to, że karę za taką sytuację ponosi całe społeczeństwo, a nie sektor bankowy.
7. Gdyby koncepcja podatku bankowego w Polsce na poziomie 0,39% aktywów ogółem była zrealizowana, to sektor bankowy w latach 1999–2009 zapłaciłby kwotę dwukrotnie wyższą niż obecna kwota odprowadzanego podatku CIT. Rentowność ROA i ROE w całym sektorze bankowym spadłaby odpowiednio o 0,39 i 5,92%. Efektem tego byłby wolniejszy rozwój sektora bankowego, który jest siłą napędową gospodarki. A zatem można powiedzieć na podstawie uzyskanych wyników, że założona hipoteza zero-wa została potwierdzona.

Literatura

- BRADBERRY A., 2010: *Europe not keen on U.S. bank tax*. Wall Street Journal vol. 255 (13), p. B7.
- CAMPBELL J.Y., FROOT K.A., 1995: *Securities transaction taxes: what about international experiences and migrating markets*. [w:] *Securities Transaction Taxes: False Hopes and Unintended Consequences* (ed.) Hammond S., Irwin Professional Publishing, Burr, IL, p. 110–142.
- CHRISTODOULOU M., 2010: *Success of bank levy scheme*. Accountancy Age, 6/24, p. 4–5.
- GREEN C.J., MAGGIONI P., MURINDE V., 2000: *Regulatory lessons for emerging stock markets from a century of evidence on transactions costs and share price volatility in the London Stock Exchange*. Journal of Banking and Finance vol. 24, p. 577–601.
- HABERMEIER K., KIRILENKO A., 2001: *Security transaction taxes and financial markets*, Working Paper, International Monetary Fund.
- HAU H., 2006: *The role of transaction costs for financial volatility: Evidence from the Paris Bourse*. Journal of European Economic Association vol. 4, p. 862–87.
- HU S.Y., 1998: *The effects of the stock transaction tax on the stock market – experiences from Asian markets*. Pacific-Basin Finance Journal vol. 6, p. 347–364.
- HYO-CHAN J., 2010: *Global financial regulation and Korea's financial industry. The introduction of bank levies*. SERI Quarterly, vol. 3 (4), p. 22–29.
- JETUAH D., 2010: *IMF plans for bank tax panned by global finance community*. Accountancy Age, 4/29, p. 2.

- JONES C.M., SEGUIN P.J., 1997: *Transaction costs and price volatility: evidence from commission deregulation*. American Economic Review vol. 87, p. 728–737.
- JONES L., 2010: *Borrowers could be hit by £2bn bank levy*. Money Marketing, 6/24, p. 5.
- KENCHINGTON J., 2010: *Bank levy aiming to raise £2.5bn a year*. Money Marketing, 10/28, p. 29–29.
- MARCELO A., RODRÍGUEZ A., TRUCHARTE C.: *Stress tests and their contribution to financial stability*. Journal of Banking Regulation, Feb2008 vol. 9 (2), p. 65–81.
- MUÑOZ S., McDOBALD A., 2010: *Canada will oppose bid to impose a bank tax*. Wall Street Journal vol. 255 (40), p. C2.
- NELSON J., 2010: *The bank bailout tax is a bad idea*. Canadian Business vol. 83 (8), p. 15.
- PHILLIPS L., 2010: *IMF bank tax plans are „not enough”*. Public Finance, 4/30, p. 11.
- PHYLAKTIS K., ARISTIDOU A., 2007: *Security transaction taxes and financial volatility - Athens stock exchange*. Applied Financial Economics vol. 17, p. 1455–1467.
- POLLIN R., BAKER D., SCHABERG M., 2003: *Securities transaction taxes for U.S. financial markets*. Eastern Economic Journal vol. 29 (4), p. 527–558.
- ROLL R., 1989: *Price volatility, international market links and their implications for regulatory policies*. Journal of Financial Services Research vol. 3, p. 211–246.
- SAPORTA V., KAN K., 1997: *The effects of stamp duty on the level and volatility of UK equity prices*. Working Paper, Bank of England.
- STIGLITZ J.E., 1989: *Using tax policy to curb speculative short-term trading*. Journal of Financial Services Research vol. 3, p. 101–15.
- SUMMERS L.,H., SUMMERS V.P., 1989: *When financial markets work too well: A cautious case for a securities transactions tax*. Journal of Financial Services Research vol. 3 (2/3), p. 261–286.
- TOBIN J., 1984: *On the efficiency of the financial system*. Lloyds Bank Review vol. 153, p. 1–15.
- UMLAUF S.R., 1993: *Transaction taxes and the behaviour of the Swedish stock market*. Journal of Financial Economics vol. 33, p. 227–240.

Bank levy – implications for the banking sector in Poland

Abstract

The paper concerns with a bank levy as an instrument of state regulation aimed at increasing the stability of the financial system. The analysis shows that in the case of Poland, an introduction of the bank levy at a rate of 0.39% of total assets would cause a significant rise in the tax burden on banks. According to our simulations, if the bank levy had been applied to the banks in the period 1999–2009, the total return on assets (ROA) and return on equity (ROE) would have gone down respectively by 0.39% and 5.90%. As a result, development of the banking sector, considered as a main driver of national economy, would have been slower.

Jerzy Różyński, Olaf Kowalski

Studia Doktoranckie – Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Obciążenia finansowe na przykładzie wybranych banków spółdzielczych

Wstęp

Analizując stan bankowości spółdzielczej w Polsce, należy w pierwszej kolejności skupić się na przedstawieniu kondycji ekonomicznej i finansowej tego sektora bankowości. Pod koniec 2010 r. na terytorium naszego kraju funkcjonowało 576 banków spółdzielczych oraz ich 4395 placówek (co stanowiło 31,2% ogółu placówek bankowych w Polsce). Zatrudnienie w bankach spółdzielczych znalazło 32 129 osób, tj. ponad 18% ogółu pracowników sektora bankowego.

Na koniec 2010 r. wartość aktywów bilansowych banków spółdzielczych osiągnęła poziom 70,5 mld zł, co stanowiło 6,1% aktywów całego sektora bankowego. Wartość nominalna należności tych banków od podmiotów niefinansowych oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniosła 43,1 mld zł. Wynika z tego, iż banki spółdzielcze udzieliły w minionym roku kredytów na poziomie wynoszącym 5,7% w stosunku do całego sektora.

Rok 2010 był dla banków spółdzielczych rokiem udanym pod względem zgromadzonych depozytów od sektora niefinansowego i sektora instytucji rządowych i samorządowych, które wyniosły 59,9 mld zł (tab. 1). Stanowiło to 8,9% środków finansowych ulokowanych w całym sektorze bankowym. Porównując przedstawione powyżej dane, należy uznać, iż w minionym roku banki spółdzielcze osiągnęły nadwyżkę depozytów nad kredytami w wysokości 16,8 mld zł, podczas gdy cały system bankowy odnotował w tym zakresie znaczny deficyt wynoszący 88,6 mld zł. Wyraźnie więc widać możliwości rozwojowe spółdzielczego sektora bankowego.

Fundusze własne banków spółdzielczych, według stanu na dzień 31 grudnia 2010 r., osiągnęły poziom 7,0 mld zł, co stanowiło 6,9% bazy kapitałowej systemu bankowego. Wynik finansowy netto osiągnięty przez banki spółdzielcze wynosił 0,8 mld zł (6,4% wyniku całego sektora).

Dokonując analizy stanu polskiej bankowości spółdzielczej na koniec 2010 r., należy również uwzględnić wskaźniki rentowności aktywów (ROA) oraz ren-

Tabela 1

Stan polskiej bankowości spółdzielczej na dzień 31 grudnia 2010 r.

Liczba banków spółdzielczych	576
Liczba placówek należących do spółdzielczego sektora bankowego	4 395 (31,2% ogółu placówek bankowych w Polsce)
Liczba osób zatrudnionych w bankach spółdzielczych	32 129 (18% ogółu pracowników całego sektora bankowego)
Wartość aktywów bilansowych	70,5 mld zł (6,1% aktywów całego sektora bankowego)
Wartość nominalna należności od podmiotów sektora niefinansowego i sektora instytucji rządowych i samorządowych	43,1 mld zł (5,7% należności całego sektora bankowego)
Wartość depozytów sektora niefinansowego i sektora instytucji rządowych i samorządowych	59,9 mld zł (8,9% depozytów całego sektora bankowego)
Wartość nadwyżki depozytów nad kredytami	16,8 mld zł
Fundusze własne banków spółdzielczych	7,0 mld zł (6,9% funduszy własnych całego systemu bankowego)
Wynik finansowy netto	0,8 mld zł (6,4% wyniku całego sektora bankowego)
Wskaźnik ROA netto	1,14% (1,05% w całym sektorze bankowym)
Wskaźnik ROE netto	12,06% (12,46% w całym sektorze bankowym)
Wskaźnik C/I	69,15% (52,44% w całym sektorze bankowym)
Współczynnik wypłacalności	13,57% (13,81% w całym sektorze bankowym)

Źródło: Opracowanie własne.

towności kapitału własnego (ROE). Pierwszy z wymienionych wskaźników obliczany jest na podstawie stosunku zysku netto danego podmiotu do wartości jego aktywów, a im wyższy jest wskaźnik ROA, tym na ogół lepsza jest kondycja finansowa danego podmiotu. Na podstawie wskaźnika ROA możemy uzyskać informacje dotyczące zdolności danego banku spółdzielczego do wypracowywania zysków oraz efektywności gospodarowania jego majątkiem. W minionym roku wskaźnik ROA netto osiągnięty przez banki spółdzielcze funkcjonujące na terytorium naszego kraju wyniósł 1,14% (w całym sektorze bankowym – 1,05%). Drugi z wymienionych wskaźników (ROE), obliczany na podstawie stosunku zysku netto danego podmiotu do wartości jego kapitału własnego, pozwala określić wielkość zysku wygospodarowanego przez dany podmiot z wniesionych ka-

pitałów własnych. Także i w tym przypadku im wyższa wartość tego wskaźnika, tym korzystniejsza jest sytuacja danego podmiotu. Na koniec 2010 r. wskaźnik ROE netto osiągnięty przez polskie banki spółdzielcze wyniósł 12,06% (w całym sektorze bankowym – 12,46%).

Należy w tym miejscu przywrzeć się również kolejnemu wskaźnikowi efektywności funkcjonowania polskich banków spółdzielczych tj. wskaźnikowi kosztów do dochodów (C/I). W minionym roku wskaźnik ten osiągnął poziom 69,15% (w całym sektorze bankowym wyniósł 52,44%).

Warto również zwrócić uwagę na osiągnięty na koniec 2010 r. przez banki spółdzielcze współczynnik wypłacalności, dzięki któremu możemy określić na ile istniejące zasoby kapitałowe banku są w stanie zaabsorbować ryzyko ponoszone przez ten bank. Na dzień 31 grudnia 2010 r. współczynnik ten w sektorze bankowości spółdzielczej wynosił 13,57% (w całym sektorze bankowym – 13,81%).

Banki spółdzielcze na tle sektora bankowego wykazują wyższą dynamikę w podstawowych wielkościach finansowych w 2010 roku (tab. 2). Pokazuje to potencjał dynamicznie rozwijającego się sektora spółdzielczego. Jedynie koszty działania oraz wynik finansowy netto są poniżej średniej. Podstawową przyczyną jest dużo większe zatrudnienie oraz większa liczba placówek.

Celem artykułu jest zaprezentowanie wielkości poszczególnych obciążeń finansalnych banków spółdzielczych reprezentujących duże i średnie banki.

Tabela 2

Dynamika podstawowych wielkości finansowych w 2010 r. (w %)

Wyszczególnienie	Banki spółdzielcze	Sektor bankowy
Aktywa bilansowe	114,2	109,5
Należności od podmiotów sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych (wartość nominalna)	110,6	110,5
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych	115,2	108,8
Fundusze własne	114,6	111,6
Wynik finansowy netto	108,9	140,9
Koszty działania	105,7	102,9
Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów	166,9	89,8

Źródło: Opracowanie własne.

Obciążenia finansowe banków spółdzielczych

Banki spółdzielcze – podobnie jak inne podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terytorium naszego kraju – podlegają obciążeniom fiskalnym nałożonym na nie na podstawie obecnie obowiązujących przepisów prawa.

W celu kompleksowej analizy zagadnienia zasadne jest spojrzenie na wskazaną tematykę w szerszym zakresie. Dlatego też w artykule podniesiono zarówno kwestie ogólne, dotyczące analizy sytuacji ekonomicznej banków spółdzielczych na tle całego sektora bankowego, jak również zagadnienia z zakresu obciążeń finansowych banków spółdzielczych, w obrębie których znajdują się obciążenia podatkowe.

Z uwagi na to, iż zaprezentowanie wszystkich zagadnień z zakresu obciążeń finansowych banków spółdzielczych uczyniłoby poniższe opracowanie nadmiernie rozbudowanym, autorzy skupili się na wybranych przykładach, które wydają się kluczowe.

Obciążenia finansowe spoczywające na bankach spółdzielczych można podzielić na dwie zasadnicze grupy, tj. obciążenia fiskalne oraz inne obciążenia finansowe.

Do grupy podstawowych obciążeń fiskalnych banków spółdzielczych zaliczamy koszty z tytułu podatków:

1. dochodowego od osób prawnych¹;
2. od towarów i usług²;
3. od nieruchomości³ (tab. 3).

Pierwszy z wymienionych podatków jest rodzajem świadczenia fiskalnego bezpośredniego obciążającego dochody uzyskiwane przez osoby prawne. Przedmiotem opodatkowania jest w tym przypadku dochód bez względu na rodzaj źródeł przychodów z jakich został on osiągnięty⁴. Dochodem jest nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w danym roku podatkowym.

Należy zauważyć, iż postanowienia ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych nie zawierają definicji pojęcia „przychody”. Przepisy wskazują jedynie na określone kategorie zdarzeń prawnych, które zostały uznane przez ustawodawcę za przychody w rozumieniu ustawy. Przychodem jest więc każde

---

¹Zgodnie z ustawą z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654).

²Zgodnie z ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535).

³Zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 1991 r. Nr 9, poz. 31).

⁴Art. 7 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

Tabela 3
Obciążenia fiskalne banków (tys. zł)

Rodzaj obciążenia fiskalnego	Suma bilansowa banku	Nazwa banku	Lata			Wynik finansowy netto w 2010 r. (tys.)
			2008	2009	2010	
Podatek dochodowy	515 632	Bank 1	1 519	1 930	1437	4 532
	1 749 545	Bank 2	4 206	3 108	3 760	11 708
	594 532	Bank 3	2 376	304	1 236	6 472
Podatek od towarów i usług	515 632	Bank 1	796	819	842	4 532
	1 749 545	Bank 2	–	–	–	11 708
	594 532	Bank 3	773	852	830	6 472
Podatek od nieruchomości	515 632	Bank 1	77	51	63	4 532
	1 749 545	Bank 2	140	144	167	11 708
	594 532	Bank 3	199	179	179	6 472

Źródło: Obliczenia własne, sprawozdania finansowe banków.

przysporzenie majątkowe, niezależnie od źródeł jego powstania, z wyjątkiem wyłączonych wyraźnie przez ustawodawcę. Do kategorii przychodów podatkowych zaliczane są więc nie tylko pieniądze, ale także inne wartości (np. różnice kursowe, wartość otrzymywanych nieodpłatnie świadczeń, wartość przychodów w naturze, wartość umorzonych zobowiązań)⁵. Koszty uzyskania przychodów to koszty poniesione przez podmiot podlegający obowiązkowi podatkowemu w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów⁶. W tej kategorii będą więc mieściły się ogólne wydatki związane z funkcjonowaniem danego podmiotu. Zgodnie z postanowieniami ustawy o podatku dochodowym osób prawnych, podstawę opodatkowania stanowi dochód osiągnięty w roku podatkowym, za który dokonywane jest rozliczenie⁷. W zakresie funkcjonowania banków spółdzielczych istotne znaczenia ma to, że podmioty te są uprawnione do odliczenia 20% kwoty kredytów (pożyczek) umorzonych w związku z realizacją programu restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw, zakwalifikowanych do straconych kredytów (pożyczek) i zaliczonych do kosztów uzyskania przychodów⁸.

Jak wiadomo, zgodnie z analizowaną ustawą, podatek dochodowy od osób prawnych wynosi 19% podstawy opodatkowania⁹.

⁵Szczegółowy wykaz przychodów podatkowych uregulowany został w art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

⁶Art. 15 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Przepis zawiera również szczegółowy wykaz kosztów uzyskania przychodów.

⁷Art. 18 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

⁸Art. 18 ust. 1 pkt 6 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

⁹Art. 19 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

Banki spółdzielcze obciążone są również podatkiem od towarów i usług¹⁰. Opodatkowaniu tym podatkiem podlegają takie działania, jak: odpłatna dostawa towarów i odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju, eksport i import towarów, wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju oraz wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów. Zasadniczo podstawą opodatkowania w podatku od towarów i usług jest obrót, tj. kwota należna z tytułu sprzedaży stanowiąca całość świadczenia należnego od zbywcy pomniejszona o podatek VAT.

Zgodnie z postanowieniami ustawy, stawka podstawowa podatku od towarów i usług od 1 stycznia 2011 r. do 31 grudnia 2013 r. wynosi 23%. Banki spółdzielcze uiszczają podatek od towarów i usług w zakresie takich przykładowych czynności, jak: wynajem lokali i domków letniskowych należących do banków, czynności pośrednictwa sprzedaży ubezpieczeń czy też czynności związanych ze sprzedażą wierzytelności.

Banki zobowiązane są również do ponoszenia kosztów z tytułu podatku od nieruchomości, który zaliczany jest do obciążeń fiskalnych o charakterze lokalnym¹¹. Opodatkowaniu tego typu daniną publiczną podlegają określone nieruchomości (grunty, budynki lub ich części)¹². Zgodnie z przepisami ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, podstawa opodatkowania zależy od rodzaju nieruchomości podlegającej obowiązkowi podatkowemu. W przypadku gruntów podstawą opodatkowania stanowi powierzchnia tego gruntu, a w przypadku budynków lub ich części – powierzchnia użytkowa¹³.

Niezależnie od obciążeń fiskalnych ciężących na bankach spółdzielczych, na tych podmiotach spoczywają również inne zobowiązania wynikające z przepisów prawa. W pierwszej kolejności należy wymienić koszty ponoszone przez banki z tytułu opłaty części składek na ubezpieczenia społeczne pracowników finansowanych przez bank jako pracodawcę, tj. średnio 17,48% kwoty brutto od pojedynczego wynagrodzenia (rys. 1).

Kolejna obowiązkowa opłata występuje na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego¹⁴. Stawka procentowa obowiązkowej opłaty w 2011 r. na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego przez podmioty objęte obowią-

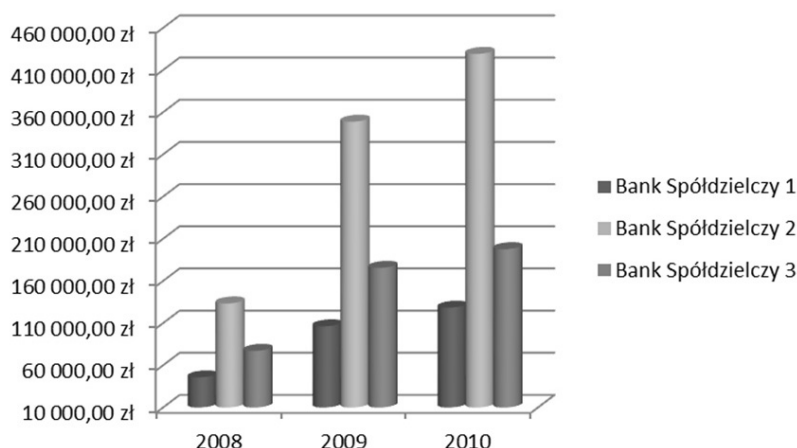
¹⁰Zgodnie z ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535).

¹¹Zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 1991 r. Nr 9, poz. 31).

¹²Art. 2 ust. 1 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych.

¹³Szczegółowe zasady dotyczące określania podstawy opodatkowania zawiera art. 4 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych.

¹⁴Zgodnie z Uchwałą nr 32/2010 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dnia 17 listopada 2010 r.

Rysunek 1

Wartość obciążenia z tytułu opłaty części składek na ubezpieczenia społeczne pracowników finansowanych przez bank jako pracodawcę

Źródło: Obliczenia własne, sprawozdania finansowe banków.

kowym systemem gwarantowania została określona w wysokości 0,099% 12,5-krotności sumy wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz wymogów kapitałowych z tytułu przekroczenia limitów i naruszenia innych norm określonych w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe.

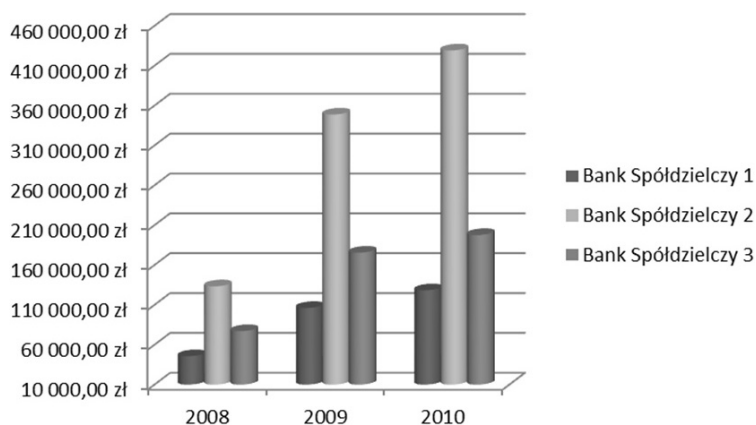
Kryzys finansowy był jednym z czynników wzrostu wpłat na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. W jego wyniku zostały zwiększone gwarancje na depozyty wpłacane na rzecz BFG (rys. 2).

Banki spółdzielcze zobowiązane są także do uiszczania opłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami¹⁵. Zgodnie z Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami, wysokość należnych wpłat na pokrycie kosztów nadzoru bankowego za dany rok oblicza się jako iloczyn procentowego udziału danego banku w sumie aktywów bilansowych wszystkich banków w danym roku oraz poniesionych ogółem kosztów nadzoru bankowego w danym roku, nie więcej jednak niż iloczyn procentowego udziału danego banku w sumie aktywów bilansowych banków w danym roku oraz kwoty stanowiącej 0,021% sumy aktywów bilansowych wszystkich banków w danym roku kalendarzowym¹⁶.

Co kwartał bank ustala zaliczkę na poczet pokrycia kosztów nadzoru w wysokości 0,00525% sumy aktywów bilansowych w ostatnim miesiącu kwartału

¹⁵Zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami (Dz.U. z 2007 r. Nr 249, poz. 1855).

¹⁶Paragraf 2 i 3 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami.

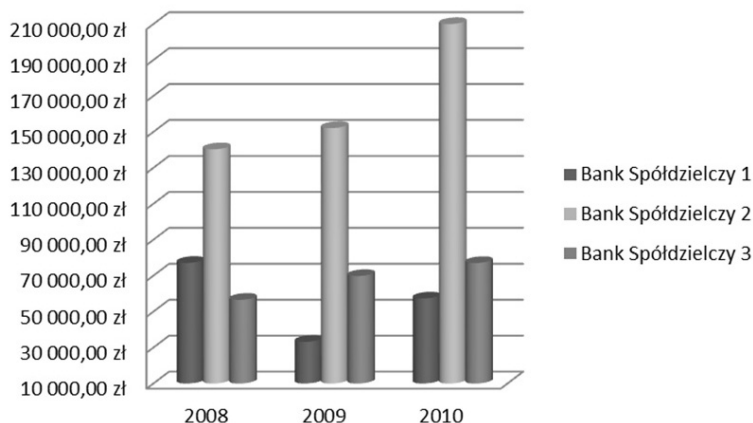
Rysunek 2

Wartość wpłat na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

Źródło: Obliczenia własne, sprawozdania finansowe banków.

poprzedzającego kwartał, za który jest uiszczana zaliczka. Jest ona następnie wpłacana przelewem na rachunek bankowy urzędu obsługującego organ nadzoru, a bank zobowiązany jest do poinformowania organu nadzoru o podstawie jej naliczenia, okresie, jakiego dotyczy oraz jej wysokości (rys. 3).

Dodatkowo należy również zwrócić uwagę na koszty ponoszone przez banki spółdzielcze z tytułu opłaty na rzecz Krajowej Rady Spółdzielczej. Zgodnie z postanowieniami Uchwały III Kongresu Spółdzielczości z dnia 20 listopada 2004 r. w sprawie zasad finansowania działalności Krajowej Rady Spółdzielczej przez organizacje spółdzielcze, składki organizacji spółdzielczych (spółdzielni

Rysunek 3

Wartość wpłat na rzecz Komisji Nadzoru Finansowego

Źródło: Obliczenia własne, sprawozdania finansowe banków.

i związków spółdzielczych) obliczane są w stosunku do kwoty osiągniętego przychodu w poprzednim roku kalendarzowym, zgodnie z zawartą w Uchwale tabelą (tab. 4). Wysokość składki określona w tabeli może być podwyższona decyzją Zgromadzenia Ogólnego Krajowej Rady Spółdzielczej, jednak nie może przekroczyć składki ustalonej przez Ministra Finansów, stanowiącej w organizacjach spółdzielczych koszt uzyskania przychodu.

Tabela 4
Zasady finansowania działalności KRS

Kwota rocznego przychodu	Wysokość składki	
	miesięczna	roczna
do 1 500 000 zł	20 zł	240 zł
ponad 1 500 000 zł	20 zł + 1 zł od każdego pełnych 100 000 zł ponad 1 500 000 zł, jednak nie więcej niż 30 zł	240 zł + 12 zł od każdego pełnych 100 000 zł ponad 1 500 000 zł, jednak nie więcej niż 360 zł

Źródło: Uchwała III Kongresu Spółdzielczości z dnia 20 listopada 2004 r. w sprawie zasad finansowania działalności Krajowej Rady Spółdzielczej.

Ponadto banki spółdzielcze, które przynależą do danego związku rewizyjnego zobowiązane są również uiszczać opłaty na jego rzecz¹⁷. Górną granicę składek płaconych przez organizacje spółdzielcze, zaliczanych do kosztów uzyskania przychodów w przypadku składek na rzecz związków rewizyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej innej niż działalność wymieniona w art. 240 § 3 pkt 1–5 ustawy z dnia 18 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, określa się w wysokości obliczonej w stosunku do kwoty osiągniętego przychodu w poprzednim roku podatkowym, zgodnie z tabelą 5¹⁸.

Tabela 5
Zasady przeznaczania składek do związków rewizyjnych

Kwota rocznego przychodu		Górna wysokość składki rocznej
ponad	do	
	1 000 000 zł	0,4%
1 000 000 zł	3 000 000 zł	4 000 zł + 0,3% nadwyżki ponad 1 000 000 zł
3 000 000 zł		10 000 zł + 0,1% nadwyżki ponad 3 000 000 zł, jednak nie więcej niż 30 000 zł

Źródło: Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie określenia górnej granicy składek organizacji spółdzielczych na rzecz związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej.

¹⁷Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 19 marca 1999 r. w sprawie określenia górnej granicy składek organizacji spółdzielczych na rzecz związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej (Dz.U. Nr 30, poz. 290).

¹⁸Paragraf 1 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie określenia górnej granicy składek organizacji spółdzielczych na rzecz związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej.

Kolejny rodzaj obciążeń finansowych spoczywających na bankach spółdzielczych to koszty ponoszone przez te podmioty z tytułu opłat za ogłoszenie sprawozdania finansowego w organie właściwym do ich publikacji, tj. Monitorze Spółdzielczym B (tab. 6). Zgodnie z przepisami ustawy, badaniu i ogłaszaniu podlegają roczne sprawozdania finansowe kontynuujących działalność banków.

Tabela 6

Inne obciążenia finansowe banków

Rodzaj obciążenia	Nazwa banku	2008	2009	2010
Związek rewizyjny	Bank Spółdzielczy 1	15 000,00 zł	15 000,00 zł	15 000,00 zł
Monitor Spółdzielczy	Bank Spółdzielczy 2	3 900,00 zł	3 900,00 zł	3 900,00 zł
Krajowa Rada Spółdzielcza	Bank Spółdzielczy 3	360,00 zł	360,00 zł	360,00 zł

Źródło: Sprawozdania finansowe banków.

Planowanie podatkowe odbywa się w granicach obowiązujących przepisów prawa i następuje przed dokonaniem poszczególnych transakcji.

Banki spółdzielcze planują swoją politykę podatkową w następujący sposób:

- 19-procentowy podatek dochodowy od zysku netto powiększany jest o dodatkowy podatek od kosztów, które nie są kwalifikowane jako koszty uzyskania przychodów i powiększają podstawę opodatkowania. W kosztach tych główną pozycję stanowią koszty rezerw celowych/saldo/na należności /kredyty/ zagrożone, które poza szczególnymi sytuacjami nie są kosztami uzyskania przychodów. W praktyce sprowadza się to do ustalenia faktycznej stopy opodatkowania, odpowiednio wyższej od 19% w zależności od założonego wzrostu salda rezerw celowych, np. 21%, 22,5% itp. Podstawę opodatkowania można natomiast obniżyć tworząc tzw. rezerwy na ryzyko ogólne, których łączna wartość nie może przekroczyć 1,5% obliża kredytowego. Rezerwy te obniżają jednak zysk netto, który, jak wspomniano, jest źródłem powiększania funduszy własnych.
- Pozostałe obciążenia planowane są uwzględniając obowiązujące stawki i założone w planie wartości tych pozycji bilansowych, od których są one naliczane.

Wybrane banki są położone w trzech różnych województwach i osiągają ponadprzeciętne wyniki ekonomiczne, w związku z tym przeprowadzone badania mają charakter fragmentaryczny i nie uprawniają do wnioskowania dotyczącego wszystkich banków spółdzielczych w Polsce. Mogą jednak stanowić sygnały w omawianym zagadnieniu.

Wnioski

1. Obowiązujące przepisy dotyczące obciążeń podatkowych stanowią dla banku istotny ciężar podatkowy, wyznaczany nie tylko wydatkami podatkowymi, które obejmują płatności poszczególnych podatków, ale również wydatkami związanymi z ponoszeniem kosztów ewidencji i rozliczeń.
2. Obciążenia fiskalne stanowią dla banku dodatkowy obszar ryzyka związany z prowadzoną działalnością podatkową, przepisy są bowiem skomplikowane, niespójne i sprzeczne. Obowiązek podatkowy nie zawsze jest precyzyjnie określony, co w praktyce oznacza trudności z jego oszacowaniem oraz stanowi potencjalne źródło sporu z organami podatkowymi.
3. Według obowiązujących przepisów, obciążenia fiskalne banków spółdzielczych są takie same jak innych banków działających w Polsce, a nawet większe, co wynika ze spółdzielczego charakteru tych instytucji. Sektor spółdzielczy nie korzysta obecnie z żadnych preferencji w tym zakresie. Biorąc pod uwagę aktualną i przyszłą sytuację budżetu państwa, nie należy oczekiwać zmniejszenia tych obciążeń.
4. Ważnym zagadnieniem jest podwójne opodatkowanie dywidendy – procentowania udziałów dla członków banku.
5. Szybko rozwijające się banki spółdzielcze nie mają możliwości stosowania „optymalizacji podatkowej” a przyrost funduszy własnych determinuje w sposób bezpośredni zwiększanie skali działalności, gdzie podstawowym źródłem powiększania tych funduszy jest zysk netto.

Literatura

- KNF: Informacja o sytuacji krajowych banków komercyjnych, banków spółdzielczych i oddziałów instytucji kredytowych.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 marca 1999 r. w sprawie określenia górnej granicy składek organizacji spółdzielczych na rzecz związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej (Dz.U. Nr 30, poz. 290).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591).
- Uchwała nr 32/2010 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dnia 17 listopada 2010 r.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru nad bankami (Dz.U. z 2007 r. Nr 249, poz. 1855).
- Uchwała nr 12/2004 III Kongresu Spółdzielczości z dnia 20 listopada 2004 r. w sprawie zasad finansowania działalności Krajowej Rady Spółdzielczej przez organizacje spółdzielcze.
- Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 1991 r. Nr 9, poz. 31).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535).
- Ustawa z dnia z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654).

Fiscal burden on example of chosen cooperative banks

Abstract

The following article is divided into three chapters. First issue raised in the study is the assessment of economic-financial condition of cooperative banks based on primary financial figures characteristic for entire banking sector. Collected data is a precious source of information about the position of cooperative banks in relation to entire banking sector.

The second chapter refers to fiscal burden imposed on entitles of cooperative banking. Authors focused here on basic tax responsibilities, which under currently applicable law are imposed on entire banking sector including cooperative banks.

Third chapter indicates other financial charges, which from authors point of view are critical for comprehensive representation of studied issues.

Magdalena Forfa

Instytut Przedsiębiorczości

Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

Obciążenia fiskalne gospodarstw rolniczych w zależności od wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego

Wstęp

Podatki są jednym z instrumentów polityki fiskalnej, które oddziałują na podmioty gospodarcze w różnorodnych sferach, tj. ekonomicznej, politycznej, społecznej, demograficznej itp. Poprzez odpowiednio skonstruowany system podatkowy indywidualnego rolnictwa – jak twierdził Hanusz [1996, s. 260] – można wpływać na:

- kierunki i strukturę produkcji rolnej (rozwój działów specjalnych, hamowanie/pobudzanie spadku określonego rodzaju produkcji rolniczej),
- lokalizację produkcji rolniczej (aktywizacja gospodarcza wybranych regionów kraju),
- wzrost rozmiarów i intensyfikację produkcji rolniczej,
- podwyższenie wykorzystania podstawowych czynników produkcji rolniczej.

Dziemianowicz [2009, s. 55] również podkreślała, że instrumenty fiskalne mogą być wykorzystane do przyspieszenia przemian strukturalnych w rolnictwie. Obciążenia fiskalne mogą zatem w dużym stopniu kształtować działalność rolniczą [Przychodzka 2006, s. 153].

Na obciążenie fiskalne gospodarstw rolniczych w Polsce składa się kilka rodzajów podatków, tj. podatek rolny, podatek leśny, podatek od działów specjalnych produkcji rolniczej, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportu, podatek od spadków i darowizn oraz podatek VAT [Podstawka 2000, s. 51]. W Polsce gospodarstwa rolnicze zostały wyłączone z opodatkowania podatkiem dochodowym, z wyjątkiem działów specjalnych produkcji. Jest to sprzeczne z równym traktowaniem podatnika. Zgodnie z badaniami Mądrej [2009, s. 179], dominującą pozycję w strukturze obciążeń fiskalnych w gospodarstwach rolniczych zajmuje podatek rolny (na poziomie 86–87% w stosunku do podatków ogółem). Podatek ten zaliczany jest do grupy podatków majątkowych. Podstawą

jego wymiaru jest ziemia. Wprowadzony w 1984 r. podatek rolny miał spowodować przebudowę struktury agrarnej rolnictwa oraz powstanie silnych ekonomicznie gospodarstw. Niestety, nie osiągnięto zaplanowanych celów [Dziemiąnowicz 2009, s. 58].

Cel i metody badań

Celem głównym opracowania było określenie poziomu obciążenia dochodu podatkami gospodarstw rolniczych z regionu Mazowsze i Podlasie, w zależności od wielkości ekonomicznej i typu rolniczego. Ponadto porównano obciążenia fiskalne gospodarstw rolniczych krajów Unii Europejskiej (UE) z gospodarstwami rolniczymi Polski oraz regionu Mazowsze i Podlasie, również ze względu na wielkość ekonomiczną i typ rolniczy. Badaniem objęto indywidualne gospodarstwa rolnicze uczestniczące w systemie PL-FADN¹, zarówno z regionu Mazowsze i Podlasie (obejmuje cztery województwa: lubelskie, łódzkie, mazowieckie i podlaskie), jak i z całego obszaru Polski. Ponadto wykorzystano informacje dotyczące państw UE z bazy danych UE-FADN². Przedstawiono wyniki dotyczące wybranych państw UE. Należy podkreślić, że baza danych FADN jest bardzo zróżnicowana (występują gospodarstwa rolnicze z różnych regionów Europy, o dużym zdywersyfikowaniu produkcji), wyniki ekonomiczne gospodarstw są zintegrowane³. Okres badawczy obejmował lata 2004–2008. Zbudowano wskaźnik, którego konstrukcja była następująca: w liczniku znajdowała się zmienna – „podatki” (SE 390), a w mianowniku zmienna – „dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego” (SE 420). Zmienna „podatki” (SE 390) są to podatki i inne opłaty gospodarstwa rolnego (bez VAT gospodarstwa rolnego i podatków osobistych rolnika), a także podatki i inne opłaty od ziemi i budynków. Dopłaty do podatków nie są ujmowane. Zmienna „dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego”

---

¹FADN – ang. Farm Accountancy Data Network – to europejski system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych. Dane PL-FADN gromadzi Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy (IERiGŻ-PIB).

²Dane UE-FADN zbierane są przez Komisję Europejską od Agencji Łącznikowej każdego z państw UE. Każda Agencja Łącznikowa przygotowuje po zakończeniu roku obrachunkowego sprawozdania z gospodarstw rolnych należących do reprezentatywnej próby gospodarstw i przesyła ten raport do Komisji. Zakres, format i sposób wpisywania danych niezbędnych do wykonywania sprawozdania z gospodarstwa rolnego uczestniczącego w systemie FADN są zgodne z rozporządzeniem Komisji. Umożliwia to tworzenie wspólnych zbiorów danych z gospodarstw z obszaru UE.

³Zgodnie z zasadą tajności, nie publikuje się uśrednionych wyników, jeśli w próbie znajduje się mniej niż 15 gospodarstw [Goraj i in. 2004, s. 22].

(SE 420) to wartość dodana netto⁴, pomniejszona o koszty czynników zewnętrznych i powiększona o saldo dopłat i podatków dotyczące inwestycji, opłata za zaangażowanie własnych czynników wytwórczych do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego oraz opłata za ryzyko podejmowane przez prowadzącego gospodarstwo rolne w roku obrachunkowym [Chmielewska 2010, s. 66].

Wyniki badań

W tabeli 1 przedstawiono, w jakim stopniu były obciążone podatkami gospodarstwa rolnicze z regionu Mazowsze i Podlasie w zależności od wielkości ekonomicznej w badanym okresie⁵. W miarę wzrostu wielkości ekonomicznej malało obciążenie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego podatkami. W badanym okresie średnio z 1 zł dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego płacono podatki w wysokości od 2 do 4 gr. W gospodarstwach rolniczych o sile ekonomicznej poniżej 100 ESU w latach 2004–2007 nastąpił spadek badanego wskaźnika. Wynikało to ze wzrostu dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolniczego w tym okresie. W 2008 r. znacznie spadła wartość wygenerowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w stosunku do poprzednich lat, zatem znacznie wzrosła relacja podatków do dochodów. Zgodnie z danymi z bazy UE-FADN, dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego o sile ekonomicznej powyżej 100 ESU był wartością ujemną, z tego powodu nie obliczono relacji podatków do dochodu.

W gospodarstwach rolniczych o sile ekonomicznej od 16 do 100 ESU można zaobserwować, że 1 zł dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego był obciążony podatkami w wysokości poniżej 2 gr. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej poniżej 16 ESU ta relacja wynosiła od 2 do 9 gr. Gospodarstwa najmniejsze (do 4 ESU) ponosiły największy ciężar fiskalizmu – od 3 do 9 gr.

W tabeli 2 zaprezentowano relacje podatków i dochodu gospodarstw rolniczych z Polski w zależności od wielkości ekonomicznej. Umożliwiło to porównanie obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego podatkami w regionie Mazowsze i Podlasie ze średnią wartością tego obciążenia w kraju. Można zauważyć, że w gospodarstwach rolniczych z Polski o wartości ekonomicznej poniżej 100 ESU wraz ze wzrostem siły ekonomicznej malały podatki. Średnio

⁴Wartość dodana netto (SE 415) to produkcja ogółem (SE 131) – zużycie pośrednie + saldo dopłat i podatków dotyczące działalności operacyjnej (SE 600) – amortyzacja (SE 360).

⁵Chmielewska [2010, s. 68–71] badała obciążenie podatkiem rolnym dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w podziale na województwa. Najniższą wielkość badanego wskaźnika w latach 2004–2007 w regionie Mazowsze i Podlasie odnotowało województwo podlaskie, a najwyższą łódzkie.

1 zł z dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w Polsce o sile ekonomicznej poniżej 100 ESU w badanym okresie był obciążony 3–4 gr podatków. Podobną tendencję można było zaobserwować we wszystkich gospodarstwach rolniczych z regionu Mazowsze i Podlasie (tab. 1).

Tabela 1

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w regionie Mazowsze i Podlasie (%)

Wyszczególnienie		Lata					Średnio
		2004	2005	2006	2007	2008	
Kryterium typu rolniczego	Uprawy polowe	4,7	4,9	3,2	2,8	4,4	4,0
	Uprawy ogrodnicze	2,3	2,3	2,0	1,6	1,4	1,9
	Uprawy trwałe	5,8	3,0	2,2	2,0	4,1	3,4
	Krowy mleczne	2,1	1,5	1,4	1,2	1,7	1,6
	Zwierzęta – system wypasowy	1,7	1,7	1,2	1,4	2,7	1,7
	Zwierzęta ziarnożerne	1,4	1,8	1,9	1,9	1,7	1,7
	Mieszane	4,5	4,2	2,8	3,0	4,3	3,8
	Razem	3,4	3,3	2,4	2,4	3,6	3,0
Kryterium wielkości ekonomicznej	≤ 4 ESU	9,2	6,0	3,9	3,5	5,2	5,5
	(4;8 > ESU	5,6	4,3	3,1	2,7	3,8	3,9
	(8;16 >ESU	3,1	2,8	2,0	2,1	2,8	2,6
	(16;40 > ESU	1,8	1,8	1,4	1,3	1,7	1,6
	(40;100 > ESU	1,9	1,7	1,6	1,2	1,6	1,6
	> 100 ESU	1,3	1,7	4,6	2,4	(-)*	2,5
	Razem	3,4	3,3	2,4	2,4	3,6	3,0

* (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PL-FADN.

W latach 2005–2008 polskie gospodarstwa rolnicze o sile ekonomicznej powyżej 100 ESU były najbardziej obciążone podatkami. Najprawdopodobniej gospodarstwa te, jako wysoce wyspecjalizowane, podlegały podatkowi od działów specjalnych.

Czechy, Litwa, Łotwa, Słowacja i Węgry miały podobny rozkład obciążenia dochodu rolniczego z rodzinnych gospodarstw rolnych podatkami, jak w Polsce (tab. 3). W gospodarstwach o sile ekonomicznej poniżej 100 ESU w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej zmniejszał się badany wskaźnik. W największym stopniu obciążone były gospodarstwa rolniczej o sile ekonomicznej powyżej 100 ESU. W wymienionych państwach UE Litwa charakteryzowała się najniższą relacją podatków w stosunku do dochodu (średnio z 1 zł dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego płacono 1 gr podatków).

Tabela 2

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w Polsce (%)

Wyszczególnienie		Lata					Średnio
		2004	2005	2006	2007	2008	
Kryterium typu rolniczego	Uprawy polowe	4,4	6,8	4,6	3,7	7,3	5,4
	Uprawy ogrodnicze	1,8	2,0	1,9	1,8	1,0	1,7
	Uprawy trwałe	3,1	2,7	2,1	1,5	4,1	2,7
	Krowy mleczne	1,5	1,7	1,3	1,1	1,8	1,5
	Zwierzęta – system wypasowy	2,0	2,0	1,6	1,7	3,2	2,1
	Zwierzęta ziarnożerne	1,7	1,9	1,9	1,9	1,6	1,8
	Mieszane	3,8	5,2	3,4	3,1	5,4	4,2
	Razem	3,1	4,0	3,0	2,6	4,5	3,4
Kryterium wielkości ekonomicznej	≤ 4 ESU	5,0	5,6	4,0	2,9	5,8	4,7
	(4;8 > ESU	3,5	4,0	2,9	2,8	4,2	3,5
	(8;16 >ESU	2,8	3,2	2,3	2,2	3,4	2,8
	(16;40 > ESU	2,1	2,6	1,9	1,8	2,6	2,2
	(40;100 > ESU	2,3	3,1	2,2	1,9	2,6	2,4
	> 100 ESU	4,3	9,0	10,9	7,3	33,6	13,0
	Razem	3,1	4,0	3,0	2,6	4,5	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PL-FADN.

Tabela 3

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w wybranych państwach UE w zależności od wielkości ekonomicznej* (%)

Wyszczególnienie		Lata					Średnio
		2004	2005	2006	2007	2008	
1		2	3	4	5	6	7
Czechy	4 – < 8 ESU	4,9	4,0	6,8	6,2	5,4	5,5
	8 – < 16 ESU	4,9	4,9	4,1	4,5	5,2	4,7
	16 – < 40 ESU	5,0	5,1	4,6	3,4	3,9	4,4
	40 – < 100 ESU	4,6	5,3	6,4	3,3	4,2	4,8
	≥ 100 ESU	22,2	40,0	24,5	12,6	20,4	23,9
Litwa	≤ 4 ESU	1,0	1,2	0,6	0,9	0,8	0,9
	4 – < 8 ESU	0,8	0,9	0,7	0,8	0,6	0,8
	8 – < 16 ESU	0,9	0,9	0,5	0,6	0,5	0,7
	16 – < 40 ESU	0,7	0,8	0,7	0,4	0,5	0,6
	40 – < 100 ESU	0,6	0,8	0,8	0,4	0,5	0,6
	≥ 100 ESU	1,3	1,2	1,3	0,5	0,7	1,0

cd. tabeli 3

	1	2	3	4	5	6	7
Łotwa	≤ 4 ESU	3,2	2,0	1,7	1,6	2,4	2,2
	4 – < 8 ESU	2,5	1,8	1,5	1,7	2,3	1,9
	8 – < 16 ESU	2,2	1,6	1,3	1,9	2,5	1,9
	16 – < 40 ESU	2,0	2,2	1,5	1,6	2,4	1,9
	40 – < 100 ESU	1,8	2,5	1,9	1,8	2,2	2,0
	≥ 100 ESU	6,5	5,0	3,5	2,2	3,0	4,0
Słowacja	4 – < 8 ESU	4,3	0,4	9,0	bd***	bd***	4,6
	8 – < 16 ESU	12,9	3,4	18,4	4,0	5,8	8,9
	16 – < 40 ESU	7,0	(-)**	128,4	6,4	10,1	38,0
	40 – < 100 ESU	44,1	37,2	(-)**	39,6	23,6	36,1
	≥ 100 ESU	(-)**	(-)**	(-)**	(-)**	(-)**	(-)**
Węgry	≤ 4 ESU	7,4	38,7	8,5	1074,1	21,2	230,0
	4 – < 8 ESU	3,7	9,2	2,1	2,5	5,8	4,7
	8 – < 16 ESU	3,8	4,0	1,6	2,3	2,8	2,9
	16 – < 40 ESU	2,3	3,1	2,1	1,8	1,7	2,2
	40 – < 100 ESU	6,8	4,3	2,2	1,8	1,8	3,4
	≥ 100 ESU	29,1	18,6	15,7	12,2	6,5	16,4

*Występują wszystkie kryteria wielkości ekonomicznej dostępne w bazie UE-FADN.

** (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

***bd – brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UE-FADN.

We Francji, w Holandii i Wielkiej Brytanii w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej badany wskaźnik zmniejszał się. W najmniejszym stopniu obciążone były gospodarstwa rolne o sile ekonomicznej powyżej 100 ESU (tab. 4). Poziom tej relacji w tych państwach oraz w Niemczech był znaczny w porównaniu do wcześniej omówionych państw UE (tab. 3) oraz w porównaniu do Polski, w tym regionu Mazowsze i Podlasie. Należy jednak podkreślić, że polski system opodatkowania rolnictwa znacznie różni się od systemów funkcjonujących w pozostałych państwach UE. Systemy podatkowe w państwach UE oparte są na podatku dochodowym, który zazwyczaj płacony jest w formie ryczałtu [Wasilewski, Gruzziel 2008, s. 61].

W tabeli 1 przedstawiono obciążenia dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego podatkami w zależności od typu rolniczego w regionie Mazowsze i Podlasie⁶. Gospodarstwa rolne o typach: uprawy trwałe, uprawy polowe

⁶M. Mądra [2009, s. 182] badała obciążenia przychodów ze sprzedaży gospodarstw rolniczych podatkiem rolnym w latach 2004–2007. Gospodarstwa o typie uprawy polowe odnotowały naj-

Tabela 4

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w wybranych państwach UE w zależności od wielkości ekonomicznej* (%)

Wyszczególnienie		Lata					Średnio
		2004	2005	2006	2007	2008	
Francja	8 – < 16 ESU	8,4	9,2	9,5	12,4	16,4	11,2
	16 – < 40 ESU	7,2	7,7	6,8	5,4	7,5	6,9
	40 – < 100 ESU	6,7	6,8	5,6	4,4	5,7	5,8
	≥ 100 ESU	6,7	6,8	5,5	4,3	5,5	5,8
	Razem	6,9	7,0	5,8	4,5	5,9	6,0
Holandia	16 – < 40 ESU	188,8	117,8	9,9	91,2	(-)**	101,9
	40 – < 100 ESU	10,9	8,4	8,3	7,7	10,4	9,1
	≥ 100 ESU	8,6	6,9	6,2	7,8	10,3	7,9
	Razem	10,2	8,0	6,8	8,4	11,8	9,0
Niemcy	16 – < 40 ESU	7,2	7,3	6,5	5,2	9,5	7,1
	40 – < 100 ESU	5,1	4,9	4,9	3,6	5,6	4,9
	≥ 100 ESU	7,1	7,2	6,1	4,5	7,4	6,4
	Razem	6,3	6,3	5,7	4,3	7,0	5,9
Wielka Brytania	8 – < 16 ESU	13,3	10,5	6,7	7,1	5,7	8,7
	16 – < 40 ESU	5,6	5,4	3,9	3,4	2,6	4,2
	40 – < 100 ESU	3,4	2,8	2,5	1,8	1,6	2,4
	≥ 100 ESU	3,9	3,2	2,0	1,3	1,3	2,3
	Razem	4,0	3,4	2,4	1,7	1,6	2,6

*Występują wszystkie kryteria wielkości ekonomicznej dostępne w bazie UE-FADN.

** (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UE-FADN.

i mieszane charakteryzowały się najwyższym badanym wskaźnikiem (od 1,96 do 5,80%). Średnio 1 zł wygenerowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego o typie uprawy polowe w badanym okresie był obciążony 4 gr podatków. W najmniejszym stopniu ponosiły ciężar fiskalizmu gospodarstwa rolnicze o typach: krowy mleczne, zwierzęta ziarnożerne i zwierzęta żywione w systemie wypasowym (od 1,21 do 2,66%). Średnio relacja podatków do 1 zł dochodu w tych gospodarstwach wynosiła 2 gr.

Gospodarstwa z najwyższym badanym wskaźnikiem w latach 2006–2007 odnotowały spadek relacji podatków w stosunku do dochodu. Związane było

---

wyższy wskaźnik obciążenia przychodów podatkiem rolnym. Najniższą wielkość wskaźnika miały gospodarstwa o typie zwierzęta ziarnożerne.

to ze znacznym zmniejszeniem wartości podatków zapłaconych w tym okresie w stosunku do lat 2004–2005 i 2008. Ponowny wzrost tego wskaźnika nastąpił w 2008 r. i był on na zbliżonym poziomie jak w latach 2004–2005. Relacja podatków w stosunku do dochodu miała tendencję malejącą w badanym okresie w gospodarstwach rolniczych o typie uprawy ogrodnicze. Wynika to ze spadku wartości zapłaconych podatków (wartość podatków zmniejszyła się w 2008 r. w stosunku do 2004 r. o 58%) oraz osiągniętego dochodu.

W Polsce, podobnie jak w regionie Mazowsze i Podlasie, relacja podatków do dochodu w badanym okresie była najwyższa w gospodarstwach o typach: uprawy polowe, mieszane i uprawy trwałe (tab. 2). Relacja ta kształtowała się na poziomie od 1,47% (gospodarstwa o typie uprawy trwałe w 2007 r.) do 7,27% (gospodarstwa o typie uprawy polowe w 2008 r.). W latach 2004–2007 gospodarstwa o typie krowy mleczne w najmniejszym stopniu ponosiły ciężar fiskalizmu. Ponadto badany wskaźnik miał w tym okresie tendencję malejącą (od 1,52% w 2004 r. do 1,08% w 2007 r.). W 2008 r. najniższym obciążeniem podatkami charakteryzowały się gospodarstwa o typie uprawy ogrodnicze, a następnie zwierzęta ziarnożerne. Jednak obciążenie 1 zł dochodu gospodarstw o typie krowy mleczne podatkami było znacznie niższe, w porównaniu do gospodarstw o pozostałych typach rolniczych i nie przekraczało 2 gr.

Porównując Polskę oraz region Mazowsze i Podlasie z państwami z UE można zaobserwować, że w większości w najmniejszym stopniu obciążone podatkami były gospodarstwa o typie krowy mleczne (Belgia, Niemcy, Hiszpania, Francja, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa i Finlandia – tab. 5 i 6).

Tabela 5

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w wybranych państwach UE w zależności od typu rolniczego (%)

Wyszczególnienie		Lata				
		2004	2005	2006	2007	2008
1		2	3	4	5	6
Belgia	Uprawy polowe	2,9	3,3	2,6	2,9	4,3
	Uprawy ogrodnicze	7,6	5,3	5,0	5,7	5,7
	Uprawy trwałe	3,0	2,6	2,9	1,6	2,8
	Krowy mleczne	2,7	2,2	2,1	1,8	3,1
	Zwierzęta – system wypasowy	2,7	3,1	2,8	3,3	4,8
	Zwierzęta ziarnożerne	2,7	2,5	2,4	9,7	5,9
	Mieszane	3,1	3,0	2,6	3,1	4,3

cd. tabeli 5

	1	2	3	4	5	6
Niemcy	Uprawy polowe	8,5	10,3	7,1	5,0	7,1
	Uprawy ogrodnicze	14,3	9,4	9,3	7,0	9,0
	Wino	7,1	6,4	6,7	5,4	7,0
	Uprawy trwałe	9,7	5,8	6,0	4,7	7,7
	Krowy mleczne	4,0	3,5	3,3	2,2	4,7
	Zwierzęta – system wypasowy	5,8	6,0	6,2	4,8	8,9
	Zwierzęta ziarnożerne	3,4	4,6	5,8	(-)*	5,5
	Mieszane	6,5	7,6	7,9	6,2	11,5
Hiszpania	Uprawy polowe	1,7	2,5	2,0	1,4	1,8
	Uprawy ogrodnicze	0,7	1,1	1,3	1,4	0,8
	Wino	1,4	2,2	2,0	1,6	1,7
	Uprawy trwałe	1,6	1,4	1,4	1,8	2,0
	Krowy mleczne	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
	Zwierzęta – system wypasowy	0,7	0,7	1,0	0,6	0,8
	Zwierzęta ziarnożerne	0,5	0,4	0,5	0,5	0,9
	Mieszane	0,5	0,9	0,7	0,7	0,9
Francja	Uprawy polowe	8,9	10,6	6,9	3,9	5,8
	Uprawy ogrodnicze	7,5	4,3	4,3	6,1	6,2
	Wino	5,8	6,8	6,8	5,5	7,1
	Uprawy trwałe	12,0	17,7	4,4	5,0	4,6
	Krowy mleczne	5,8	5,1	5,0	4,0	4,3
	Zwierzęta – system wypasowy	5,3	4,8	4,4	5,6	6,9
	Zwierzęta ziarnożerne	8,3	4,7	3,6	11,4	10,1
	Mieszane	6,5	6,3	5,4	4,2	5,8

* (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UE-FADN.

W Holandii, Austrii i Portugalii odnotowano najniższy badany wskaźnik w gospodarstwach o typie uprawy trwałe (tab. 7). Ponadto należałoby zwrócić uwagę, że np. w regionie Mazowsze i Podlasie gospodarstwa rolnicze o typach krowy mleczne oraz zwierzęta żywione w systemie wypasowym miały najniższy poziom fiskalizmu. We Francji i na Łotwie gospodarstwa rolnicze o typie zwierzęta żywione w systemie wypasowym były najbardziej obciążone podatkami. Najmniej były obciążone gospodarstwa rolnicze o typie krowy mleczne (tab. 5 i 6).

Tabela 6

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w wybranych państwach UE w zależności od typu rolniczego (%)

Wyszczególnienie		Lata				
		2004	2005	2006	2007	2008
Litwa	Uprawy polowe	1,0	1,2	1,0	0,6	0,6
	Uprawy ogrodnicze	1,1	1,1	1,0	0,5	0,8
	Uprawy trwałe	bd**	2,1	0,8	0,8	1,3
	Krowy mleczne	0,7	0,5	0,4	0,5	0,6
	Zwierzęta – system wypasowy	bd**	0,9	0,4	0,6	0,8
	Mieszane	0,9	1,0	0,7	0,7	0,6
Luksemburg	Uprawy polowe	19,7	bd**	bd**	bd**	bd**
	Wino	2,3	3,7	3,8	3,5	4,5
	Krowy mleczne	2,1	1,9	1,9	1,7	1,9
	Zwierzęta – system wypasowy	2,9	2,7	2,6	2,3	4,5
	Zwierzęta ziarnożerne	bd**	bd**	bd**	bd**	7,1
	Mieszane	3,2	2,9	2,5	2,8	4,7
Finlandia	Uprawy polowe	1,0	1,5	1,4	0,6	1,5
	Uprawy ogrodnicze	1,5	1,2	1,2	1,1	2,7
	Krowy mleczne	0,6	0,9	0,9	0,8	0,8
	Zwierzęta – system wypasowy	1,2	1,0	1,9	1,4	3,7
	Zwierzęta ziarnożerne	1,4	1,1	2,0	1,4	5,3
	Mieszane	1,1	1,1	1,1	1,0	1,4
Irlandia	Uprawy polowe	0,7	0,7	0,5	0,3	0,7
	Krowy mleczne	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5
	Zwierzęta – system wypasowy	1,0	0,8	0,9	1,0	1,0
	Mieszane	0,7	0,8	0,7	0,6	1,3
Łotwa	Uprawy polowe	4,1	3,3	3,3	2,1	2,3
	Uprawy trwałe	bd	1,0	1,6	2,0	2,2
	Krowy mleczne	2,1	1,5	1,2	1,3	2,1
	Zwierzęta – system wypasowy	1,5	1,4	1,1	1,4	2,2
	Zwierzęta ziarnożerne	4,7	6,3	3,2	3,2	(-)*
	Mieszane	2,8	2,2	1,6	1,9	2,5

* (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

**bd – brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UE-FADN.

Tabela 7

Wskaźnik obciążenia dochodu z rodzinnego gospodarstwa podatkami w wybranych państwach UE w zależności od typu rolniczego (%)

Wyszczególnienie		Lata				
		2004	2005	2006	2007	2008
Holandia	Uprawy polowe	75,4	11,6	7,3	6,8	10,5
	Uprawy ogrodnicze	11,0	11,0	6,5	11,6	(-)*
	Uprawy trwałe	2,7	4,0	3,8	3,1	3,8
	Krowy mleczne	7,5	5,6	6,2	4,6	5,9
	Zwierzęta – system wypasowy	9,9	135,2	9,7	(-)*	(-)*
	Zwierzęta ziarnożerne	9,4	5,5	6,9	(-)*	15,0
	Mieszane	63,1	12,1	12,5	18,6	16,8
Austria	Uprawy polowe	4,7	5,4	4,6	3,3	3,3
	Wino	3,1	4,7	3,7	2,9	3,0
	Uprawy trwałe	2,0	3,0	2,8	1,6	1,3
	Krowy mleczne	1,9	1,7	1,5	3,3	2,8
	Zwierzęta – system wypasowy	2,3	2,3	2,4	3,1	3,1
	Zwierzęta ziarnożerne	2,7	1,9	1,9	2,4	2,6
	Mieszane	3,7	3,3	2,9	2,9	3,4
Portugalia	Uprawy polowe	1,0	0,7	0,8	0,7	0,7
	Uprawy ogrodnicze	0,6	0,6	0,3	1,0	1,0
	Wino	0,9	1,0	0,6	0,4	1,0
	Uprawy trwałe	0,8	0,4	0,3	0,5	0,2
	Krowy mleczne	0,7	1,3	1,2	1,7	1,6
	Zwierzęta – system wypasowy	1,5	0,6	2,0	2,6	2,4
	Zwierzęta ziarnożerne	0,8	1,3	0,2	2,6	1,8
	Mieszane	1,3	3,2	1,8	2,1	0,6

* (-) – Oznacza, że relacja była ujemna, ponieważ dochód rolniczych był wartością ujemną, w związku z powyższym nie obliczano wskaźnika.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UE-FADN.

Wnioski

W opracowaniu zbadano relację między podatkami a dochodem z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zależności od wielkości ekonomicznej i typu rolniczego. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Obciążenie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego podatkami wraz ze wzrostem siły ekonomicznej malało w gospodarstwach z regionu Mazowsze

i Podlasiu. Podobna tendencja wystąpiła w gospodarstwach rolniczych we Francji, Holandii i Wielkiej Brytanii. Z kolei w Polsce oraz w kilku państwach UE (Czechy, Litwa, Łotwa, Słowacja i Węgry) gospodarstwa o sile ekonomicznej powyżej 100 ESU były najbardziej obciążone podatkami. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej poniżej 100 ESU wystąpiła taka sama tendencja jak w gospodarstwach z regionu Mazowsze i Podlasie. Przy ustalaniu wniosków na podstawie danych z UE-FADN należy pamiętać, że jest to baza bardzo zróżnicowana. Porównywane są gospodarstwa rolne z różnych regionów Europy o znacznie zdywersyfikowanym profilu działalności.

2. W regionie Mazowsze i Podlasie w badanym okresie gospodarstwa o typach rolniczych: krowy mleczne, zwierzęta ziarnożerne oraz zwierzęta żywione w systemie wypasowym płaciły najniższe podatki w stosunku do dochodu. Najbardziej obciążone podatkami były gospodarstwa o typach rolniczych: uprawy trwałe, uprawy polowe i mieszane. Tendencja taka wystąpiła również w gospodarstwach z całego obszaru Polski. W większości państw UE gospodarstwa o typie rolniczym krowy mleczne były w najmniejszym stopniu obciążone podatkami.
3. W Polsce jest uprzywilejowana działalność rolnicza:
  - niezwiązana silnie z jednym z najistotniejszych czynników produkcji, czyli ziemią,
  - prowadzona na dużą skalę, czyli charakteryzująca się wyższą wielkością ekonomiczną.

Zatem system podatkowy stanowi ukrytą formę subwencji rolnictwa. Nie spełnia jednak jednej z podstawowych ról polityki fiskalnej – stymulującej rozwój i przemiany w rolnictwie.

Literatura

- CHMIELEWSKA M.: *Efektywność opodatkowania podatkiem rolnym gospodarstw rolniczych* [w:] *Efektywność – rozważania nad istotą i pomiarem*. Prace Naukowe UE we Wrocławiu, nr 144, 2010.
- DZIEMIANOWICZ R.: *Podatek dochodowy w rolnictwie – stymulator czy hamulec przemian strukturalnych?* Roczniki Naukowe SERiA, Tom XI, Zeszyt 2 (2009).
- GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z.: *Rachunkowość rolnicza*. Difin, Warszawa 2004.
- HANUSZ A.: *Polityka podatkowa w zakresie różnicowania obciążeń dochodów rolniczych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996.
- MAĐRA M.: *Obciążenia podatkiem rolnym indywidualnych gospodarstw rolnych*. Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 76 (2009).

- PODSTAWKA M.: *System podatkowy w rolnictwie*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2000.
- PRZYGODZKA R.: *Fiskalne instrumenty wspierania rozwoju rolnictwa – przyczyny stosowania, mechanizmy i skutki*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.
- WASILEWSKI M., GRUZIEL K.: *Podatek dochodowy w indywidualnych gospodarstwach rolniczych – koncepcja i skutki*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, 2008.

The level of fiscal burden in farms in relation european size unit and type of farming

Abstract

The aim of the paper is to define the level of fiscal burden in farms in relation european size and type of farming in Mazowsze and Podlasie region, in Poland and also in selected European Union countries. The period of farm investigation covers the years 2004–2008. On the basis of conducted research has been ascertained that farms which had lower economic power (ESU), had the highest level of fiscal burden. In addition, the type of farm – “milk” paid the lowest taxes in relation to their income. Thus, the tax system favors farms, where production is highly dependent on land and high economic strength.

Krzysztof Prymon

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Problemy wdrażania rachunkowości rolniczej na Dolnym Śląsku

Wstęp

Gospodarstwa rolne rzadko kiedy prowadzą rachunkowość. Duży potencjał produkcyjny, jakim dysponują gospodarstwa rolne oraz prowadzenie działalności produkcyjnej na dużą skalę wymagają od rolnika umiejętności zarządzania gospodarstwem tak, jak gdyby byłoby to przedsiębiorstwo produkcyjne, handlowe czy też usługowe. Każda jednostka gospodarcza prowadząca działalność na dużą skalę powinna prowadzić rachunkowość. Prowadzenie zapisów rachunkowych powinno przede wszystkim służyć rolnikowi. Doświadczenia Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wskazują, że gospodarstwa prowadzące rachunkowość pod nadzorem tego Instytutu po kilku latach osiągały znacznie lepsze efekty. Prowadzenie na bieżąco zapisów księgowych znacznie ułatwia kontrolę nad prowadzoną działalnością.

Począwszy od 1996 roku Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, przy pomocy ośrodków doradztwa rolniczego, wdraża program rachunkowości w indywidualnych gospodarstwach rolnych, których właściciele zaciągnęli kredyty inwestycyjne z linii „na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby mające nie więcej niż czterdzieści lat”. Zostali oni zobowiązani do prowadzenia rachunkowości od następnego roku po uzyskaniu kredytu do końca trwania umowy kredytowej. W ramach wdrażania programu Agencja wprowadziła Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (ZSRGR), który w latach 1996–1997 obsługiwany był w programie komputerowym „Książka”, a w 1998 i 1999 roku w programie „PORR”.

W Polsce rodzaje podmiotów prowadzących rachunkowość rolniczą można podzielić na:

- gospodarstwa objęte systemem FADN,
- duże gospodarstwa rolnicze, funkcjonujące jako spółki prawa handlowego.

W naszym kraju w najbliższych latach powinien zostać wprowadzony podatek dochodowy w rolnictwie. Będzie to wymagać od rolników prowadzenia odpowiedniej sprawozdawczości finansowej.

Cel badań

Celem badań było określenie zapotrzebowania na informacje pochodzące z rachunkowości w indywidualnych gospodarstwach rolniczych oraz zbadanie wiedzy rolników na temat prowadzenia rachunkowości w rolnictwie i wpływie szkoleń prowadzonych przez ośrodki doradztwa rolniczego na decyzje podejmowane przez rolników na terenie Dolnego Śląska.

Metodyka badań

Badania przeprowadzono w przedsiębiorstwach rolniczych oraz wśród rolników wielkoobszarowych na terenie województwa dolnośląskiego. Dobór obiektów badawczych był celowy. Próba badawcza objęła 200 respondentów. Byli to rolnicy, którzy od kilku lat współpracują z Dolnośląskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu. Zostali oni pogrupowani według następujących kryteriów:

- 1) według struktury użytków rolnych (dalej – UR) w 4 grupach obszarowych: do 10,00 ha UR; 10,01–20,00 ha UR; 20,01–50,00 ha UR; powyżej 50 ha UR,
- 2) według 5 regionów funkcjonalnych województwa dolnośląskiego,
- 3) według wieku kierowników gospodarstw z podziałem na rolników młodszych (do 40 lat) i starszych, czyli mających ponad 40 lat,
- 4) według kwalifikacji zawodowych kierowników gospodarstw (tu podział wg kwartyli).

Wyniki badań

a) Prowadzenie ksiąg rachunkowych w gospodarstwach rolniczych na Dolnym Śląsku

Pierwszym problemem podjętym przy prowadzeniu badań było określenie liczby rolników, którzy prowadzili kiedykolwiek księgi rachunkowe. W Polsce prowadzenie rachunkowości rolniczej to w dalszym ciągu rzadkość, jednak w 2009 roku rekordowa liczba rolników prowadziła księgi rachunkowe.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 86% ankietowanych rolników nigdy nie prowadziło rachunkowości. Niektórzy rolnicy (około 14%) korzystający z kredytów i ze środków Unii Europejskiej mieli pewne doświadczenia w prowadzeniu wymaganej dokumentacji. Trudno to jednak nazwać prowadzeniem prawdziwej rachunkowości. Większość prowadzących gospodarstwa rolne nie dostrzega takiej potrzeby. Ponad połowa respondentów uważa to za uciążliwe

Tabela 1

Zestawienie odpowiedzi rolników na pytanie, czy prowadzili kiedykolwiek rachunkowość w swoich gospodarstwach (% wypowiedzi)

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi ogółem				
Tak	14				
Nie	86				
Struktura odpowiedzi wg regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska					
Wyszczególnienie	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V
Tak	14	13	12	16	15
Nie	86	87	88	84	85
Struktura odpowiedzi wg wieku rolników					
Wyszczególnienie	wiek do 40 lat		wiek powyżej 40 lat		
Tak	3		30		
Nie	97		70		
Struktura odpowiedzi w grupach obszarowych gospodarstw					
Wyszczególnienie	do 10 ha UR	10,01–20,00 ha UR	20,01–50,00 ha UR	powyżej 50 ha UR	
Tak	17	9	61	74	
Nie	83	91	39	26	
Struktura odpowiedzi w zależności od posiadanych przez rolników kwalifikacji zawodowych z podziałem próby wg kwartyli: dla $Q_1 = 1,75$ jedn. kw., $Q_2 = 2,08$ jedn. kw., $Q_3 = 2,10$ jedn. kw.					
Wyszczególnienie	1/4 rolników z jedn. kw. $\leq Q_1$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_1$ i $\leq Q_2$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_2$ i $\leq Q_3$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_3$	
Tak	8	21	12	36	
Nie	92	79	88	64	

Źródło: Opracowanie własne.

i niepotrzebne. Rolnicy korzystający z kredytów mają pewne doświadczenia związane z prowadzeniem dokumentacji na potrzeby kredytodawców. Obowiązek prowadzenia rachunkowości może wystąpić wtedy, gdy w Polsce zostanie wprowadzony podatek dochodowy w rolnictwie. Wówczas rolnik będzie musiał prowadzić wiarygodną dokumentację dotyczącą kosztów, przychodów i stanu majątku. Najwięcej rolników uważa, że nie prowadzą rachunkowości, bo nie ma takiej potrzeby ani obowiązku.

Rolnicy działający we wszystkich regionach funkcjonalnych odpowiadali podobnie. Rolnicy w wieku do 40 lat w 23% odpowiadali pozytywnie, natomiast rolnicy w wieku powyżej 40 lat w 30%. Rolnicy działający w grupach obszarowych powyżej 50 ha mieli częściej propozycje tego typu niż rolnicy z grup

obszarowych poniżej 20 ha UR. Biorąc pod uwagę kwalifikacje rolnicze, rolnicy zaliczeni do 1. kwartyła mieli mniej propozycji prowadzenia rachunkowości niż zaliczeni do 2. i 3. kwartyła, natomiast rolnicy zaliczeni do kwartyła 4. mieli najczęściej takie propozycje. Oznacza to, że w Polsce nie ma tradycji prowadzenia ksiąg rachunkowych w gospodarstwach rolnych i w dalszym ciągu księgowość jest uważana za zajęcie czasochłonne i nie do końca potrzebna rolnikowi.

b) Korzyści z prowadzenia rachunkowości

Należy podkreślić, że PRL to okres dążenia do likwidacji, a nie preferowania gospodarstw indywidualnych. Mimo takiej polityki gospodarstwa rodzinne prowadzące rachunkowość, dla uproszczenia nazywane gospodarstwami rachunkowiczów, uzyskiwały lepsze wyniki produkcyjne i ekonomiczne w relacji do ogółu gospodarstw indywidualnych. Na podstawie przeprowadzonych badań można wnioskować, że w porównaniu do ogółu gospodarstw rolniczych w Polsce gospodarstwa rachunkowiczów uzyskiwały w latach 1958/1959–1978/1979 lepsze roczne wyniki produkcyjne i finansowe, średnio o 33,3% w całym badanym okresie. Należy jednoznacznie podkreślić, że korzyści z prowadzenia rachunkowości polegały głównie na bezpośrednich kontaktach rolnika z inspektorem IERiGŻ.

W czasie tych rozmów i dyskusji rolnik zdobywał wiedzę, prowadził dyskusje, zadawał pytania. Jednak materiały rolnik uzyskiwał z dużym opóźnieniem, często już po zasiewach i po podjęciu decyzji dotyczących następnego roku produkcyjnego. W związku z tym raporty te nie zawsze były użyteczne.

Tabela 2 wskazuje, czy rolnicy dostrzegają korzyści z prowadzenia ewidencji rachunkowej.

Większość rolników nie dostrzega korzyści z prowadzenia rachunkowości. Co więcej, większość uważa prowadzenie ksiąg rachunkowych za uciążliwe i niepotrzebne. Dość duża grupa respondentów (29%) nie wie, czy rachunkowość może przynosić korzyści. Może to wynikać ze zbyt mało rozpowszechnionej informacji o możliwościach stosowania rachunkowości rolniczej oraz braku rozwiniętych usług edukacyjnych w tym zakresie. W tym zakresie szczególną rolę powinny odegrać regionalne ośrodki doradztwa rolniczego przez szkolenia prowadzone dla rolników indywidualnych.

Również środki masowego przekazu powinny w większym stopniu poruszać ten temat i propagować prowadzenie księgowości, jak i przedstawiać korzyści, które może przynieść prowadzenie ewidencji księgowej. Rolnicy zaliczeni do pięciu regionów funkcjonalnych podobnie podchodzą do problemu korzyści z prowadzenia rachunkowości. Odpowiedzi we wszystkich regionach funkcjonalnych były podobne (około 40%). Rolnicy w wieku do 40 lat rzadziej wskazywali na korzyści z prowadzenia księgowości niż rolnicy w wieku powyżej 40

Tabela 2

Zestawienie odpowiedzi rolników na pytanie, czy prowadzenie rachunkowości w gospodarstwie rolnym może być korzystne (% wypowiedzi)

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi ogółem				
Tak	43				
Nie	26				
Nie wiem	31				
Struktura wypowiedzi wg regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska					
Wyszczególnienie	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V
Tak	45	41	45	41	43
Nie	37	19	25	22	16
Nie wiem	18	40	30	37	41
Struktura wypowiedzi wg wieku rolników					
Wyszczególnienie	wiek do 40 lat		wiek powyżej 40 lat		
Tak	45		56		
Nie	14		12		
Nie wiem	41		32		
Struktura wypowiedzi w grupach obszarowych gospodarstw					
Wyszczególnienie	do 10 ha UR	10,01–20,00 ha UR	20,01–50,00 ha UR	powyżej 50 ha UR	
Tak	25	31	15	40	
Nie	15	10	75	57	
Nie wiem	60	59	10	3	
Struktura odpowiedzi w zależności od posiadanych przez rolników kwalifikacji zawodowych z podziałem próby wg kwartyli: dla $Q_1 = 1,75$ jedn. kw., $Q_2 = 2,08$ jedn. kw., $Q_3 = 2,10$ jedn. kw.					
Wyszczególnienie	1/4 rolników z jedn. kw. $\leq Q_1$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_1$ i $\leq Q_2$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_2$ i $\leq Q_3$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_3$	
Tak	23	31	29	27	
Nie	26	18	11	14	
Nie wiem	51	51	60	59	

Źródło: Opracowanie własne.

lat. Oznacza to, że młodszy wiekiem rolnicy częściej dostrzegają, że gospodarstwo rolne powinno być zarządzane tak, jak gdyby była to firma. Rolnicy działający w grupach obszarowych powyżej 50 ha UR częściej stwierdzali, że rachunkowość w zarządzaniu gospodarstwem rolnym może przynosić korzyści niż rolnicy z grup obszarowych poniżej 20 ha UR. Świadczy to o tym, że duże gospodarstwa

dokonują transakcji handlowych na większą skalę, osiągają wyższe przychody i dlatego lepiej rozumieją, że prowadzenie działalności na dużą skalę powinno być ewidencjonowane.

c) Sposoby obliczania dochodu

Kolejnym problemem badawczym było zasięgnięcie informacji, czy rolnicy są przygotowani na prowadzenie sprawozdawczości finansowej dla celów podatku dochodowego, który powinien w rolnictwie zostać wprowadzony (tab. 3).

Tabela 3

Zestawienie odpowiedzi rolników na pytanie, czy obliczają samodzielnie dochód rolniczy (% wypowiedzi)

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi ogółem				
Tak	44				
Nie	56				
Struktura odpowiedzi wg regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska					
Wyszczególnienie	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V
Tak	46	44	43	42	45
Nie	54	56	57	58	55
Struktura odpowiedzi wg wieku rolników					
Wyszczególnienie	Wiek do 40 lat		Wiek powyżej 40 lat		
Tak	45		42		
Nie	55		58		
Struktura odpowiedzi w grupach obszarowych gospodarstw					
Wyszczególnienie	do 10 ha UR	10,01–20,00 ha UR	20,01–50,00 ha UR	powyżej 50 ha UR	
Tak	44	23	33	41	
Nie	56	77	67	59	
Struktura odpowiedzi w zależności od posiadanych przez rolników kwalifikacji zawodowych z podziałem próby wg kwartyli: dla $Q_1 = 1,75$ jedn. kw., $Q_2 = 2,08$ jedn. kw., $Q_3 = 2,10$ jedn. kw.					
Wyszczególnienie	1/4 rolników z jedn. kw. $\leq Q_1$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_1$ i $\leq Q_2$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_2$ i $\leq Q_3$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_3$	
Tak	42	34	32	36	
Nie	58	66	68	64	

Źródło: Opracowanie własne.

Prawie połowa rolników (44%) w ogóle nie oblicza dochodu. Rolnicy, którzy obliczają dochody wskazali, że czynią to odejmując koszty od przychodów. Inni stosują metodologię Unii Europejskiej polegającą na stosowaniu miary ESU, jeszcze inni uczestniczą w systemie FADN. Okazało się, że niektórzy rolnicy posiadają specjalistyczne programy komputerowe, służące do obliczania dochodu z gospodarstwa. Niektórzy respondenci wskazali, że potrafią obliczać dochód z gospodarstwa dzięki Zunifikowanemu Systemowi Rachunkowości Rolniczej, w którym uczestniczyli w latach 1996–1998.

Rolnicy zaliczeni do regionów funkcjonalnych od I do V podobnie odpowiadali na pytania (powyżej 40%). Rolnicy w wieku do 40 lat nieco częściej szacują dochód niż rolnicy w wieku powyżej 40 lat.

Biorąc pod uwagę kwalifikacje rolnicze, rolnicy zaliczeni do 1. kwartyła najczęściej obliczają dochód rolniczy (42%), natomiast rolnicy zaliczeni do kwartyła 3. rzadziej (32%). Z badań wynika, że niektórzy rolnicy mają pewien zakres wiedzy na temat sposobów obliczania dochodu. Oznacza to, że gdyby wprowadzono rachunkowość w gospodarstwach rolnych, duża grupa rolników mogłaby poradzić sobie z prowadzeniem ksiąg rachunkowych.

d) Gospodarstwa rolne uczestniczące w systemie FADN

Gospodarstwa rolne funkcjonujące w Polsce sklasyfikowano według typologii obowiązującej w UE (Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1242/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiające wspólnotową typologię gospodarstw rolnych). Klasyfikacja gospodarstw rolnych funkcjonujących w Polsce została wykonana na podstawie:

- czterech zestawów parametrów standardowej produkcji (SO – Standard Output),
- czterech regionów SO,
- danych badania struktury gospodarstw rolnych 2007.

Postępując zgodnie z wytycznymi ww. Rozporządzenia, sklasyfikowano 2 005 688 gospodarstw rolnych. Ta populacja wytworzyła ok. 68 mld zł wartości SO. Na podstawie struktury tworzenia wartości SO w Polsce wyznaczono minimalny próg wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego w polu obserwacji Polskiego FADN.

Wielkość tę ustalono na poziomie 4000 euro. Pole obserwacji Polskiego FADN obejmuje 738 073 gospodarstwa rolne, wytwarzające 89,5% wartości SO wszystkich sklasyfikowanych gospodarstw rolnych w Polsce. Posługując się odpowiednimi narzędziami statystycznymi, wyznaczono reprezentatywną próbę gospodarstw rolnych dla pola obserwacji Polskiego FADN. Ustalona liczebność

tej próby zaakceptowana przez Komisję Europejską liczy 12 100 gospodarstw, co oznacza, że jedno gospodarstwo rolne uczestniczące w Polskim FADN reprezentuje średnio ponad 61 gospodarstw znajdujących się w jego polu obserwacji.

Tabela 4 zawiera zestawienie odpowiedzi badanych rolników na temat ich wiedzy z zakresu systemu FADN.

Tabela 4

Zestawienie odpowiedzi rolników na pytanie, czy znają system rachunkowości FADN (% wypowiedzi).

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi ogółem				
Tak	76				
Nie	34				
Struktura odpowiedzi wg regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska					
Wyszczególnienie	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V
Tak	65	54	61	60	56
Nie	35	46	39	40	44
Struktura odpowiedzi wg wieku rolników					
Wyszczególnienie	wiek do 40 lat		wiek powyżej 40 lat		
Tak	72		67		
Nie	28		33		
Struktura odpowiedzi w grupach obszarowych gospodarstw					
Wyszczególnienie	do 10 ha UR	10,01–20,00 ha UR	20,01–50,00 ha UR	powyżej 50 ha UR	
Tak	34	32	45	76	
Nie	66	68	55	24	
Struktura odpowiedzi w zależności od posiadanych przez rolników kwalifikacji zawodowych z podziałem próby wg kwartyli: dla $Q_1 = 1,75$ jedn. kw., $Q_2 = 2,08$ jedn. kw., $Q_3 = 2,10$ jedn. kw.					
Wyszczególnienie	1/4 rolników z jedn. kw. $\leq Q_1$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_1$ i $\leq Q_2$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_2$ i $\leq Q_3$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_3$	
Tak	56	67	64	56	
Nie	44	33	36	44	

Źródło: Opracowanie własne.

Większość respondentów (76%) twierdzi, że słyszała o systemie FADN, ale uważają go za zbyt skomplikowany i czasochłonny. Większość ankietowanych rolników nie zna zasad FADN. W tym systemie podstawową zasadą jest to, że dane są tajne i nie mogą być wykorzystane do celów podatkowych. Rolnik nie ryzykuje zatem, że informacje o jego stanie majątkowym lub o wielkości dochodu zostaną upublicznione. Nie każdy jednak rolnik ma tę świadomość. Uczestnic-

two w systemie FADN służy rolnikowi głównie tym, że może dojść do poprawy wyników ekonomicznych gospodarstwa rolnego. Zdobywanie wiedzy z zakresu rachunkowości na pewno pomoże rolnikowi w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. W dużych grupach obszarowych zdecydowanie więcej rolników stwierdziło, że znają zasady systemu FADN. Wiek rolników nie miał istotnego znaczenia, gdyż odpowiedzi były podobne w obydwu grupach wiekowych.

Kolejnym problemem było ustalenie, czy ankietowani rolnicy otrzymali propozycje uczestnictwa w systemie FADN (tab. 5).

Większość rolników (78%) nie otrzymała bezpośrednio propozycji uczestnictwa w systemie FADN, ale prawie każdy słyszał, że taki system istnieje. Ośrodki doradztwa rolniczego powinny w większym stopniu propagować sys-

Tabela 5

Zestawienie odpowiedzi rolników na pytanie, czy otrzymali kiedykolwiek propozycje uczestniczenia w systemie FADN (% wypowiedzi)

Wyszczególnienie	Struktura odpowiedzi ogółem				
Tak	22				
Nie	78				
Struktura odpowiedzi wg regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska					
Wyszczególnienie	Region I	Region II	Region III	Region IV	Region V
Tak	17	22	27	16	17
Nie	83	78	73	84	83
Struktura odpowiedzi wg wieku rolników					
Wyszczególnienie	Wiek do 40 lat		Wiek powyżej 40 lat		
Tak	42		53		
Nie	58		47		
Struktura odpowiedzi w grupach obszarowych gospodarstw					
Wyszczególnienie	do 10 ha UR	10,01–20,00 ha UR	20,01–50,00 ha UR	powyżej 50 ha UR	
Tak	12	13	13	34	
Nie	88	87	67	66	
Struktura odpowiedzi w zależności od posiadanych przez rolników kwalifikacji zawodowych z podziałem próby wg kwartyli: dla $Q_1 = 1,75$ jedn. kw., $Q_2 = 2,08$ jedn. kw., $Q_3 = 2,10$ jedn. kw.					
Wyszczególnienie	1/4 rolników z jedn. kw. $\leq Q_1$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_1$ i $\leq Q_2$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_2$ i $\geq Q_3$	1/4 rolników z jedn. kw. $\geq Q_3$	
Tak	14	17	19	23	
Nie	86	83	81	77	

Źródło: Opracowanie własne.

tem FADN i skuteczniej informować o tym, że uczestnictwo w tym systemie może być korzystne. Głównymi korzyściami wynikającymi z uczestnictwa w systemie FADN ma być:

- poprawa wyników działalności,
- usprawnienie procesu podejmowania bieżących i długookresowych decyzji gospodarczych,
- możliwość porównania uzyskiwanych wyników z planowanymi,
- możliwość porównania wyników w poszczególnych latach,
- możliwość porównania własnych wyników z wynikami innych gospodarstw [Wyszkowska 2004].

Rolnicy działający w pięciu regionach funkcjonalnych odpowiedzieli podobnie (od 17 do 27% wskazań).

Osoby w wieku do 40 lat nieco rzadziej otrzymywały propozycje uczestniczenia w FADN (42%), natomiast rolnicy w wieku powyżej 40 lat nieco częściej (53%). Rolnicy działający w grupach obszarowych powyżej 50 ha UR zdecydowanie częściej otrzymywali propozycje niż rolnicy w mniejszych grupach obszarowych. Biorąc pod uwagę kwalifikacje rolnicze, rolnicy zaliczeni do poszczególnych kwartyli odpowiedzieli podobnie.

Możliwości wprowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych

Poza dotychczasowymi próbami wprowadzania rachunkowości w rolnictwie w najbliższym czasie może się okazać, że prowadzenie sprawozdawczości finansowej może być koniecznością w związku z planowanym wprowadzeniem podatku dochodowego w rolnictwie. Pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego będą mieli wiele zadań do wykonania w związku z tym, że rolnicy najczęściej nie prowadzą rachunkowości samodzielnie. W tabeli 6 przedstawiono najważniejsze czynniki sprzyjające wprowadzeniu rachunkowości i czynniki hamujące ten proces w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Pominięto wielkoobszarowe przedsiębiorstwa rolnicze, które jako spółki prawa handlowego są zobligowane do prowadzenia rachunkowości w rozumieniu ustawy o rachunkowości (Dz.U z 1994 r. Nr 121, poz 591).

Z powyższych rozważań wynika, że największą szansą na rozwój rachunkowości rolniczej w Polsce jest obowiązek prowadzenia ewidencji na potrzeby podatku dochodowego, który powinien być wprowadzony w rolnictwie w najbliższych latach. Dużą rolę mogą odegrać regionalne ośrodki doradztwa rolniczego.

Tabela 6

Czynniki sprzyjające i hamujące wprowadzanie rachunkowości w rolnictwie

Czynniki sprzyjające	Czynniki hamujące
<ul style="list-style-type: none"> – planowane przez rząd wprowadzenie podatku dochodowego w rolnictwie, – zachęcanie rolników do udziału w systemie FADN, – wskazanie rolnikom korzyści z prowadzenia rachunkowości (poprawa efektywności, lepsza kontrola produkcji rolniczej, łatwiejsze ustalenie zdolności kredytowej rolnika itp.), – edukacja w zakresie rachunkowości rolnej prowadzona przez ośrodki doradztwa rolniczego, – członkostwo Polski w Unii Europejskiej i wynikające z tego obowiązki sprawozdawcze. 	<ul style="list-style-type: none"> – niechęć rolników do prowadzenia dokumentacji, – brak fachowej wiedzy i kompetencji do prowadzenia rachunkowości, – brak czasu, – niechęć do ujawniania informacji o stanie majątku, – niechęć do ujawniania dochodów, – brak zaufania do systemu rachunkowości.

Źródło: Opracowanie własne.

Największą przeszkodą jest niechęć rolników do ujawniania dochodów oraz informacji o stanie majątku. Inną przeszkodą jest brak czasu. Również brak fachowej wiedzy i luka edukacyjna w tym zakresie powoduje, że trudno jest przekonać rolnika do prowadzenia rachunkowości.

Podsumowanie

Prowadzenie rachunkowości jest kojarzone najczęściej z dużymi firmami produkcyjnymi. Indywidualne gospodarstwa rolne nie mają doświadczeń w prowadzeniu ksiąg rachunkowych. Jedynie niewielka grupa rolników zna systemy obliczania efektywności działalności rolniczej. Korzystanie przez rolników z kredytów bankowych i ze środków Unii Europejskiej wymaga od nich prowadzenia dokumentacji, z której pozyskiwane będą informacje o efektywności działania. Do chwili obecnej jedynie dla celów statystycznych rolnicy musieli podawać informacje o sytuacji ekonomicznej prowadzonych gospodarstw rolnych. Największym problemem jest to, że rolnicy nie dostrzegają korzyści z prowadzenia rachunkowości. Uważają, że prowadzenie ksiąg rachunkowych jest uciążliwe i czasochłonne, a nawet niepotrzebne. Niedostrzeganie korzyści z prowadzenia ksiąg rachunkowych dotyczy głównie małych gospodarstw rolnych. Pochłonięci ciężką pracą w polu rolnicy często nie są w stanie prowadzić dodatkowej dokumentacji.

Z przeprowadzonych badań wynika, że bardziej zainteresowani prowadzeniem księgowości w gospodarstwie są rolnicy posiadający duże gospodarstwa rolne (powyżej 50 ha UR). Rolnicy zaliczeni do grupy powyżej 40 lat wyróżniają się bardziej konserwatywnym podejściem do innowacji w rolnictwie, a także do prowadzenia rachunkowości.

Małe gospodarstwa nie widzą potrzeby prowadzenia rachunkowości i uważają ją za pracochłonną i niepotrzebną. Ten problem powinny próbować rozwiązać regionalne ośrodki doradztwa rolniczego. Spotkanie z rolnikami raz w miesiącu może wystarczyć, aby zebrać od nich dane od rolnika i obliczyć najważniejsze kategorie ekonomiczne, potrzebne do obliczenia dochodu.

Literatura

- DZIEMIANOWICZ R.I., PRZYGODZKA R., 2006: *Zasady opodatkowania gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej i możliwości ich adaptacji w Polsce*. Wieś i Rolnictwo, nr 2.
- GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z., 2004: *Rachunkowość rolnicza*. Di-fin. Warszawa.
- KONDRASZUK T., 2008: *Rachunkowość zarządcza w rolnictwie w dobie globalizacji*. [w:] *Rachunkowość a controlling*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 14.
- WASILEWSKI M., GRUZIEL K., 2007: *Koncepcja i skutki finansowe wprowadzenia podatku dochodowego w gospodarstwach rolniczych*. Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 62.
- WYSZKOWSKA Z., 2005: *Rachunek kosztów w przedsiębiorstwach gospodarki żywnościowej*. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 1085.

Implementation issues of agricultural accounting in Lower Silesia

Abstract

Expressing current problems of implementing is a purpose of the article accountings in agriculture. Findings were described conducted in an individual arable farms on the Lower Silesia. Keeping the accounts in the farming can be necessary in the prospect of introducing the income tax in the agriculture. The fact that farmers don't notice the benefit from keeping the accounts is the most considerable problem. They think that the bookkeeping is troublesome and time-consuming not to say unnecessary. Not noticing the benefit from the bookkeeping concerns smallholdings mainly. Consumed in field farmers aren't often a hard work to conduct getting up of additional documentation.

Tomasz Pawlonka

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Płynność finansowa a wielkość kapitału obrotowego w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej

Wstęp

Na podstawie szeroko prezentowanych w literaturze przedmiotu badań można wnioskować, że problemy z płynnością finansową – a nie jak dotychczas sądzono generowanie przez przedsiębiorstwo strat – stanowią główną przyczynę bankructw małych i średnich przedsiębiorstw w krótkim czasie¹. Płynność finansowa jest zatem głównym elementem, na który zarządzający finansami przedsiębiorstwa powinni zwrócić uwagę przy podejmowaniu bieżących decyzji. Fakt ten nabiera dodatkowego znaczenia w przypadku przedsiębiorstw branży mięsnej w obliczu zidentyfikowania płynności finansowej jako głównego obszaru, na który przedsiębiorstwa te powinny zwrócić szczególną uwagę².

Specyfika branży mięsnej w znaczącym stopniu związana jest z gospodarowaniem kapitałem obrotowym netto, m.in. z powodu dużego udziału zapasów w aktywach ogółem, ale także ze względu na konieczność „unowocześniania” przez ponoszenie znacznych nakładów na inwestycje, co wyraźnie widoczne było w latach 2001–2008³.

Analiza kapitału obrotowego netto, cyklu kapitału obrotowego netto, a także cyklu konwersji gotówki stanowi dopełnienie oceny płynności finansowej jednostki. Stanowi ona integralną część zarządzania płynnością, gdyż to właśnie sterowanie poziomem i strukturą kapitału obrotowego netto umożliwia regulo-

---

¹D. Wędzki, M. Sierpińska, *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, WN PWN, Warszawa 1997, s. 7.

²Beata Drewnowska, KMK, *Widmo upadłości wisi nad rynkiem mięsnym*, 03.02.2010, dostęp: <http://www.parkiet.com/arttykul/894003.html>, 01.06.2011 r.

³R. Wieczorkiewicz, *Jak rozwija się branża mięsna*. Rynek Spożywczy, 06.03.2008, dostęp: <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Jak-rozwija-sie-branża-miesna-1724859.html>, 01.06.2011 r.

wanie poziomu płynności zgodnie z potrzebami przedsiębiorstwa⁴. Kapitał obrotowy netto, zwany również kapitałem pracującym, jest rozumiany jako pewna część aktywów bieżących, która jest finansowana wyłącznie kapitałem stałym⁵. Celami utrzymania i zarządzania kapitałem obrotowym netto są⁶:

- zapewnienie utrzymania płynności finansowej na pożądanym poziomie;
- optymalizacja wielkości oraz struktury aktywów bieżących, zmierzająca do ograniczenia kosztu alternatywnego związanego z ich utrzymywaniem;
- kształtowanie struktury źródeł finansowania aktywów bieżących, sprzyjające minimalizacji kosztów związanych z ich finansowaniem⁷.

Kapitał obrotowy netto stanowi bezwzględny miernik płynności finansowej⁸. Jeżeli jest on na odpowiednim poziomie, to ryzyko utraty płynności finansowej zmniejsza się. Kapitał obrotowy netto stanowi w jednostce płynną rezerwę, bufor, który może być wykorzystany w przypadku nieprzewidzianych potrzeb. Ma on ogromne znaczenie w przedsiębiorstwie, szczególnie w sytuacji trudności z egzekucją należności oraz w przypadku trudności ze sprzedażą zapasów produktów gotowych, a zatem w sytuacjach, gdy środki finansowe zostają zamrożone na okres dłuższy niż to przewidywano.

Konstatacja powyższych prawidłowości skłania do podjęcia badań umożliwiających identyfikację rzeczywistej zależności między wielkością kapitału obrotowego netto a płynnością finansową.

Cel, zakres, metodyka badań

Celem głównym badań było określenie siły związku występującego między płynnością finansową a wielkością kapitału obrotowego netto w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej. W tym celu została zbadana korelacja między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego netto a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej.

Aby zrealizować cel badania, przyjęto następującą hipotezę: „Wzrost poziomu kapitału obrotowego netto wpływa na poprawę płynności finansowej badanych przedsiębiorstw”.

⁴A. Wawryszuk-Misztal, *Strategie zarządzania kapitałem obrotowym netto w przedsiębiorstwach*, Wyd. UMCS, Lublin 2007, s. 99.

⁵G. Michalski, *Płynność finansowa w małych i średnich przedsiębiorstwach*, WN PWN, Warszawa 2005, s. 93–95.

⁶G. Michalski, *Kapitał obrotowy netto jako czynnik determinujący wewnętrzną wartość płynności finansowej*, *Finanse i Bankowość* 2002, nr 9, s. 67–70.

⁷J. Czekaj, Z. Dresler, *Podstawy zarządzania finansami firm*, WN PWN, Warszawa 1996, s. 139.

⁸W. Pazio, *Jak gospodarować finansami. Ekonomiczne podstawy biznesu*, WN PWN, Warszawa 1994, s. 299.

Badanie przeprowadzono na próbie wybranej metodą nielosowego doboru celowego, co oznacza, że nie jest ono reprezentatywne dla całej branży mięsnej. Kryterium doboru obiektów badawczych opierało się na dorocznym rankingu tworzonym w ramach konkursu Gazela Biznesu oraz na informacjach dotyczących znacznych nakładów inwestycyjnych ponoszonych przez niektóre z badanych przedsiębiorstw. Badanie jest transparentne dla próby badawczej, ale stanowi również „załążek wiedzy” mogący być punktem wyjścia przy badaniach dla całej branży mięsnej. W celu przeprowadzenia badań posłużono się sprawozdaniami finansowymi wybranych przedsiębiorstw branży mięsnej za lata 2001–2008, które były zamieszczone w Monitorze Polskim B. Przedsiębiorstwa wybrane do badania to: Zakłady Mięsne Gzella, Zakłady Mięsne MAT, Zakłady Mięsne Brat-Pol, Zakłady Mięsne Skiba, Zakłady Mięsne Herman, Zakłady Mięsne Pamso, Zakłady Mięsne Łmeat-Łuków, Zakłady Mięsne Sokołów.

Budowa modelu wyjaśniającego poziom wskaźnika bieżącej płynności finansowej w zależności od wielkości kapitału obrotowego została przeprowadzona na podstawie utworzonego dla ośmiu przedsiębiorstw za okres ośmioletni ciągu 64 wyrazów składających się z obliczonych wskaźników bieżącej płynności finansowej i odpowiadających im wskaźników wielkości kapitału obrotowego. Dla utworzonego ciągu przeprowadzono analizę regresji, która została następnie poddana trzynastokrokowej weryfikacji modelu ekonometrycznego⁹. Do obliczenia wskaźników posłużono się następującymi formułami:

$$\text{wskaźnik bieżącej} \\ \text{płynności finansowej} = \frac{\text{aktywa bieżące}}{\text{zobowiązania bieżące}}$$

Równanie 1

Wskaźnik bieżącej płynności finansowej

Źródło: M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, WN PWN, Warszawa 2004, s. 146.

$$\frac{\text{kapitał obrotowy}}{\text{aktywa ogółem}}$$

Równanie 2

Wskaźnik wielkości kapitału obrotowego

Źródło: T. Cikirko, *Podstawy zarządzania płynnością finansową przedsiębiorstwa*, Oficyna Wyd. SGH, Warszawa 2010, s. 118–119.

Przyjęto również przedstawioną w tabeli 1 skalę siły związków korelacyjnych.

⁹L. Gawlik, Budowa i weryfikacja modelu ekonometrycznego dla określenia liniowej zależności, <http://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/GSM2411/gawlik.pdf>, dostęp: 20.02.2011 r.

Tabela 1

Skala siły związku korelacyjnego

r	Siła związku korelacyjnego
0,0–0,19	brak
0,2–0,39	słaba
0,4–0,69	średnia
0,7–0,89	silna
0,9–1,00	bardzo silna

Źródło: A.R.H. Swan, M. Sandilands, Introduction to Geological Data Analysis, Blackwell Science Ltd., 1995, s. 447.

Wyniki badań

Analiza siły związku między wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej a wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego na poziomie każdego z badanych przedsiębiorstw pozwala na uznanie związku korelacyjnego za bardzo silny, co przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Analiza korelacji wskaźnika bieżącej płynności finansowej i wskaźnika wielkości kapitału obrotowego w wybranych przedsiębiorstwach branży mięsnej

Wyszczególnienie	Gzella	Mat	Brat-Pol	Skiba	Herman	Pamso	Łmeat-Łuków	Sokolów	Średnia
Zmienna objaśniana	Wskaźnik wielkości kapitału obrotowego netto (zmienna objaśniająca)								
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	0,96	0,97	0,84	1,00	0,92	0,97	0,99	1,00	0,96

Źródło: Obliczenia własne.

Trafność średniej arytmetycznej jako metody umożliwiającej budowanie wniosków i twierdzeń dla całej próby badawczej na podstawie danych cząstkowych weryfikuje średni absolutny błąd procentowy MAPE, którego graniczna wartość umożliwiająca akceptację wielkości średniej wynosi 10%¹⁰.

¹⁰D.A. Swanson, J. Tayman, T.M. Bryan, MAPE-R: A rescaled measure of accuracy for cross-sectional forecast; <http://cssd.ucr.edu/MAPE-R%EMPIRICALV%Swanson%Tayman%Bryan.pdf>, dostęp: 26.02.2011 r.

Siła związku między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego netto a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej wynosiła średnio 0,96, co oznacza występowanie między tymi zmiennymi bardzo silnej zależności liniowej. W badanych przedsiębiorstwach siła związku była silna i bardzo silna, przy czym minimalna wartość korelacji między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego netto a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej wynosiła 0,84, podczas gdy maksymalna wartość to 1,00. Widoczne były niewielkie wahania w ocenie siły związku. Średni absolutny błąd procentowy MAPE obliczony dla wartości korelacji wskaźnika wielkości kapitału obrotowego netto i wskaźnika bieżącej płynności finansowej wynosił dla badanych przedsiębiorstw 4,15%, co oznacza, że rzeczywista siła związku między zmiennymi różniła się od wartości średniej o około 4,15%. Z uwagi na przyjęty górny margines jakości średniej arytmetycznej pozwala to na przyjęcie wartości średniej na poziomie 0,96 bez zastrzeżeń. Przeprowadzona cząstkowa, a następnie uśredniona analiza korelacji między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego netto a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej pozwala na stwierdzenie, iż wzrost wartości wskaźnika wielkości kapitału obrotowego netto powodował wzrost poziomu wskaźnika bieżącej płynności finansowej, a zatem stymulował poprawę sytuacji w zakresie płynności finansowej badanych przedsiębiorstw i pozwalał na prowadzenie dalszych badań¹¹.

Na podstawie wskaźników przedstawionych w tabeli 3 przeprowadzono analizę regresji dla całej próby badawczej, tworząc 64-wyrazowy ciąg składający się z wartości wskaźników bieżącej płynności finansowej obliczonych za lata 2001–2008 dla ośmiu przedsiębiorstw branży mięsnej oraz odpowiadających im poziomów wskaźnika wielkości kapitału obrotowego.

Do identyfikacji zależności liniowej oraz weryfikacji zbudowanego modelu posłużono się 13-krokovym schematem zaproponowanym przez L. Gawlik¹². Zmienną objaśnianą w przeprowadzonym badaniu był wskaźnik bieżącej płynności finansowej. Zmienną objaśniającą poziom wskaźnika bieżącej płynności finansowej był wskaźnik wielkości kapitału obrotowego. W wyniku analizy regresji zbudowano Model 01, którego wstępna weryfikacja parametrów strukturalnych została przedstawiona w tabeli 4.

Oszacowany Model 01 cechował się bardzo silną zależnością liniową między zmiennymi, co widoczne jest przez wartość współczynnika korelacji. Graniczną wartością umożliwiającą przyjęcie modelu jako poprawny jest w tym przypadku

---

¹¹G. Wieczorkowska, *Wprowadzenie do analizy danych sondażowych i eksperymentalnych – naukowy sposób poszukiwania związków między zmiennymi*, Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa 2005, s. 20.

¹²L. Gawlik, *Budowa i weryfikacja modelu ekonometrycznego...*, op.cit.

Tabela 3

Wskaźniki bieżącej płynności finansowej i wskaźniki wielkości kapitału obrotowego wybranych do badania przedsiębiorstw

	Płynność bieżąca	Wielkość KO*		Płynność bieżąca	Wielkość KO*		Płynność bieżąca	Wielkość KO*		Płynność bieżąca	Wielkość KO*
Gzella	1,50	0,12	Brat-Pol	1,36	0,21	Herman	1,49	0,12	Łmeat-Luków	1,55	0,15
	1,24	0,07		1,39	0,22		2,27	0,16		1,43	0,11
	1,56	0,1		1,9	0,37		1,1	0,03		1,27	0,08
	0,79	-0,04		2,08	0,34		0,94	-0,02		1,12	0,05
	0,76	-0,06		2,22	0,32		1,2	0,04		1,73	0,18
	0,71	-0,09		2,33	0,36		1,22	0,04		1,6	0,17
	1,52	0,06		2,75	0,36		1,16	0,04		1,61	0,17
1,49	0,10	2,12	0,33	0,79	-0,07	1,72	0,2				
MAT	0,80	-0,06	Skiba	0,77	-0,06	Pamso	3	0,34	Sokołów	0,77	-0,08
	0,43	-0,12		0,71	-0,06		4,16	0,49		0,88	-0,04
	1,06	0,01		0,74	-0,06		3,54	0,36		0,98	-0,01
	0,83	-0,05		0,98	0,00		2,32	0,25		1,04	0,01
	1,05	0,02		1,02	0,01		2,85	0,29		1,36	0,11
	1,23	0,07		0,98	0,00		3,16	0,35		1,27	0,07
	0,83	-0,07		0,96	-0,01		2,44	0,22		1,24	0,08
1,20	0,04	1,05	0,01	2,65	0,26	0,88	-0,05				

KO* – kapitał obrotowy

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 4

Analiza regresji oraz weryfikacja parametrów strukturalnych Modelu 01

Zmienna objaśniana		Wielkość KO
Weryfikacja modelu		
Nazwa modelu		Model 01
Liczba obserwacji		64
Średnia wartość Y		1,49
Współczynnik korelacji		0,92
Parametr strukturalny b		0,9996
Parametr strukturalny a		4,7598
Wartość krytyczna statystyki t-Studenta [t(62)]		1,9990
Istotność parametrów	b	22,26
	a	18,95
Współczynnik determinacji R ²		0,85
Współczynnik zmienności V		19,83%

Źródło: Obliczenia własne.

poziom 0,25. W wyniku weryfikacji modelu przeprowadzono badanie istotności parametrów strukturalnych (a i b). Obliczone wartości statystyki t-Studenta były wyższe od wartości krytycznej (pochodzącej z testu t-Studenta), co oznacza, że parametry strukturalne Modelu 01 są statystycznie istotne. Przeprowadzone badanie dopuszczalności modelu ze względu na współczynnik determinacji R^2 umożliwia uznanie, że Model 01 jest poprawny zarówno z merytorycznego, jak i formalnego punktu widzenia. Wartością graniczną umożliwiającą dalszą weryfikację modelu jest 0,6. Badanie dopuszczalności relacji weryfikowanego modelu ze względu na współczynnik zmienności V (19,83%) uniemożliwiło przyjęcie Modelu 01 i prowadzenie dalszej jego weryfikacji przy wykorzystaniu 64-elementowej próby. Ustalony w praktyce poziom współczynnika zmienności V, pozwalający na przyjęcie modelu, wynosi 10%. W tej sytuacji model należy odrzucić bądź też, po eliminacji odstających zmiennych, przeprowadzić analizę regresji oraz weryfikację nowego modelu. Liczba wyeliminowanych zmiennych nie może być jednak wyższa niż 20% zmiennych z pierwotnej próby. W przeciwnym wypadku nie ma możliwości utworzenia modelu na podstawie badanej serii danych.

W wyniku eliminacji odstających zmiennych usunięto **18,75%** zmiennych (12 przypadków – pogrubione elementy w tabeli 3). Głównym kryterium eliminacji poszczególnych zmiennych była maksymalna wartość bezwzględna różnicy wartości rzeczywistych i wartości teoretycznych oszacowanych za pomocą utworzonego Modelu 01¹³. Wyeliminowane przypadki pochodzą głównie z przedsiębiorstw cechujących się wysokim poziomem płynności finansowej oraz nadpłynnością finansową:

- 4 przypadki – Zakłady Mięsne Brat-Pol,
- 1 przypadek – Zakłady Mięsne Herman,
- 7 przypadków – Zakłady Mięsne Pamso.

W przypadku Zakładów Mięsnych Brat-Pol wysoki udział aktywów obrotowych w aktywach ogółem spowodowany był wysokim poziomem należności krótkoterminowych i nie przekładał się bezpośrednio na płynność finansową firmy, co powodowało odchylenia wartości teoretycznych od wartości rzeczywistych.

W Zakładach Mięsnych Herman eliminacja jednego przypadku spowodowana była gwałtownym wzrostem wskaźnika bieżącej płynności finansowej w 2002 roku. Przyczyną tej sytuacji było 40-procentowe zmniejszenie poziomu zobowiązań krótkoterminowych, mimo znaczącej redukcji poziomu aktywów obrotowych.

---

¹³J. Dziechciarz, *Ekonometria. Metody, przykłady, zadania*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 193.

Zakłady Mięsne Pamso odstawały w badanych latach od reszty próby badawczej głównie przez nadpłynność finansową. Udział aktywów obrotowych w aktywach ogółem, mimo wysokiego poziomu, zgodnie z oszacowanym modelem nie gwarantował tak wysokich wielkości wskaźnika bieżącej płynności finansowej, jakie w rzeczywistości osiągała badana jednostka. Wysoki poziom wskaźnika bieżącej płynności finansowej stymulowany był dodatkowo przez zachowawczą strategię zarządzania zobowiązaniami bieżącymi.

W wyniku eliminacji poszczególnych odstających przypadków, poprawie uległy wszystkie wielkości parametrów strukturalnych Modelu 1, co przedstawia tabela 5. Świadczy to o skutecznej eliminacji odstających danych.

Tabela 5

Analiza regresji oraz weryfikacja parametrów strukturalnych Modelu 1

Zmienna objaśniana		Wielkość KO
Weryfikacja modelu		
Nazwa modelu		Model 1
Liczba obserwacji		52
Średnia wartość Y		1,24
Współczynnik korelacji		0,98
Parametr strukturalny b		1,0123
Parametr strukturalny a		3,9796
Wartość krytyczna statystyki t-Studenta [t(62)]		2,0086
Istotność parametrów	b	67,66
	a	34,32
Współczynnik determinacji R ²		0,96
Współczynnik zmienności V		7,85%

Źródło: Obliczenia własne.

Weryfikacja parametrów strukturalnych uzyskanych w efekcie analizy regresji 52-elementowej próby wskazuje na silną i bardzo silną zależność liniową między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej. Parametry strukturalne a i b Modelu 1 są statystycznie istotne. Również badanie modelu pod kątem współczynnika determinacji R² wskazywało na jego poprawność. Badanie dopuszczalności relacji modelu ze względu na współczynnik zmienności pozwala na jego dalszą weryfikację¹⁴. W wyniku badań została przeprowadzona dalsza ocena Modelu 1.

Konstrukcja Modelu 1 opiera się o następujące założenia:

- zmienna objaśniana Y zawsze > 0 (wskaźnik bieżącej płynności finansowej jest liczbą z przedziału $< 0 ; + \infty >$);

¹⁴M. Piłatowska, *Repetitorium ze statystyki*, WN PWN, Warszawa 2006, s. 110.

- model jest właściwy dla zmiennej objaśniającej (wskaźnika wielkości kapitału obrotowego) z przedziału $< -0,2544 ; 1 >$;
- parametr $a > 0$ – wzrost wielkości KON w jednostce stymuluje wzrost wskaźnika bieżącej płynności finansowej, co jest zgodne z przeprowadzonymi badaniami;
- parametr $b > 0$ – zerowy poziom wielkości KON występuje przy wskaźniku bieżącej płynności finansowej na poziomie 1,01.

Ostatnim obszarem analizy parametrów strukturalnych jest badanie istotności układu współczynników za pomocą statystyki F-Snedecora. Statystyka obliczona przy wykorzystaniu testu F-Snedecora dla $F(1,50) = 1178,1$. Wartość krytyczna testu odczytana z tablic¹⁵ dla poziomu istotności $\alpha = 0,05$ oraz liczby stopni swobody $(n - k) = 50$ wynosi 4,034. Przeprowadzone badanie oznacza, że $F > F_{kr}$, co oznacza, że parametry przy zmiennych objaśniających są istotne (układ współczynników jest istotny). Przeprowadzony test wskazuje na poprawność modelu, co oznacza dalszą możliwość weryfikacji Modelu 1.

W celu zbadania autokorelacji składnika losowego Modelu 1 podłużono się statystyką Durбина-Watsona. Wartość DW wyznaczona przy użyciu programu Statistica 2008 wynosi 2,2193. Obliczona statystyka DW była większa od 2,00, co oznacza konieczność obliczenia wartości statystyki DW':

$DW' = 4 - DW$, a zatem $DW' = 1,7807$.

Odczytane z tablic statystycznych wartości krytyczne testu Durбина-Watsona dla poziomu istotności $\alpha = 0,05$ oraz liczby przypadków $n = 52$ wynoszą: $d_l = 1,50$; $d_u = 1,59$.

Obliczona wartość statystyki DW' jest większa od d_u , co oznacza, że w Modelu 1 nie występuje autokorelacja składnika losowego, co świadczy o jego poprawności.

Badanie symetrii składnika losowego przeprowadzono na podstawie rozkładu t-Studenta i przy wykorzystaniu wartości empirycznej statystyki t (równanie 3).

$$t = \frac{\left| \frac{n1}{n} - \frac{1}{2} \right|}{\sqrt{\frac{\frac{n1}{n} \left(1 - \frac{n1}{n} \right)}{n-1}}}$$

Równanie 3

Wartość empiryczna statystyki t rozkładu t-Studenta

gdzie:

n – liczba analizowanych reszt (przypadków) = 52,

$n1$ – liczba reszt dodatnich = 22.

¹⁵http://dydaktyka.polsl.pl/kir/SPTF_WWW/15_SPTF.pdf, dostęp: 03.03.2011 r.

Odczytana z tablic wartość statystyki t-Studenta wynosi $t_{kr} = 2,0086$. Obliczona za pomocą równania wartość empiryczna statystyki t wynosi 1,111919, co oznacza, że $t < t_{kr}$. Nie ma zatem podstaw do odrzucenia hipotezy, że reszty mają rozkład symetryczny. Przyjęto zatem przeciwną hipotezę, że reszty są symetryczne, co oznacza, że model jest poprawny i możliwa jest jego dalsza weryfikacja.

W celu zbadania losowości składnika losowego posłużono się testem serii Walda-Wolfowitza. Liczba serii badanego Modelu 1, a zatem ciągów reszt jednego znaku, ustalono na poziomie $K = 26$. Odczytana z tablic testu serii wartość krytyczna K_{kr} wynosi 20 i została odnaleziona dla rozkładu (n_1, n_2, α) , gdzie:

- n_1 – liczba reszt dodatnich = 22,
- n_2 – liczba reszt ujemnych = 30,
- α – poziom istotności = 0,05.

W wyniku badania stwierdzono, że $K > K_{kr}$, co oznacza możliwość przyjęcia hipotezy, że składnik losowy jest losowy. Model jest poprawny i możliwa jest jego dalsza weryfikacja.

W celu zbadania stacjonarności składnika losowego posłużono się statystyką t-Studenta oraz równaniami 4 i 5.

$$t = \frac{|r_{e,t}| \cdot \sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r_{e,t}^2}}$$

gdzie:

$r_{e,t}$ – wartość pomocnicza obliczona przy wykorzystaniu równania 37,

n – liczba analizowanych reszt (przypadków).

Równanie 4

Wzór na statystykę t w badaniu stacjonarności składnika losowego

$$r_{e,t} = \frac{\sum_{t=1}^n (e_t - \bar{e})(t - \bar{t})}{\sqrt{\sum_{t=1}^n (e_t - \bar{e})^2 \cdot \sum_{t=1}^n (t - \bar{t})^2}}$$

gdzie:

e_t – uporządkowany niemalejąco ciąg reszt,

$\bar{e}$ – średnia wartość reszt,

t – liczba porządkowa,

$\bar{t}$ – średnia wartość liczb porządkowych.

Równanie 5

Wzór na $r_{e,t}$ będący składową wzoru na statystykę t w badaniu stacjonarności składnika losowego

Wartość krytyczna odczytana z tablic testu t-Studenta wynosi 2,0086 dla poziomu istotności $\alpha = 0,05$ i stopniu swobody $(n - k) = 50$. Obliczona na podstawie równania 5 wartość $r_{e,t}$ wynosi $-0,0371$. Po podstawieniu obliczonej statystyki do równania 4 otrzymano wartość $t = 0,262617412$. Obliczona wartość statystyki t jest mniejsza od wartości krytycznej odczytanej z tablic test t-Studenta, co oznacza, że składnik losowy Modelu 1 jest stacjonarny, a szacowany model jest poprawny i możliwa jest jego dalsza weryfikacja.

W celu zbadania normalności składnika losowego posłużono się testem Shapiro-Wilka. Test ten opiera się na analizie reszt. Wartość empiryczną, porównywaną z wartością krytyczną odczytywaną z tablic testu Shapiro-Wilka, wyznacza się za pomocą równania 6.

$$W = \frac{\left[\sum_{i=1}^{\left[\frac{n}{2} \right]} a_{n,i} \cdot (e_{(n-i+1)} - e_i) \right]}{\sum_{i=1}^n (e_i - \bar{e})^2}$$

gdzie:

$\frac{n}{2}$ – część całkowita liczby $n/2$,

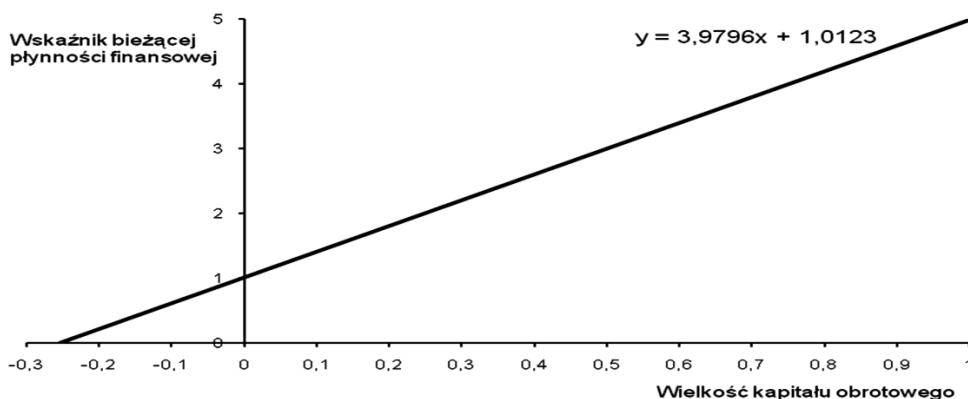
$a_{n,i}$ – współczynnik Shapiro-Wilka (odczytywany z tablic współczynników).

Równanie 6

Wzór na empiryczną wartość W test Shapiro-Wilka

Dla analizowanego Modelu 1 przy zadanym poziomie istotności $\alpha = 0,05$ oraz liczbie reszt $n = 52$ wartość krytyczna odczytana z tablic testu Shapiro-Wilka wynosi 0,950. Wartość W , obliczona za pomocą równania 6 oraz programu Statistica 2008, wynosi 0,96036. Obliczona wartość istotności rozkładu reszt Modelu 1 p wynosi 0,08113. Stwierdzić można zatem, że $W > K_{kr}$ oraz $p > \alpha$, co oznacza, że reszty mają rozkład normalny. Spełnienie obydwu warunków jest niezbędne w celu uznania modelu za poprawny.

Przeprowadzona pełna i poprawna weryfikacja Modelu 1 pozwala na wnioskowanie na jego podstawie. Model 1, wskazujący zależność liniową między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej, można uznać za właściwy dla analizowanej próby badawczej i ma on postać przedstawioną na wykresie 1.

Wykres 1

Model 1 – zależność liniowa między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej

Źródło: Obliczenia własne.

Wnioski

- W ramach celu głównego badania zweryfikowano hipotezę „Wzrost wielkości kapitału obrotowego netto wpływa na poprawę płynności finansowej badanych przedsiębiorstw”. W świetle przedstawionych badań możliwe jest jej przyjęcie.
- Określona została siła związku oraz zależność liniowa występująca między wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej a wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego.
- Siła związku między wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej a wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego na poziomie 0,98 wskazuje na fundamentalne znaczenie świadomego i konsekwentnego zarządzania kapitałem obrotowym netto w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa.
- Wartość parametru strukturalnego a na poziomie 3,9796 wskazuje na znaczną wrażliwość płynności finansowej na zmiany wielkości kapitału obrotowego netto.
- Dobór pożądanej strategii zarządzania kapitałem obrotowym netto determinuje sytuację w zakresie płynności finansowej w przedsiębiorstwie.
- W wyniku procesu weryfikacji modelu przyjęto następującą postać Modelu 1:

$$y = 3,9796x + 1,0123$$

Oszacowany i poprawnie zweryfikowany model stanowi określenie zależności liniowej występującej między wskaźnikiem wielkości kapitału obrotowego a wskaźnikiem bieżącej płynności finansowej. Stanowi on podstawę mogącą po-

służyć w przyszłości jako materiał badawczy do identyfikacji zależności liniowej między wielkością kapitału obrotowego a bieżącą płynnością finansową dla reprezentatywnej próby badawczej, która pozwoli na wyciągnięcie wniosków transparentnych dla całej branży mięsnej.

Literatura

- CICIRKO T.: *Podstawy zarządzania płynnością finansową przedsiębiorstwa*. Oficyna Wyd. SGH 2010.
- CZEKAJ J., DRESLER Z.: *Podstawy zarządzania finansami firm*. WN PWN, Warszawa 1996.
- DREWNOWSKA B., KMK, Widmo upadłości wisi nad rynkiem mięsnym, 03.02.2010, dostęp: <http://www.parkiet.com/artykul/894003.html>, 01.06.2011 r.
- DZIECHCIARZ J.: *Ekonometria. Metody, przykłady, zadania*. Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2003.
- GAWLIK L.: Budowa i weryfikacja modelu ekonometrycznego dla określenia liniowej zależności, <http://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/GSM2411/gawlik.pdf>, 20.02.2011 r. http://dydaktyka.polsl.pl/kir/SPTF_WWW/15_SPTF.pdf, dostęp: 03.03.2011 r.
- MICHALSKI G.: *Kapitał obrotowy netto jako czynnik determinujący wewnętrzną wartość płynności finansowej*. *Finanse i Bankowość* 2002, nr 9.
- MICHALSKI G.: *Płynność finansowa w małych i średnich przedsiębiorstwach*. WN PWN, Warszawa 2005.
- PAZIO W.: *Jak gospodarować finansami. Ekonomiczne podstawy biznesu*. WN PWN, Warszawa 1994.
- PILATOWSKA M.: *Repetitorium ze statystyki*. WN PWN, Warszawa 2006.
- SIERPIŃSKA M., JACHNA T.: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. PWN, Warszawa 2004.
- SWAN A.R.H., SANDILANDS M.: *Introduction to Geological Data Analysis*. Blackwell Science Ltd., 1995.
- SWANSON D.A., TAYMAN J., BRYAN T.M., MAPE-R: A rescaled measure of accuracy for cross; <http://cssd.ucr.edu/MAPE-R%EMPIRICALVSwansonTaymanBryan.pdf>; dostęp: 26.02.2011 r.
- WAWRYSZUK-MISZTAŁ A.: *Strategie zarządzania kapitałem obrotowym netto w przedsiębiorstwach*. Wyd. UMCS, Lublin 2007.
- WĘDZKI D., SIERPIŃSKA M.: *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*. WN PWN, Warszawa 1997.
- WIECZORKIEWICZ R.: *Jak rozwija się branża mięsna*. *Rynek Spożywczy*, 06.03.2008, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Jak-rozwija-sie-branza-miesna-1724859.html>, dostęp: 01.06.2011 r.
- WIECZORKOWSKA G.: *Wprowadzenie do analizy danych sondażowych i eksperymentalnych – naukowy sposób poszukiwania związków między zmiennymi*. Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa 2005.

Liquidity and the volume of working capital in selected enterprises in the meat industry

Abstract

Problems with financial liquidity are the main cause of bankruptcies of small and medium-sized enterprises in the short term. Financial liquidity is a priority element for a corporate finance manager should pay more attention when making current decisions. The specificity of the meat industry to a large extent is related to the management of net working capital. Identified and calculated the force and therefore a linear relationship between size of NWC and financial liquidity justifies the need for proper selection of management strategies of net working capital in order to maintain liquidity at a desirable level.

Daniela Zabielska

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wybór formy opodatkowania dochodów rolników rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą

Wstęp

Spadek znaczenia rolnictwa, jako dziedziny zapewniającej materialny byt ludności wiejskiej, sprzyja szukaniu nowych źródeł dochodów. W Polsce znaczny odsetek właścicieli gospodarstw rolnych prowadzi dodatkową pozarolniczą działalność gospodarczą. Rolnicy niezadowoleni z osiągniętych dochodów zaczynają szukać innych źródeł zarobkowania, poza obszarem dotychczasowej działalności. Zdarza się, że nowe przedsięwzięcie jest bardziej dochodowe i wymaga podporządkowania gospodarstwa lub ograniczenia dotychczasowej produkcji, a nawet rezygnacji z niej.

Rozwój działalności pozarolniczej należy postrzegać jako siłę napędową rozwoju ekonomicznego wsi. Powstanie firmy wiejskiej zależy głównie od indywidualnej pomysłowości, odwagi i wiedzy rolnika z zakresu prowadzenia biznesu. Dodatkową zachętę do rozpoczęcia działalności gospodarczej stanowią dotacje udzielane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013. Rolnicy do dofinansowania zgłaszają najczęściej projekty w zakresie drobnych usług dla gospodarstw rolnych.

Gospodarz, który chce rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej podlega takim samym obowiązkom nakładanym przez przepisy prawne jak każdy podmiot prowadzący działalność pozarolniczą. Przed rozpoczęciem prowadzenia firmy rolnik powinien zapoznać się z odpowiednimi przepisami¹ lub skorzystać z pomocy osób posiadających odpowiednią wiedzę i kwalifikacje zawodowe. Postępowanie podatnika niezgodne z obowiązującymi przepisami stwarza

---

¹Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

stan zagrożenia sankcjami określonymi m.in. w ustawie karno-skarbowej. Nie jest przy tym ważne, czy naruszenie przepisów będzie świadome, czy też będzie skutkiem braku znajomości prawa.

Cel i metody badań

Celem opracowania jest określenie korzyści osiąganych przez rolników z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, w zależności od wyboru formy opodatkowania podatkiem dochodowym. Na podstawie przykładowych danych dokonano kalkulacji opłacalności wyboru konkretnych form opodatkowania dochodów. W celu uzyskania opinii rolników na temat doświadczeń związanych z prowadzeniem działalności pozarolniczej wykorzystano metodę wywiadu standaryzowanego z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Badania przeprowadzono osobiście z 50-cioma właścicielami indywidualnych gospodarstw rolnych, prowadzących dodatkowo działalność gospodarczą, położonych na terenie powiatów łomżyńskiego, grajewskiego i kolneńskiego (woj. podlaskie) wiosną 2011 r. Uzyskane w trakcie badań informacje zostały poddane weryfikacji formalnej i merytorycznej.

Podatek dochodowy od osób fizycznych – wybór formy opodatkowania

Rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osobę fizyczną wiąże się z koniecznością wyboru formy jej opodatkowania. Aby skutecznie skorzystać z uprawnienia wyboru formy opodatkowania dochodów, należy złożyć właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego pisemne oświadczenie. Wyboru tego należy dokonać do 20 stycznia danego roku podatkowego lub do dnia poprzedzającego rozpoczęcie działalności gospodarczej, nie później niż w dniu uzyskania pierwszego przychodu [Ministerstwo Finansów 2011, s. 4].

Rolnik – przyszły przedsiębiorca ma do wyboru trzy formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych:

- kartę podatkową,
- ryczałt od przychodów ewidencjonowanych,
- zasady ogólne.

Podstawową formą opodatkowania podatkiem dochodowym są zasady ogólne. W ten sposób może być opodatkowana każda działalność. Forma ta polega na ustaleniu dochodu, który stanowi podstawę opodatkowania. Dochód to różnica

między osiągniętymi przychodami a kosztami uzyskania tych przychodów. Po ustaleniu podstawy opodatkowania podatnik oblicza zaliczkę na podatek dochodowy. W ramach zasad ogólnych podatnik ma do wyboru dwa sposoby obliczania zaliczki. Może wybrać opodatkowanie według skali podatkowej (w 2011 r. obowiązuje dwustopniowa skala podatkowa, która ma dwie stawki w wysokości 18 i 32%) lub 19-procentowy podatek liniowy. Zaliczki na podatek dochodowy mogą być opłacane miesięcznie, kwartalnie, a także w formie uproszczonej [Jeleńska 2011, s. 63]. Miesięczne zaliczki muszą być wpłacone w terminie do 20 dnia każdego miesiąca za miesiąc poprzedni, a za grudzień w terminie do 20 grudnia w wysokości należnej za listopad. Z kolei zaliczki kwartalne należy wpłacać do 20 dnia miesiąca następującego po zakończeniu każdego kwartału, a zaliczkę za ostatni kwartał roku do 20 grudnia w wysokości zaliczki za poprzedni kwartał. Metoda kwartalna dopuszczalna jest tylko w przypadku małych podatników² oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą. Zaliczki w formie uproszczonej ustalane są w wysokości 1/12 kwoty obliczonej na podstawie skali podatkowej od dochodu z działalności gospodarczej wykazanego w zeznaniu rocznym złożonym w danym roku lub jeśli w tym roku wystąpiła strata, to pod uwagę bierze się rok poprzedzający dany o 2 lata. Dlatego z tej metody nie mogą korzystać przedsiębiorcy rozpoczynający działalność gospodarczą.

Osoby prowadzące działalność gospodarczą i opodatkowane na zasadach ogólnych do 30 kwietnia muszą złożyć zeznanie podatkowe o wysokości osiągniętego dochodu w poprzednim roku podatkowym. W przypadku opodatkowania wg skali jest to formularz PIT 36, a przy rozliczaniu podatku liniowego – formularz PIT 36L. Wybór zasad ogólnych generuje także obowiązek prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Obowiązek ten mają podatnicy rozpoczynający działalność oraz przedsiębiorcy, których przychody za poprzedni rok podatkowy z danej działalności nie przekroczyły równowartości w walucie polskiej 1 200 000 euro³. Obowiązek prowadzenia księgi przychodów i rozchodów mają także rolnicy prowadzący gospodarstwo rolne i wykonujący działalność pozarolniczą osobiście lub z udziałem członków rodziny będących we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli łączny przychód z prowadzonej

---

²Mały podatnik to podatnik, u którego wartość brutto (łącznie z podatkiem VAT) przychodu ze sprzedaży nie przekroczyła w poprzednim roku podatkowym kwoty odpowiadającej równowartości 1 200 000 euro. Przeliczenia kwoty na złote dokonuje się wg średniego kursu euro ogłoszanego przez NBP na pierwszy dzień roboczy października poprzedniego roku podatkowego w zaokrągleniu do 1000 zł.

³Podatnik, którego przychody w poprzednim roku podatkowym po przeliczeniu na walutę polską przekroczyły równowartość 1 200 000 euro mają obowiązek prowadzenia pełnych ksiąg rachunkowych.

działalności nie przekracza 10 000 zł w roku podatkowym. Księga przychodów i rozchodów dla przedsiębiorców rolnych ma formę uproszczoną – według wzoru określonego w załączniku nr 2 do rozporządzenia w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów.

Obok podatkowej księgi przychodów i rozchodów podatnicy opodatkowani wg zasad ogólnych są zobowiązani do prowadzenia innych ewidencji w zależności od profilu prowadzonej działalności i jej rozmiarów, tj. ewidencji wyposażenia, ewidencji środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, ewidencji przebiegu pojazdu, kart przychodu pracowników [Dudziak 2009, s. 68]. Koniecznością jest także sporządzanie remanentów na początek i koniec roku podatkowego i uwzględnianie ich przy ustalaniu dochodu za dany rok podatkowy. Prowadzenie rozbudowanej ewidencji podatkowej jest podstawową wadą opodatkowania na zasadach ogólnych i wymaga najczęściej od podatników, a w szczególności od rolników, powierzenia prowadzenia księgi i ewidencji wyspecjalizowanym firmom. Wadą opodatkowania według skali jest opłacanie progresywnego podatku dochodowego, zaletą prawo do zmniejszenia podatku o kwotę wolną – 556,02 zł. Z odliczenia kwoty wolnej nie może skorzystać podatnik opodatkowany podatkiem liniowym. Zaletą tej formy opodatkowania jest jednak stały, 19-procentowy podatek bez względu na wysokość uzyskanego dochodu.

Ważną zaletą opodatkowania wg skali jest możliwość korzystania z ulg i odliczeń przewidzianych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych (pdof) oraz prawo do preferencyjnego sposobu opodatkowania dochodów wspólnie z małżonkiem lub w sposób przewidziany dla samotnych rodziców. Ustawa nie przewiduje prawa do skorzystania z ulg i odliczeń oraz preferencyjnego sposobu opodatkowania dochodów dla podatników płacących podatek liniowy i to należy uznać za największą wadę tego sposobu rozliczania podatku.

Ustawodawca wprowadził także inne ograniczenie związane z opodatkowaniem podatkiem liniowym. Podatnik, który wybrał podatek liniowy nie może uzyskać przychodów z działalności gospodarczej i ze świadczenia usług na rzecz byłego lub obecnego pracodawcy, odpowiadających czynnościom, które:

- wykonywał w roku poprzedzającym rok podatkowy lub
- wykonywał lub wykonuje w roku podatkowym

w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy. Przepisy ustawy o pdof przewidują możliwość sankcyjnej utraty prawa do rozliczania się na zasadach liniowych, jeżeli podatnik uzyska wspomniane przychody. Skutkuje to przejściem w danym roku podatkowym na rozliczanie podatku wg skali, bez możliwości wyboru form zryczałtowanych.

Jeżeli przedsiębiorca jako formę opodatkowania wybierze podatek liniowy, to ten sposób rozliczania podatku dochodowego będzie miał zastosowanie do wszystkich form prowadzonej przez niego działalności, zgodnie z przepisami ustawy o pdof.

Porównując obie formy opodatkowania na zasadach ogólnych trzeba zauważyć, że opodatkowanie wg skali będzie korzystne dla podatnika uzyskującego stosunkowo niskie dochody zarówno z działalności gospodarczej, jak i innych źródeł, mającego małżonka i dzieci lub samotnie wychowującego dziecko, a dodatkowo ponoszącego wydatki np. na nowe technologie lub chętnie przekazującego darowizny wskazane w ustawie o pdof. Wybór podatku liniowego będzie natomiast optymalnym rozwiązaniem dla podatnika osiągającego wysokie dochody z różnych źródeł (opodatkowanych wg skali) oraz dodatkowo z działalności gospodarczej, niemającego małżonka i dzieci oraz niechętnie przeznaczającego pieniądze na darowizny⁴.

Ryczałt ewidencjonowany należy obok karty podatkowej do zryczałtowanych form opodatkowania. Zasady korzystania z tych form opodatkowania określa ustawa o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Przedsiębiorca kontynuujący prowadzenie działalności pozarolniczej może opłacać ryczałt od przychodów ewidencjonowanych, jeżeli w roku poprzedzającym rok podatkowy nie uzyskał przychodów przekraczających równowartość w złotych 150 000 euro⁵ [Bartosiewicz, Kubacki 2011, s. 56]. Z chwilą przekroczenia wyznaczonego limitu podatnik zachowuje prawo do opodatkowania w tej formie, bez względu na wysokość osiągniętych przychodów, tylko do końca roku podatkowego. Począwszy od nowego roku obowiązany jest do opodatkowania swoich dochodów na zasadach ogólnych. Oprócz osób, które przekroczyły limit przychodów, z ryczałtu ewidencjonowanego nie mogą skorzystać m.in.⁶:

- opłacający podatek w formie karty podatkowej,
- korzystający z okresowego zwolnienia od podatku dochodowego,
- świadczący usługi wymienione w załączniku nr 2,
- prowadzący działalność gospodarczą w zakresie wolnych zawodów innych niż wymienione w art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym,
- wytwarzający wyroby akcyzowe, z wyjątkiem energii elektrycznej z odnawialnych źródeł.

---

⁴Gdy podstawa opodatkowania nie przekracza 96 384 zł (przy założeniu braku jakichkolwiek odliczeń), kwota podatku obliczona wg skali jest niższa niż przy podatku liniowym [Beger T., Liss P.: *Podatki dochodowe w działalności gospodarczej i podatki kosztowe*. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Oddział Okręgowy w Warszawie. Warszawa 2010, s. 111].

⁵Począwszy od 2008 r. limit ten został zmniejszony z 250 000 do 150 000 euro, na 2011 r. limit wynosi 591 975 zł.

⁶Pełny wykaz podatników, do których nie stosuje się opodatkowania w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, zawiera art. 8 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne.

Podstawą opodatkowania w tej formie jest osiągnięty przez podatnika przychód. Ryczałtowiec za każdy miesiąc lub kwartał⁷ oblicza podatek wg określonych w ustawie stawek. Są one zróżnicowane w zależności od rodzaju prowadzonej działalności i wynoszą odpowiednio⁸:

- 20% od przychodów osiągniętych z działalności w zakresie wolnych zawodów⁹,
- 17% od przychodów ze świadczenia niektórych usług niematerialnych (hotele, pośrednictwo w handlu hurtowym, wynajem samochodów osobowych),
- 8,5% od przychodów m.in. z działalności usługowej, w tym od przychodów z działalności gastronomicznej w zakresie sprzedaży napojów o zawartości alkoholu powyżej 1,5%,
- 5,5% od przychodów m.in. z działalności wytwórczej i budowlanej,
- 3% od przychodów m.in. z działalności usługowej w zakresie handlu i działalności gastronomicznej, z wyjątkiem przychodów ze sprzedaży napojów o zawartości alkoholu powyżej 1,5%.

Obliczony podatek powinien być wpłacony na rachunek urzędu skarbowego w terminie do 20 dnia następnego miesiąca, a za grudzień lub ostatni kwartał w terminie złożenia zeznania, czyli do 31 stycznia roku następnego. Zeznanie należy składać na formularzu PIT 28.

Podatnicy korzystający z opodatkowania w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych nie ewidencjonują ponoszonych kosztów, mają jedynie obowiązek przechowywania dowodów zakupu towarów. Ewidencją objęte są przede wszystkim przychody, dlatego też dokumentacja podatkowa przy tej formie jest uproszczona. Niemniej podatnicy są zobowiązani do prowadzenia obok ewidencji przychodów także ewidencji wyposażenia, wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, karty przychodów pracowników. Kolejną zaletą tej formy opodatkowania są stosunkowo niskie stawki oraz możliwość korzystania z części ulg i odliczeń podatkowych. Z kolei wadą jest fakt, że

---

⁷Uprawnienie do opłacania ryczałtu raz na kwartał mają tylko ci podatnicy, których przychody nie przekraczają określonego co rok limitu, tj. równowartości 25 000 euro.

⁸Art. 12 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne.

⁹Wolny zawód to działalność gospodarcza wykonywana osobiście przez lekarzy, lekarzy weterynarii, techników dentystycznych, felczerów, pielęgniarzy, położne, tłumaczy oraz nauczycieli w zakresie świadczenia usług edukacyjnych polegających na udzielaniu lekcji na godziny. Działalność ta nie jest wykonywana na rzecz osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej albo na rzecz osób fizycznych na potrzeby prowadzonej przez nie pozarolniczej działalności gospodarczej. Za osobiste wykonanie wolnego zawodu uważa się wykonywanie działalności bez zatrudnienia na podstawie umów o pracę, umów zlecenia, umów o dzieło oraz innych umów o podobnym charakterze osób, które wykonują czynności związane z istotą danego zawodu.

z tej formy nie może skorzystać każdy podatnik. Rozliczając podatek dochodowy w formie ryczału od przychodów ewidencjonowanych, podatnik nie ma możliwości preferencyjnego opodatkowania jak w przypadku zasad ogólnych oraz nie ma prawa do skorzystania z ulgi na wychowanie dzieci. Największą wadą ryczału ewidencjonowanego jest konieczność opłacania podatku bez względu na to, czy z prowadzonej działalności osiąga się zysk czy ponosi stratę. W sytuacji podatnika uzyskującego wysokie przychody i jednocześnie niskie koszty ich uzyskania opodatkowanie ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych może okazać się korzystniejsze niż opodatkowanie na zasadach ogólnych.

Opodatkowanie w formie karty podatkowej jest najprostszą z form opodatkowania działalności gospodarczej i przeznaczone jest przede wszystkim dla niewielkich przedsiębiorstw usługowych, usługowo-wytwórczych i handlowych oraz tzw. wolnych zawodów polegających na świadczeniu usług w zakresie ochrony zdrowia. Szczegółowy wykaz rodzajów działalności objętych tym opodatkowaniem zawiera załącznik nr 3 do ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym. Możliwość wyboru karty podatkowej nie mają m.in. podatnicy wytwarzający wyroby opodatkowane podatkiem akcyzowym. Wniosek o zastosowanie tej formy opodatkowania składa się na formularzu PIT 16. Stawka podatku wyrażona kwotowo uzależniona jest od wielkości miejscowości, liczby mieszkańców w miejscu prowadzenia działalności oraz liczby zatrudnionych pracowników. Urząd skarbowy wydaje decyzję ustalającą wysokość tego podatku, odrębnie na każdy rok podatkowy. Do obowiązku podatnika należy jedynie opłacanie podatku w terminie do 7 dnia każdego miesiąca za miesiąc ubiegły, a za grudzień w terminie do 28 grudnia danego roku. Po zakończeniu roku podatkowego „kartowicze” składają w urzędzie skarbowym deklarację PIT 16A o wysokości składki na ubezpieczenie zdrowotne zapłaconej i odliczonej od karty podatkowej za poszczególne miesiące. Zaletą tej formy opodatkowania jest stała wysokość podatku i brak obowiązku prowadzenia ewidencji księgowych oraz składania zeznań podatkowych. Jediną ewidencją jaką „kartowicz” jest zobowiązany prowadzić to ewidencja zatrudnienia i karty przychodów pracowniczych w sytuacji, gdy tworzy miejsca pracy. Wadą tego opodatkowania jest natomiast ograniczony zakres rodzajów działalności podlegającej opodatkowaniu kartą. Podatnicy opłacają podatek bez względu na to, czy z działalności gospodarczej osiągnęli zysk czy też ponieśli stratę. Dodatkowo wadą tej formy opodatkowania jest brak możliwości korzystania ze wspólnego opodatkowania z małżonkiem oraz ulg i odliczeń przewidzianych w podatku dochodowym. Ponadto, współmałżonek nie może prowadzić działalności w tym samym zakresie, a przy prowadzeniu działalności nie można korzystać z usług innych firm (z wyjątkiem usług specjalistycznych).

Wyniki badań

W opracowaniu dokonano kalkulacji wyboru formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Na przykładzie rolnika prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą dokonano analizy prowadzącej do wyboru najbardziej korzystnej formy opodatkowania uzyskiwanych dochodów. Przedsiębiorca w celu uzupełnienia dochodu uzyskiwanego z produkcji rolniczej świadczy sezonowo usługi rolnicze polegające na działalności wspomagającej produkcję roślinną. W tym celu dokonał zakupu nowych maszyn rolniczych. Rolnik w ubiegłym roku osiągnął przychód w wysokości 31 000 zł, natomiast koszty uzyskania przychodu wyniosły 24 000 zł. Rolnik zamieszkuje wspólnie z żoną i niepełnoletnim dzieckiem. Przedsiębiorca ubezpieczony jest w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Tabela 1 przedstawia kalkulację wyboru formy opodatkowania podatkiem dochodowym. Przedstawiona analiza poszczególnych form opodatkowania podatkiem dochodowym ukazuje tylko ustawowe różnice oraz daje ogólne wnioski co do korzyści wynikających ze stosowania tych form. Przed podjęciem decyzji o wyborze formy opodatkowania przyszły przedsiębiorca powinien dokonać symulacji, opartej na przewidywanych przychodach i kosztach działalności oraz na kwotach możliwych odliczeń, jeżeli są dopuszczalne w danej formie opodatkowania. Przedstawiony przykład pokazuje, jak złożoną kwestią jest wybór właściwej, najbardziej korzystnej formy opodatkowania. Podjęcie decyzji, która forma opodatkowania jest dla danego przedsiębiorcy najlepsza, jest sprawą indywidualną, uzależnioną od wielu czynników, tj. osiąganych dochodów (przychodów), poziomu kosztów uzyskania przychodów, zakresu odliczeń od podstawy opodatkowania, stawki podatku oraz możliwości skorzystania z ulg i odliczeń. Dlatego też wybór formy opodatkowania powinien być poprzedzony stosowną kalkulacją, uwzględniającą wszystkie czynniki wpływające na wysokość podatku. W podanym przykładzie, ze względu na wysokie koszty uzyskania przychodów oraz możliwość skorzystania z preferencyjnego rozliczenia dochodów wspólnie z małżonkiem i odliczenia od podatku ulgi na dziecko, najbardziej opłacalny jest wybór zasad ogólnych (0 zł podatku do zapłaty). Jeżeli rolnik-przedsiębiorca wybierze kartę podatkową i zapłaci podatek za dwa miesiące w sezonie (782 zł podatku należnego), to będzie to druga co do opłacalności forma opodatkowana.

W przypadku wyboru zasad ogólnych wg 19-procentowego podatku liniowego podatek należny podlegający wpłacie wynosi 1330 zł. Najmniej opłacalną formą opodatkowania w omawianym przykładzie jest ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Kwota podatku do zapłaty wynosi 2635 zł. Podatnik nie ma możliwości pomniejszenia przychodu o koszty jego uzyskania i nie może skorzystać z ulgi na dziecko.

Tabela 1

Kalkulacja wyboru optymalnej formy opodatkowania podatkiem dochodowym

Przychody, koszty	Karta podatkowa (zł)	Ryczałt od przychodów ewidencjonowa- nych (zł)	Zasady ogólne – skala podat- kowa (zł)	Zasady ogólne – podatek liniowy (zł)
Przychody netto ze sprzedaży	x	31 000	31 000	31 000
Koszty uzyskania przychodu	x	x	24 000	24 000
Dochód	x	x	7000	7000
Podstawa opodatkowania	x	31 000	7000	7000
Podatek dochodowy – rozliczenie roczne	$2 \times 391 =$ $= 782$	$31\,000 \times 8,5\% =$ $= 2635$	$7000 \times 18\% =$ $= 1260$ $1260 - 556,02 =$ $= 703,98$	$7000 \times 19\% =$ $= 1330$
Rozliczenie wspólne z małżonkiem*	x	x	$*7000 : 2 = 3500$ $3500 \times 18\% = 630$ $630 - 556,02 =$ $= 73,98$ $73,98 \times 2 =$ $= 147,96$	x
Podatek	782	2 635	703,98 *147,96	1330
Odliczenia od podatku – ulga na dziecko	x	x	703,98 *147,96	x
Rozliczenie roczne – podatek należny	782	2 635	0 *0	1330

Źródło: Opracowanie własne.

Opinie rolników związane z wyborem formy opodatkowania podatkiem dochodowym

Badaną grupę stanowili rolnicy, którzy rozpoczęli prowadzenie pozarolniczej jednoosobowej działalności gospodarczej. Badania miały na celu określenie korzyści z wyboru formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Zapytano podatników, co było przyczyną rozpoczęcia działalności gospodarczej, dlaczego wybrali daną formę rozliczania podatku dochodowego oraz kto prowadzi im ewidencję księgową.

W tabeli 2 przedstawiono czynniki, które wpłynęły na podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej.

Tabela 2

Czynniki wpływające na decyzję rolnika o podjęciu pozarolniczej działalności gospodarczej

Rodzaj czynnika	Udział odpowiedzi (%)
Dotacje unijne ułatwiające start	82
Nowe źródło dochodów	8
Opinia i zachęta znajomego	6
Inne	4
Razem	100

Źródło: Badania własne.

Najczęstszym powodem rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej były dotacje unijne przeznaczone na dofinansowanie działalności pozarolniczej, które dawały możliwość pokrycia 50 lub 60% kosztów inwestycji (82% badanych). Zachęciło to do podjęcia ryzyka szczególnie młodych i przedsiębiorczych rolników. Producenci rolni do dofinansowania zgłaszali głównie projekty w zakresie drobnych usług dla gospodarstw rolnych. Zaledwie 8% rolników rozpoczęło prowadzenie własnej firmy szukając nowych źródeł dochodów, 6% badanych decyzję o rozpoczęciu działalności podjęło pod wpływem opinii i zachęty znajomego. Inne czynniki, a wśród nich m.in. zapotrzebowanie rynku lokalnego na oferowane usługi, były główną przyczyną rozpoczęcia działalności gospodarczej tylko u 6% ankietowanych.

W tabeli 3 pokazano, jaką formę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych wybrali rolnicy, którzy rozpoczęli prowadzenie działalności gospodarczej. Najczęściej producenci rolni rozpoczynający prowadzenie działalności gospodarczej wybierali zasady ogólne rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych (90%). Wynika to z możliwości uwzględniania poniesionych kosztów w związku z prowadzoną działalnością oraz konieczności zapłaty podatku dopiero po uzyskaniu faktycznego dochodu. Rzadziej przedsiębiorcy decydowali się na ryczałt od przychodów ewidencjonowanych (6%). Zachętą do wyboru tej formy jest ograniczenie prowadzonej dokumentacji oraz proste zasady rozliczania podatku dochodowego. Zaledwie 4% badanych zdecydowało się na opodatkowanie w formie karty podatkowej. Przeważnie byli to rolnicy nieposiadający odpowiedniej wiedzy na temat podatków, którzy licząc na prostą formę tego sposobu opodatkowania, sami chcieli zająć się prowadzeniem rozliczeń podatkowych własnej firmy.

Tabela 3

Formy opodatkowania wybierane przez podatników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą

Forma opodatkowania	Udział odpowiedzi (%)
Karta podatkowa	4
Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych	6
Zasady ogólne – skala podatkowa	90
Zasady ogólne – podatek liniowy	0
Razem	100

Źródło: Badania własne.

W tabeli 4 przedstawiono strukturę podmiotów zajmujących się prowadzeniem dokumentacji księgowej rolnikom.

Tabela 4

Podmioty prowadzące rolnikom ewidencję księgową

Rodzaj podmiotu	Udział odpowiedzi (%)
Wyspecjalizowana firma (biuro rachunkowe)	68
Znajomy	20
Rolnik samodzielnie	12
Inne	0
Razem	100

Źródło: Badania własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że tylko niewielka część rolników decyduje się na samodzielne prowadzenie dokumentacji księgowej (12% odpowiedzi). Najczęściej na prowadzenie ewidencji we własnym zakresie decydują się młodzi rolnicy. Pozostali podatnicy chętnie powierzają prowadzenie dokumentacji księgowej wyspecjalizowanej firmie (70% ankietowanych) lub znajomym posiadającym niezbędną wiedzę w zakresie podatków (20% odpowiedzi). Przyczyną takiej sytuacji jest niezajomość przepisów prawa podatkowego przez rolników i wynikające z tego obawy związane z kontrolami urzędu skarbowego.

Wnioski

W opracowaniu przedstawiono różne formy rozliczania podatku dochodowego oraz ich ocenę na wybranym przykładzie. Zaprezentowano opinie rolników na temat doświadczeń związanych z prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Wybór optymalnej formy opodatkowania jest sprawą indywidualną dla każdego przedsiębiorcy, uzależnioną od wielu czynników, tj. osiąganych dochodów (przychodów), poziomu kosztów uzyskania przychodów, zakresu odliczeń od podstawy opodatkowania, stawki podatku, zakresu odliczeń od podatku, możliwości preferencyjnego opodatkowania dochodów wspólnie z małżonkiem lub w sposób przewidziany dla osób samotnie wychowujących dzieci.
2. Najważniejszym czynnikiem wpływającym na decyzję rolnika o podjęciu pozarolniczej działalności gospodarczej są dotacje unijne oraz możliwość uzyskania nowych źródeł dochodów.
3. Najczęściej wybieraną formą opodatkowania przez ankietowanych rolników są zasady ogólne wg skali podatkowej. Forma ta daje możliwość skorzystania z wszystkich przewidzianych ustawą ulg i odliczeń, dlatego korzystać z niej powinni przede wszystkim przedsiębiorcy mający rodzinę oraz dochód nieprzekraczający 85 528 zł.
4. Rolnicy-przedsiębiorcy decydują o wyborze formy opodatkowania po uzyskaniu informacji od podmiotu znającego przepisy podatkowe. Z reguły są to biura rachunkowe, którym rolnicy powierzają prowadzenie ewidencji podatkowej.

Literatura

- BARTOSIEWICZ A., KUBACKI R.: *Leksykon ryczałtu*. Oficyna Wydawnicza „UNIMEX”, Wrocław 2011.
- DZIUDZIK S.: *Podatkowa księga przychodów i rozchodów*. Presshouse, Wrocław 2009.
- JELEŃSKA A.: *Własna firma – jak założyć i poprowadzić?* Wszechnica Podatkowa, Kraków 2011.
- Ministerstwo Finansów: *Działalność gospodarcza. Formy opodatkowania*, Warszawa 2011 (www.mf.gov.pl).
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz.U. Nr 80, poz. 350 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Dz.U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Dz.U. Nr 152, poz. 1475 z późn. zm.

The choice of tax system income of farmers starting a non-agricultural business

Abstract

The aim of the paper is to present and compare different variants to choose the form of taxation of income earned by farmers in non-agricultural economic activity. Thanks of study case of selected farmer, it was shown measurable financial benefits that the farmer can obtain as taxpayer. It depends on the choice of the proper method of taxation of income. It is shown that the choice of optimal form of taxation is individual for every entrepreneur. It depends on the factors affecting the manner of calculating the tax. The study presents the opinions of 50 farmers from the Podlaskie voivoidship on experience related to conducting non-agricultural economic activities. The results of research, which show that respondents usually choice general principles of the tax scale. Respondents – mostly agricultural producers – decide on the selection of accounting for income taxes after receiving information from accounting office. Later this accounting office keep accounts for this farmers.

